

dossier
associació de dones periodistes

dones

tardor 2011 núm. 41 3 €

Ecofeminismes,
el camí de la
transformació

2011
número 41

sumari

3 Editorial

4-7 Quan les dones i la natura troben una causa comuna

Ens introduïm en el pensament ecofeminista, que trenca, analitza, reelabora els binomis natura-dona, cultura-home amb què el patriarcat justifica la dominació de les primeres

Per Irene Peiró

8 Alicia Puleo

Per Irene Peiró

9 Wangari Maathai

Per Paloma H. Pastor

10-11 Ecopolítica i gènere

La participació de les dones en les decisions sobre medi ambient encara és marginal, malgrat els problemes i conflictes ambientals les afecten més que als homes.

Per Paloma H. Pastor

12 Joan Martínez Alier

Per Paloma H. Pastor

13 Administració Administrada

Coordinada per Marta Corcoy

14-16 L'economia a l'inrevés, o els reversos de l'economia

Per Anabel Herrera

17 Miren Etxezarreta

Per Cristina Mora

18-19 Cooperar en femení

Per Cristina Mora

20-21 Ús responsable de les nostres finances

Per Anabel Herrera

22-25 La revolució serà feminista o no serà?

Els debats i aportacions feministes han impregnat la història recent dels moviments socials, les seves pràctiques i discursos polítics. Fins a quin punt han estat centrals?

Per Neus Ràfols

26-27 La Salut de la dona en la societat de risc

Per Cristina Mora

28-29 L'explotació del planeta, en carn pròpia

Una composició dels paral·lelismes de l'acció del patriarcat sobre la Natura i sobre les dones

30-35 L'Administració administrada

Coordinada per Marta Corcoy

36-38 Ecofeminisme per avançar en ciència

Per Marta Olivé

39 Marta Rivera

Per Marta Olivé

40-41 Un futur amb t de TIC

Per Anna Cabanillas

42-45 El tractament informatiu de l'ecologisme i el feminisme

Un recull de la conversa entre expertes del món de la comunicació, l'ecologisme i/o el feminisme en la ja tradicional taula rodona de *Dones Dossier*

Per Laia Serra Valls

46-55 Reflexions en singular entorn l'ecofeminisme

Ja n'hem presentat algunes; seguim recollint aquí la participació de dones i homes per l'ecologisme i el feminisme

46 Victoria Sendón

Per Marta Olivé

47 Arcadi Oliveres

Per Neus Ràfols

48 Mercè Otero

Per Cristina Mora

49 Montse Benito

Per Marta Olivé

50 Rosa Binimelis

Per Anna Cabanillas

51 Gustavo Duch

Per Laia Serra

52 Virginia Vargas

Per Laia Serra

53 Cristina Narbona

Per Anabel Herrera

54 Ángeles Parra

Per Marta Olivé

55 Carmen Murias

Per Anna Cabanillas

Editorial

Encreuaments de camins

En aquests moments de revolucions, amb resultats electorals i canvi de govern inclosos, a *Dones Dossier* ens hem volgut fer ressò de l'ecofeminisme i les seves propostes.

La mobilització social del 15M, l'efervescència de la indignació als carrers a casa nostra i altres països, la incertesa econòmica i social internacional demanen reflexió i la revisió dels fonaments de la nostra societat. Des de *Dones Dossier* volem aportar contingut i visió de gènere en aquesta revolució. Hem vist necessari visibilitzar dues perspectives, la feminista i l'ecologista, que reivindiquen i proposen transformacions, i que es retroalimenten. O haurien de fer-ho.

Denunciem el desprestigi del feminisme, quan el percebem, dins els moviments socials i específicament en l'ecologisme; volíem, en aquest número, explorar en allò que s'aporten tots dos moviments.

Els feminismes són pioners en les lluites contra les discriminacions i en obrir pas cap a un món més just. Per tant, han de ser reconsiderats, inclosos i verbalitzats com a prioritats en les crisis que tenim a les mans. Les lluites de les dones han donat noves perspectives, més globals, a l'ecologisme i els moviments de defensa del medi ambient.

L'ecofeminisme obre els ulls davant la incongruència d'ignorar, des del pensament ecologista i moviments alternatius, els rols tradicionals i algunes estructures existents de dominació. Les alternatives al sistema imperant han de ser feministes i transformadores dels rols i estructures de privilegis establertes. La transformació social ha de ser d'arrel. Per això hem considerat que calia deixar en evidència que patriarcat, androcentrisme, i també euro- i etnocentrisme, entre d'altres, tenen els mateixos fonaments de dominació i explotació.

El feminisme té les seves contradiccions i lluites, autocrítics i evolucions. Parlem, per això, de feminismes. Els ecofeminismes, de la mateixa manera, en la seva diversitat, ofereixen moltes opcions i possibles camins en la construcció d'un món més just, sostenible i igualitari.

Esperem que trobeu tan fascinant com nosaltres aquests encreuaments de camins, que en comptes de presentar-nos dilemes irresolubles, possibiliten la nostra participació individual en la construcció col·lectiva d'una vida al planeta més sostenible ecològicament, econòmica i humana. ■

Generalitat
de Catalunya

Diputació
Barcelona | Àrea d'Igualtat
i Ciutadania

Revista associada a:

dones dossier

Barcelona, tardor de 2011, núm. 41

Consell de Redacció:

Lina Barber, Mavi Carrasco, Marta Corcoy, Irene Peiró, Montserrat Puig, Elena Riera, Laia Serra

Edita:

Associació de Dones Periodistes de Catalunya

Rambla de Catalunya 10, 3r. Tel: 93 412 11 11/ 93 412 46 56

E-mail: adpc@adpc.cat

Web: www.adpc.cat www.donesdigital.cat

Coordinació: **Laia Serra**

Secretària de redacció: **Xènia Fortea**

Disseny gràfic i maquetació: **Estudi Villuendas + Gómez**

Foto coberta: **Marc Javierre**

Impressió: **El Tinter**

Dipòsit legal: B-44.200-2000

Imprès en paper ecològic

Subscripcions: www.adpc.cat

Quan les dones i la natura troben una causa comuna

FOTO: ALICIA GÓMEZ

Dona/natura, home/cultura: són parelles conceptuais que han nascut de la nostra tradició històrica. D'una banda, la societat ha seguit un model de desenvolupament basat en la superioritat de la tecnologia respecte la natura. De l'altra, s'ha associat la dona amb la natura, precisament per justificar la seva dominació. Aquesta és, en essència, la base del pensament ecofeminista

Per **Irene Peiró**

L'ecofeminisme no és simplement la suma d'ecologisme i feminisme, sinó que compta amb un corpus teòric propi, segons el qual "la dominació i l'explotació de les dones i la natura tenen un origen comú". Així defineix l'ecofeminisme la Federación Española de Mujeres Progresistas.

Aquest corrent de pensament va néixer entre finals dels anys 60 i principis dels 70, quan la coincidència de diferents fets històrics, com la Guerra Freda, la Guerra del Vietnam o el Maig del 68, van propiciar l'esclat de l'ecologisme, el

pacifisme o la lluita antinuclear, que, al seu torn, van influir sobre el feminisme.

A la mateixa època, el fort creixement demogràfic i el conseqüent risc de superpoblació i d'esgotament dels recursos també van condicionar l'aparició de l'ecofeminisme. "Aquest va ser el primer punt de trobada d'ecologisme i feminisme" - explica Alicia Puleo, filòsofa d'origen argentí que ha treballat per l'ecofeminisme a Espanya. Puleo recorda que, malgrat l'excés de població, en països com França "moltes dones

eren obligades a ser mares sense voler-ho". Davant d'aquesta situació, François d'Eaubonne, la primera que va emprar el terme "ecofeminisme" l'any 1974, va abanderar la lluita pels drets sexuals i reproductius de les dones franceses.

Nascut a França, l'ecofeminisme es desenvolupa després als Estats Units

França va veure néixer, doncs, la nova terminologia d'un moviment que, posteriorment, arrencaria amb més força en d'altres països europeus, entre ells Alemanya, de la mà de Petra Kelly, fundadora del Partit Verd en aquest país i guanyadora del Premi Nobel Alternatiu el 1983.

Però on més s'ha desenvolupat el discurs ecofeminista, és "al món anglosaxó, especialment als Estats Units" - explica Puleo. Dotze anys abans que François d'Eaubonne emprés per primera vegada el terme "ecofeminisme", la nord-americana Rachel Louise Carson va publicar l'obra *Silent Spring*, que denunciava la catàstrofe avícola provocada per l'ús de pesticides químics.

Als anys 70, Puleo recorda que un dels principals nuclis de l'ecofeminisme nord-americà era la ciutat de Boston, "amb una llarga tradició" de feminisme. El Col·lectiu de Boston va publicar el 1973 el llibre *Our Bodies, Ourselves*, que abordava temes com la masturbació, el lesbianisme o l'avortament.

Dos corrents que discrepen en l'origen de la relació dona-natura

A l'altre costat de l'atlàntic, un grup de dones britàniques també va emprendre el 1982 una mobilització pacifista contra els míssils nuclears de la base militar nord-americana de Greenham Common. Puleo explica que grups pacifistes com aquest "estaven inspirats per un ecofeminisme clàssic": un dels dos corrents de l'ecofeminisme, que estableix una connexió biològica entre la natura i la dona, que relaciona amb la maternitat.

La filòsofa no comparteix aquestes tesis, sinó que és partidària del corrent constructivista, l'altra branca de l'ecofeminisme per a la qual la relació entre la dona i la natura és "el resultat d'una construcció cultural".

Puleo admet que els símbols de l'essencialisme, com la Pachamama (mare terra) o les deesses femenines de la fertilitat, són més efectius per abanderar les mobilitzacions socials. "La mística diferencialista s'ha manifestat apta per a mobilitzacions de gran impacte, mentre que el constructivisme no és potser el que farà sortir a la gent al carrer, en apel·lar a massa elements complexos" - resumeix.

L'ecologisme dels pobres als països del Sud

Segons Puleo, això explica que el corrent essencialista hagi inspirat "l'ecologisme dels pobres" en diversos països del Sud i especialment mobilitzacions de les dones en defensa de la natura. Una de les més emblemàtiques és el moviment

FOTO: SXC.HU

Chipko, que va néixer l'any 1973 quan un grup de dones analfabetes es van abraçar als arbres del seu poblat de l'Himàlaia, impedit així que fossin talats per una empresa esportiva. Als països del Sud, "hi ha una relació molt directa entre les mobilitzacions de les dones i la destrucció de la natura", corrobora la geògrafa catalana, Josepa Bru, especialista en gènere i medi ambient.

El moviment Chipko s'inspira en la filosofia de Ghandi de la resistència no-violenta, de la qual n'és seguidora l'ecofeminista índia Vandana Shiva. Guanyadora del Premi Nobel Alternatiu el 1993, Shiva va mobilitzar 5 milions d'agricultors indis contra la Unió General de Tarifes de Comerç i va liderar la gran mobilització contra la globalització del comerç a Seattle a finals de 1999.

A l'Índia, Shiva ha liderat el moviment Navdanya perquè les dones tinguin un paper fonamental en l'agricultura i el sosteniment de la comunitat. Molt crítica amb el colonialisme, també ha denunciat que els interessos occidentals estan promovent el desarrelament de les comunitats de les seves terres, juntament amb Maria Mies, ecofeminista alemanya.

En d'altres països del Sud també han sorgit figures ecofeministes importants com la Premi Nobel de la Pau, Wangari Maathai, que va morir recentment. A Kenya, Maathai va liderar el Moviment del Cinturó Verd per protegir i conrear milions d'arbres.

En el cas de l'Amèrica Llatina, Bru també ha observat que "la lluita feminista és més desacomplexada que" als països desenvolupats i la defensa de la natura "s'assumeix com a causa pròpia", després d'analitzar el rol de les dones en algunes mobilitzacions a Nicaragua. A més, en alguns països llatinoamericans, ha sorgit un pensament teològic eco-

FOTO: MARC JAVIERRE

feminista, que abandona la dicotomia cos-esperit d'arrels cristianes, en considerar que la consciència humana i el cos són interdependents.

A l'anomenat Tercer Món també han sorgit altres variants de l'ecofeminisme com el feminisme ecologista de Bina Agarwal, autora índia crítica amb les teories de Shiva. Per a Agarwal, la relació de les dones amb la natura pot variar en funció de quina sigui la seva classe social, casta, raça o religió i critica que Shiva mantingui tots aquests factors. Tampoc no comparteix que totes les desigualtats del Tercer Món estiguin causades pel colonialisme i opina que les oligarquies dels països del Sud també hi tenen part de responsabilitat. El feminisme ecologista constitueix, doncs, un model propi més proper al constructivisme, però que no s'ajusta completament a cap dels dos corrents de l'ecofeminisme.

De la creixent complexitat del discurs ecofeminista, també en són una bona mostra les tesis d'Alicia Puleo. Aquest ma-

teix any, la filòsofa ha publicat el llibre *Ecofeminismo para otro mundo posible*, on exposa el seu model propi. L'ha batejat com a "ecofeminisme crític", un enfocament constructivista que parteix d'una "revisió crítica" del llegat de la il·lustració i d'un model "intercultural".

Josepa Bru: "El moviment ecofeminista és molt més ric que dos corrents"

També es mostra partidària dels corrents més moderns i complexos, com el feminisme ecologista o el l'ecofeminisme crític, Josepa Bru: "El moviment ecofeminista és molt més ric que dos corrents. Però, per aclarir-nos en la realitat, li apliquem una classificació per entendre-la i automàticament l'empobrim".

A Catalunya, una de les mobilitzacions de les quals Bru n'ha analitzat la participació femenina són les protestes contra el Pla de Residus de Catalunya de 1988. En el seu primer pla sobre aquesta matèria, la Generalitat contemplava la ubicació d'abocadors controlats a la perifèria de Barcelona i Tarragona, mesures que van suscitar el rebuig de la població local, que reclamava un model preventiu basat en la reducció de residus, cosa que va obligar el Govern a refer el projecte inicial.

Bru recorda que les dones "van portar el dia a dia" d'aquelles manifestacions i, a partir de l'anàlisi d'aquest i altres casos, ha definit el seu "model de consciència i acció femení mediambiental". A diferència dels homes, "que es mouen més per temes més conceptuals o econòmics", Bru explica que les dones solen mobilitzar-se contra problemes que afecten el territori on viuen i, en conseqüència, la vida quotidiana i la seva salut i el benestar de la seva família.

La geògrafa va ser una de les participants del IV Simposi Internacional Dona, Medi Ambient i Desenvolupament Sostenible, celebrat al Museu de la Ciència de Barcelona el 1996. A la trobada hi van assistir ecofeministes com Françoise d'Eaubonne, Vandana Shiva o Wangari Maathai, i algunes de les primeres ecofeministes catalanes. En aquest darrer grup, es trobava Maria Inés Amoroso, del grup Las Petras; i Pilar Sentís, membre del col·lectiu La Mar i fundadora del Partit Alternativa Verda.

Las Petras i La Mar, introductors de l'ecofeminisme a Catalunya

El col·lectiu feminista Las Petras va ser fundat per Anna Bosch, primera alcaldessa democràtica a Mollet del Vallès i ex militant del PSUC, que va morir el 2009. Les discrepàncies de Bosch amb la pràctica de la política institucional la van portar a abandonar el seu partit el 1983 i a promoure projectes alternatius. Entre ells, figura Las Petras, un dels primers grups catalans en adoptar l'ecofeminisme, o Acció Ecologista, de la qual n'és fundadora.

A Catalunya, també van introduir aquest corrent de pensament les feministes radicals del col·lectiu La Mar, moltes de

les quals van començar a col·laborar amb la revista ecologista *Userda*. Pilar Sentís, una de les seves col·laboradores, descriu aquesta publicació com “l'òrgan d'expressió del periodisme ecologista”.

Sentís recorda que La Mar “estava molt vinculat a grups d'autoajuda de dones, que van comptar amb la participació de la periodista Leonor Taboada”, responsable de la traducció al castellà del llibre *Our bodies, ourselves* (Nuestros cuerpos, nuestras vidas), amb què es va introduir la perspectiva de la salut al feminisme espanyol.

A Catalunya, molts grups feministes van començar a participar en trobades per a la celebració d'un Dia Internacional per a la Salut de les Dones, que es commemoraria per primer cop el 28 de maig del 1987. D'aquelles trobades, també va sorgir la idea del treball en xarxa, que a Catalunya va trigar una dècada a concretar-se. El 1997, es va crear la Xarxa de Dones per a la Salut, amb seu a Ca La Dona.

Tot i això, el creixent interès dels grups de dones per la salut no va anar aparellat a la incorporació del discurs ecofeminista en el seu conjunt. Puleo atribueix l'escassa implantació de l'ecofeminisme a Espanya a “la influència més petita que hi ha tingut l'ecologisme”. En canvi, Sentís opina que els partits polítics van contribuir a “absorbir i anul·lar” el moviment ecologista.

Un altre fre a aquest corrent de pensament són les pròpies reticències de les feministes. Puleo argumenta que l'ecofeminisme és “un discurs que espanta” a algunes feministes que no comparteixen l'existència d'una relació biològica entre dona i natura, ja que la discriminació femenina s'ha basat històricament en aquest “mecanisme de naturalització”. La filòsofa afegeix que aquest rebuig s'ha manifestat especialment a Espanya, on ha prevalgut “un feminisme socialista”, enlloc de grups radicals com els que van promoure l'ecofeminisme als Estats Units.

Tot i això, durant els darrers tres anys, ha crescut l'interès per l'ecofeminisme “al món acadèmic, als moviments socials i entre la gent que treballa en cooperació al desenvolupament”, en opinió de Yayo Herrero, coordinadora estatal d'Ecologistes en Acció.

Dins d'Ecologistes en Acció, l'ecofeminisme també té una incidència creixent: va adoptar aquest discurs fa sis anys i en fa tres que és una de les seves línies estratègiques. A més, al congrés que l'organització celebrarà el desembre del 2011 a Barcelona, està previst crear una àrea confederal sobre aquest tema.

Un interès creixent de l'ecofeminisme per la “crisi de la cura”

Herrero relaciona l'interès creixent per l'ecofeminisme amb la “crisi de la cura”. Explica que l'envelliment de la població o les majors taxes d'ocupació femenina han provocat que hi hagi “més necessitats de cura i menys temps per cuidar”, perquè les dones són les que tradicionalment han assumit aquesta tasca.

Fins ara, treballs no remunerats com les tasques de cura “han estat fora de la lògica masculina”, tot i que existeixen “unes necessitats mínimes de treball domèstic perquè una societat es mantingui com a societat”. Que aquestes tasques es reparteixin entre dones i homes de forma equitativa és, doncs, un bon motiu per adoptar l'ecofeminisme a partir d'ara.

D'“Userda” al ciberfeminisme

El 1977, *Userda* va ser la primera revista ecologista que va sorgir a Espanya, dirigida per Santiago Vilanova, a la qual van seguir d'altres publicacions en castellà com *Alfalfa*. A la revista *Userda*, es va començar a difondre l'ecofeminisme de la mà de membres del col·lectiu La Mar.

L'ecologisme pot aportar al feminisme “noves dialèctiques per connectar” amb la societat. Així ho expressa Maria Josep Picó, directora de la revista *Nat* entre el 2005 i el 2008, a l'article *Les dones en la comunicació de la natura i el medi ambient*.

També reflexiona sobre les possibilitats que ofereix actualment internet a les ecofeministes, la filòsofa Saleta de Salvador Agra. A l'article *Ciberactivisme ecofeminista*, conclou que la importància de “la veu online resideix en la necessitat d'existir en xarxa” de les “veus silenciades, devaluades, que ens convida a recuperar i escoltar Vandana Shiva”. ■

RECURSOS

- Bosch, Anna; Carrasco, Cristina; Grau, Elena. *Verde que te quiero violeta, encuentros y desencuentros entre feminismo y ecologismo*, Figueró 2003.
- Mora, Pere. “Una aproximació històrica a l'ecologisme català”. *Revista Catalana de Sociologia*, num. 8 (1999), p. 65-94.
- Puleo, Alicia. “Feminismo y ecología”. *El Ecologista*, 2002.
- Vilanova, Santiago. *L'ecofeminisme que vindrà*. Ecos de Societat/Trilateral Verda, 2006.

Alicia Puleo

La filòsofa de l'ecofeminisme i la sexualitat

Per Irene Peiró

Dos temes han centrat l'activitat acadèmica d'Alicia Puleo: el tractament de la sexualitat a la filosofia i l'ecofeminisme. Al primer, li va dedicar la seva tesi doctoral, dirigida per Celia Amorós, a qui considera la seva 'gran mestra'. Del segon, n'acaba de presentar un llibre, on descriu un model teòric propi, 'l'ecofeminisme crític'

Mentre parla, lentament, es va donant temps per reflexionar sobre la frase que dirà a continuació i el seu discurs, metòdic i ordenat, deixa entreveure quina és la seva professió. Des de fa dues dècades, Alicia Puleo és professora de filosofia a la Universitat de Valladolid.

Transmet sobretot racionalitat, però insisteix que el seu interès per l'ecofeminisme també prové de raons "d'ordre emocional". La seva mare era naturalista a Buenos Aires, on va néixer Puleo el 1952, i li va inculcar l'interès per l'ecologia. En canvi, sí que es va introduir al feminisme a partir de la lectura d'un clàssic com *El Segon Sexe* de Simone de Beauvoir.

De la fusió de les idees feministes i ecologistes, va sorgir la seva atracció pel nou corrent de pensament que, a partir dels anys 70, va començar a posar en relació la defensa dels drets de les dones i de la natura. "Em van interessar sobretot els textos de l'ecofeminista australiana Val Plumwood", recorda.

Posteriorment, seria la mateixa Alicia Puleo qui contribuiria a divulgar l'ecofeminisme a la Universitat de Valladolid, on ha dirigit la Càtedra d'Estudis de Gènere durant una dècada. Amb aquesta experiència, s'ha pogut construir un ideari propi, que ara presenta al seu llibre *Ecofeminismo, para otro mundo posible* (2011), després de treballar-hi durant 5 anys.

Identificada amb el feminisme de la igualtat, Puleo ha batejat la seva proposta com a "ecofeminisme crític", un enfocament que parteix d'una revisió crítica de la il·lustració i concep les identitats de gènere com a construccions culturals.

A banda de l'ecofeminisme, Alicia Puleo també ha estudiat el procés de construcció europea per a diversos projectes del Centre Superior d'Investigacions Científiques, però bona part de les obres que ha publicat estan dedicades al tractament de la sexualitat a la filosofia. Algunes d'elles són *Conceptualitzacions de la sexualitat i identitat femenina* (1995), *Filosofia, Gènere i Pensament crític* (2000) o *La filosofia contemporània des d'una perspectiva no androcèntrica* (1992), obra coordinada pel Ministeri d'Educació i Ciència.

Els seus inicis en aquest camp es remunten a la seva etapa a la universitat francesa de Poitiers, on va arribar per cursar el doctorat després d'haver-se llicenciat en filosofia a Buenos Aires. "Allà va arribar a les meves mans l'obra *Cap a una crítica de la raó patriarcal* de Celia Amorós i em encantar. Li vaig escriure i em va contestar molt amablement, que estava disposada a dirigir-me la tesi", recorda.

Puleo va finalitzar la seva tesi, titulada *Del pessimisme a la moral de la transgressió: fragments del discurs contemporani sobre la sexualitat* (1990), a la Universitat Complutense de Madrid (UCM), on va participar al grup de recerca del Seminari Feminismo e Il·lustración, creat per Amorós, a qui considera la seva "gran mestra". Més recentment, també ha escrit un capítol sobre ecofeminisme per a l'obra *Teoria feminista. De la il·lustració a la globalització* (2005), coordinada per Amorós i Ana de Miguel.

Al maig del 2010, quan la UCM va homenatjar Amorós, Alicia Puleo va descriure al seu bloc personal la seva experiència al costat de l'autora, que comparava amb "la meravellosa sensació d'haver participat en un banquet intel·lectual", parafrasejant la cita de *La República* de Plató. Ara, després de conversar amb Alicia Puleo, tenim la sensació que l'alumna ja s'ha convertit en mestra. ■

Wangari Maathai, la 'dona arbre'

Per **Paloma H. Pastor**

Biòloga, ecologista, activista política, defensora dels drets humans, creadora del Moviment Cinturó Verd a Àfrica contra la desforestació, la primera dona africana a rebre el Nobel de la Pau mor als 71 anys a la seva Kenya natal, on sempre serà recordada com la 'dona arbre'

“Tota persona que hagi aconseguit alguna cosa ha estat enderrocada diverses vegades. Però totes elles es van aixecar i van continuar, i això és el que sempre he tractat de fer jo”. Aquesta frase exemplifica el vitalisme i la perseverança de Wangari Muta Maathai, la Premi Nobel de la Pau kenyana, a qui només el càncer ha pogut vèncer als 71 anys. Lluitadora incansable, activista política i ambiental, defensora dels drets dels pobles i sobretot de la millora de les condicions de les dones, Wangari Maathai ha estat una dona valenta i lluitadora contracorrent, líder brillant i acèrrima defensora de l'equitat i la justícia social.

Maathai va néixer l'abril de 1940 a Nyeri, Kenya. Després d'estudiar en una escola de missioneres al seu poble, una beca li va permetre traslladar-se als Estats Units, on es va llicenciar en Biologia. Posteriorment va continuar els estudis a Alemanya i Nairobi, on el 1971 es va convertir en la primera dona a obtenir un doctorat universitari a tota Àfrica Central i Oriental. També va ser la primera dona en presidir un departament a la Universitat i la primera nomenada professora.

Als anys 70, va començar el seu activisme a diferents organitzacions ambientals i humanitàries de Nairobi, com el Consell Nacional de Dones de Kenya (NCWK), des d'on va conèixer els problemes de les dones a les zones rurals, derivats de la degradació del sòl a causa de la desforestació per donar cabuda a explotacions agrícoles comercials per a l'exportació. Va adonar-se que els problemes de les dones estaven connectats a la terra i va veure que la solució podien ser els arbres. Plantant arbres es protegirien les conques dels rius, es detindria l'erosió del sòl i es milloraria l'agricultura; i les dones disposarien d'aliments per a les seves famílies, de farfatge per al bestiar i de llenya per cuinar i per a calefacció.

Va ser així com va néixer el Moviment del Cinturó Verd contra la desforestació (GBM, de les sigles en anglès *Green Belt Movement*), que es va establir oficialment el 1977. Un moviment que ha mobilitzat centenars de milers de persones, especialment dones, a plantar més de 47 milions d'arbres, el que ha permès la rehabilitació d'entorns degradats i la millora dels mitjans de vida de les comunitats pobres. El 1986, el movi-

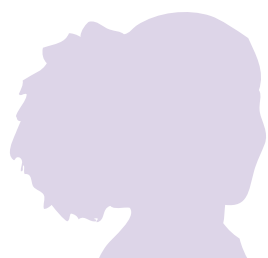

ment va impulsar plans de reforestació a més de 30 països africans i a d'altres llocs del món. Però el canvi més important es va donar en les dones, que van prendre el control sobre el seu futur. Amb el suport del Consell Nacional de Dones de Kenya, Maathai va crear també programes adreçats a l'educació de les nenes i les dones.

Conscient que la pobresa i la degradació del medi es devien en bona part a la mala gestió del govern, durant les dècades següents Maathai i els seus companys de GBM van exercir una fèrria oposició al règim dictatorial de Daniel Arap Moi, durament reprimida i castigada. Ja en època democràtica, el president Mwai Kibaki la va nomenar viceministra de Medi Ambient l'any 2003, càrrec des d'on va continuar treballant pel medi ambient, l'educació i la millora de les condicions de vida de les comunitats. En els últims anys, l'ecologista ha tingut un paper destacat com a parlamentària i ministra de Medi Ambient del seu país.

El compromís de Maathai s'ha vist reconegut amb nombrosos guardons a nivell internacional, com el de Dones del Món de Woven Aid (1989), el Premi Ambiental Goldman (1991), el Premi Àfrica de Nacions Unides (1991) o el Petra Kelly (2004). L'any 2004 va convertir-se en la primera dona africana i la primera ecologista en rebre el Nobel de la Pau, “en reconeixement a les seves contribucions al desenvolupament sostenible, a la democràcia i a la pau”.

Wangari Maathai va morir el 25 de setembre passat a Nairobi, víctima d'un càncer d'ossos. L'ecofeminista documenta en quatre llibres la seva vida, idees i treball. Una vida de compromís i valors que va saber transmetre amb sentències com aquesta: “No podem rendir-nos o donar-nos per vençuts. Li ho devem a les generacions presents i futures de totes les espècies. Aixeca't i camina!”. ■

Ecopolítica i gènere

Com afecta el desenvolupament industrial i econòmic en les dones i els seus mitjans de subsistència arreu del món? En quina mesura les polítiques sobre medi ambient tenen en compte la perspectiva de gènere? Participen les dones en el disseny i implementació d'aquestes polítiques? Les dones són les més afectades pels conflictes ambientals, però la seva participació en les decisions polítiques sobre medi ambient és encara marginal

Per **Paloma H. Pastor**

Com succeeix a la majoria de decisions polítiques i macroeconòmiques regides per un sistema de dominació patriarcal, la perspectiva de gènere no és tinguda en compte a l'hora de dissenyar o implementar accions que afecten directament la forma de vida de les comunitats i la degradació del seu entorn, del qual sovint depenen per sobreviure. Des de l'ecofeminisme, es proposa el treball conjunt entre el moviment ecologista i el feminista en la construcció d'alternatives teòriques i pràctiques a l'actual model androcèntric de la natura i generar, així, un nou model més just, igualitari i sostenible, que tingui en compte tots els sectors socials, en especial els més desfavorits, principals víctimes dels abusos contra la natura.

Per aconseguir-ho, és necessari generar una nova cultura de cura de la natura contraposada a la idea de dominació, tal i com defensa la catedràtica d'Ètica i Filosofia Política i directora de la Càtedra d'Estudis de Gènere de la Universitat de Valladolid, Alicia H. Puleo: la cura "implica sentiments i pràctiques provinents de l'experiència històrica de les dones que estan devaluats en front d'altres considerats virils i superiors, com són la conquesta i el domini". En aquest sentit, per a l'experta ecofeminista, "l'ecopolítica no serà plenament conscient del sexisme i de l'androcentrisme si no té al seu interior a feministes que senyalin les seves debilitats i punts cecs respecte aquestes formes de desviació de gènere".

Jordi Cebrián, del grup ecologista Depana, pensa que el paper de

les dones en les polítiques mediambientals ha de ser transcendent, "pel lligam que tenen amb els problemes reals de la terra i els seus habitants" i perquè "generalment les dones no es deixen enlluernar tant pel discurs economicista de xifres, guanys i creixement".

Lluita política de l'ecofeminisme

Des dels anys 70, amb el naixement de l'ecofeminisme, moviments de dones arreu del món han aconseguit posar la problemàtica ambiental a l'agenda política. L'exemple més paradigmàtic dels moviments de resistència contra les pràctiques ambientals abusives és el moviment Chipko de l'Índia, amb l'activista Vandana Shiva al capdavant. Pionera ecofeminista, Shiva va ser capaç de mobilitzar milers de camperols, la majoria dones, que van oposar-se amb resistència no violenta a la desforestació i explotació comercial dels boscos de l'Himàlaia. Les imatges de les dones abraçades als arbres per evitar la seva tala van donar la volta al món, i van aconseguir un gran impacte mediàtic. Vandana Shiva és avui dia una de les veus més actives i compromeses amb la causa ecofeminista i exerceix una gran influència en política mediambiental com a líder del Fòrum Internacional sobre la Globalització.

Al continent africà, la lluita ecofeminista pel medi ambient va tenir la seva veu més destacada en Wangari Maathai, la primera premi Nobel de la Pau africana. Amb el moviment de reforestació Cinturó Verd a Kenya, va aconseguir apoderar milers de dones de l'àmbit

L'Informe Meadows i l'origen de l'ecologia política

L'Informe Meadows està considerat el punt de partida de l'ecologia política, i la científica que el va dirigir, Donella Meadows, una de les pioneres d'aquesta nova visió crítica i global del funcionament del món. Meadows treballava a l'Institut Tecnològic de Massachussets (MIT) quan va rebre l'encàrrec per part del Club de Roma -organització formada per un centenar de científics i polítics mundials- d'elaborar un informe sobre l'impacte ambiental del creixement econòmic. El 1972 es va presentar *Els límits del creixement*, un document que

alertava dels riscos del model de desenvolupament de les societats industrialitzades en afirmar que de mantenir-se els ritmes actuals "s'arribarà als límits absoluts de creixement a la Terra durant els pròxims cent anys". L'informe va tenir un gran impacte a Europa, potenciat per les crisis del petroli i industrial que es van succeir a la dècada dels 70.

A partir de llavors, l'ecologia es comença a considerar no només des del punt de vista científic, sinó com una disciplina complexa que interrelaciona de forma transversal economia, política, societat,

tecnologia i medi ambient. Per al polític, ecologista i investigador Florent Marcellès, l'ecologia política suposa un "qüestionament a les teories i a les pràctiques econòmiques dominants", així com "al sistema capitalista basat en l'acumulació, el fetixisme de les mercaderies i l'explotació de l'ésser humà i de la natura". Davant d'aquesta situació, "l'ecologia política aposta per compaginar justícia social i ambiental, per avui i per demà, tant al Nord com al Sud, sempre de forma democràtica i dins dels límits ecològics dels ecosistemes".

rural en la lluita pel manteniment de les seves formes de vida tradicionals i la millora de les condicions de vida de les comunitats més pobres. Però també va traslladar aquest activisme pel medi ambient a l'àmbit polític, primer amb l'oposició al règim dictatorial de Daniel Arap Moi i, ja en democràcia, com a parlamentària i ministra de Medi Ambient, des d'on va exercir una gran influència en la lluita global per la sostenibilitat.

Als anys 80, el moviment *Dones per la vida a la Terra*, acampades durant anys als afores de la base militar americana Greenham Common a Anglaterra en oposició als míssils nuclears, va aconseguir un gran impacte mundial. El moviment va mobilitzar milers de dones, i el campament de Greenham Common es va convertir al llarg de la dècada en símbol de la resistència i denúncia pacífica de les dones en defensa de la pau i el medi ambient. Altres moviments similars de resistència pacífica es van reproduir aquells anys a dotzenes de ciutats europees.

A l'Amèrica Llatina les lluites ecofeministes se centren en els moviments de Justícia Ambiental, també anomenats de l'Ecologisme dels Pobres, des d'on grups de dones molt actives lluiten contra l'explotació dels recursos naturals, pel manteniment dels mitjans de vida dels sectors més desfavorits de la població i per la qualitat mediambiental.

Reptes pendents

Amb una major consciència ambiental a tots els nivells, des de la dècada dels anys 70 del segle passat la mobilització de la societat civil ha estat clau per aconseguir els reptes que es plantegen ecologia i feminisme. La problemàtica ambiental centra el treball de nombroses ONG i partits polítics –entre els quals destaca el Partit Verd Alemany, considerat un dels principals motors de l'ecologisme polític a Europa i creat per l'ecofeminista Petra Kelly. La gran Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient d'Estocolm l'any 1972 va donar lloc a la creació del Programa de les Nacions Unides pel Medi Ambient. Comencen a desenvolupar-se polítiques mediambientals a nivell regional i estatal. Als anys 90, amb la qüestió mediambiental com una problemàtica social, política i econòmica a nivell global, destaquen els treballs del Protocol de Kyoto i la Declaració de Rio, on es plantejava la necessitat de regular mercat i medi ambient.

Per a Jordi Cebrián, la conscienciació i implicació de la ciutadania és molt important per afrontar la problemàtica ambiental, ja que «la mobilització social pot influir molt en les decisions dels nostres polítics. La indiferència els dona un xec en blanc», afirma l'ecologista. D'altra banda, és necessari ser conscient de la despesa ambiental de totes les actuacions econòmiques, «un cost que s'hauria de reflectir al preu del producte final. Fins ara aquests costos estan externalitzats i per tant no es tenen en compte», explica l'ecologista.

La política i ecofeminista Cristina Narbona també aposta per la conscienciació social: «És imprescindible que els ciutadans i ciutadanes siguin suficientment conscients dels efectes socials i ambientals de l'actual model econòmic sobre la seva salut, benestar, expectatives de futur...», afirma, i apel·la a la responsabilitat des del lideratge polític per reorientar l'economia de manera que generi benestar per a tota la ciutadania sense continuar deteriorant els equilibris ecològics. I no és cap utopia, diu Narbona, amb l'ús de les tecnologies adreçat al benestar, a reduir la despesa de recursos naturals i a generar menys contaminació.

Quant a la participació de les dones en el disseny de les polítiques mediambientals –ja sigui als grans fòrums de debat a nivell

Veus de l'ecofeminisme

- 1962, la biòloga **Rachel Carson** qüestiona, al seu llibre *La primavera silenciosa*, el model de dominació de la natura.
- 1974, **Françoise D'Eaubonne** encunya per primera vegada el terme ecofeminisme.
- **Marilyn Waring**, autora el 1988 de *Counting for Nothing*, denuncia que la comptabilitat econòmica no té en compte els treballs no remunerats i de cura que fan sobretot les dones.
- A l'Amèrica Llatina, la teòloga brasilera **Ivone Gebara** sosté que la justícia social implica una ecojustícia.
- L'economista feminista **Bina Agarwal** ha treballat gènere, desenvolupament i agricultura a l'Índia i sud de l'Àsia.
- A Austràlia, **Val Plumwood** i **Barbara Holland-Cunz** van centrar el seu treball en l'exclusió de les dones en les lluites científiques i ambientals.
- **Petra Kelly**, a Alemanya, va fundar el Partit Verd Europeu.
- La noruega **Gro Harlem Brundtland**, va impulsar, als anys 80, el concepte ampli de desenvolupament sostenible.

internacional o en el disseny de plans d'actuació i polítiques locals o regionals, encara resulta molt marginal, i el seu àmbit d'intervenció es limita moltes vegades a la conservació. Per això cal més consciència de gènere en les organitzacions, institucions i empreses que intervenen en política mediambiental a tots els nivells, així com garantir la participació de les dones en tots els processos de la presa de decisions.

Per a Alicia Puleo, és evident que s'han fet importants avenços, però encara tenim assignatures pendents per arribar a la igualtat efectiva de gènere en les qüestions ambientals, «en l'accés als recursos, en el tractament, en la vida quotidiana». En aquest sentit, per a l'ecofeminista, «les polítiques mediambientals han de facilitar formes d'apoderament verd de les dones. Ja que són nombroses les que s'interessen per l'ecologia, és just que rebin suport», conclou. ■

RECURSOS

- AGRA ROMERO, Maria-Xosé (ed) (1997): *Ecología y feminismo*. Granada: Ed. Ecorama.
- MAATHAI, Wangari (2008): *Movimiento Cinturón Verde*. Madrid: La Catarata.
- MARCELLESI, Florent (2007): *Desarrollo, decrecimiento y economía verde*. TheEcologist para España y Latinoamérica, 31
- MIES, Maria i SHIVA, Vandana (1998): *La praxis del ecofeminismo*. Barcelona: Icaria.
- NOVO, María (2007): *Mujer y medio ambiente: los caminos de la visibilidad: utopías, educación y nuevo paradigma*. Los Libros de la Catarata.
- PASCUAL RODRÍGUEZ, Marta y HERRERO LÓPEZ, Yayo (2010): *Ecofeminismo, una propuesta para repensar el presente y construir el futuro*. Boletín ECOS núm. 10.
- PULEO, Alicia H., SEGURA, Cristina y CAVANA, María Luisa (coords.) (2004): *Mujeres y ecología: historia, pensamiento, sociedad*. Madrid: Asociación Cultural Al-Mudayna.
- SHIVA, Vandana (1995): *Abrazar la vida: mujer, ecología y desarrollo*. Madrid: Editorial Horas y Horas.
- WARREN, Karen J. (ed.) (2003): *Filosofías ecofeministas*. Barcelona: Icaria.

Joan Martínez Alier

Referent de l'economia ecològica

Per **Paloma H. Pastor**

Martínez Alier (Barcelona, 1939) és catedràtic d'Economia i Història Econòmica de la Universitat Autònoma de Barcelona, expresident de la Societat Internacional d'Economia Ecològica, ha estat membre del Comitè Científic de l'Agència Europea de Medi Ambient i és autor de llibres i articles de prestigi a nivell internacional

Joan Martínez Alier està considerat un dels pares de l'economia ecològica i de l'ecologia política. Doctor en Economia per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), és catedràtic d'Economia i Història Econòmica d'aquesta universitat des del 1975. Va coordinar-hi el Doctorat en Ciències Ambientals entre el 1997 i el 2009, on va contribuir a la creació d'un important grup internacional sobre economia ecològica i ecologia política. Actualment, és sots-director de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals-ICTA, de la UAB, on lidera el projecte EJOLT-Environmental Justice Organizations, Liabilities and Trade-, "un gran projecte europeu on treballem sobre conflictes ambientals, fem inventaris i mapes de conflictes d'extracció de minerals o de biomassa, o conflictes de contaminació a molts països del món amb organitzacions acadèmiques o activistes", explica.

Si bé va iniciar les seves línies d'investigació en la història agrària i la història ambiental, es va interessar aviat en l'economia ecològica, quan aquesta va aparèixer als anys 70: "Jo ja havia fet recerca sobre problemes agraris; l'interès per l'economia ecològica va ser en el meu cas primer per influència de l'antropologia econòmica i ecològica, després pels estudis d'economia de l'energia. Vaig escriure sobre

agricultura i energia amb José Manuel Naredo, i em vaig preguntar per què la història econòmica marxista no parlava gaire del metabolisme social", explica.

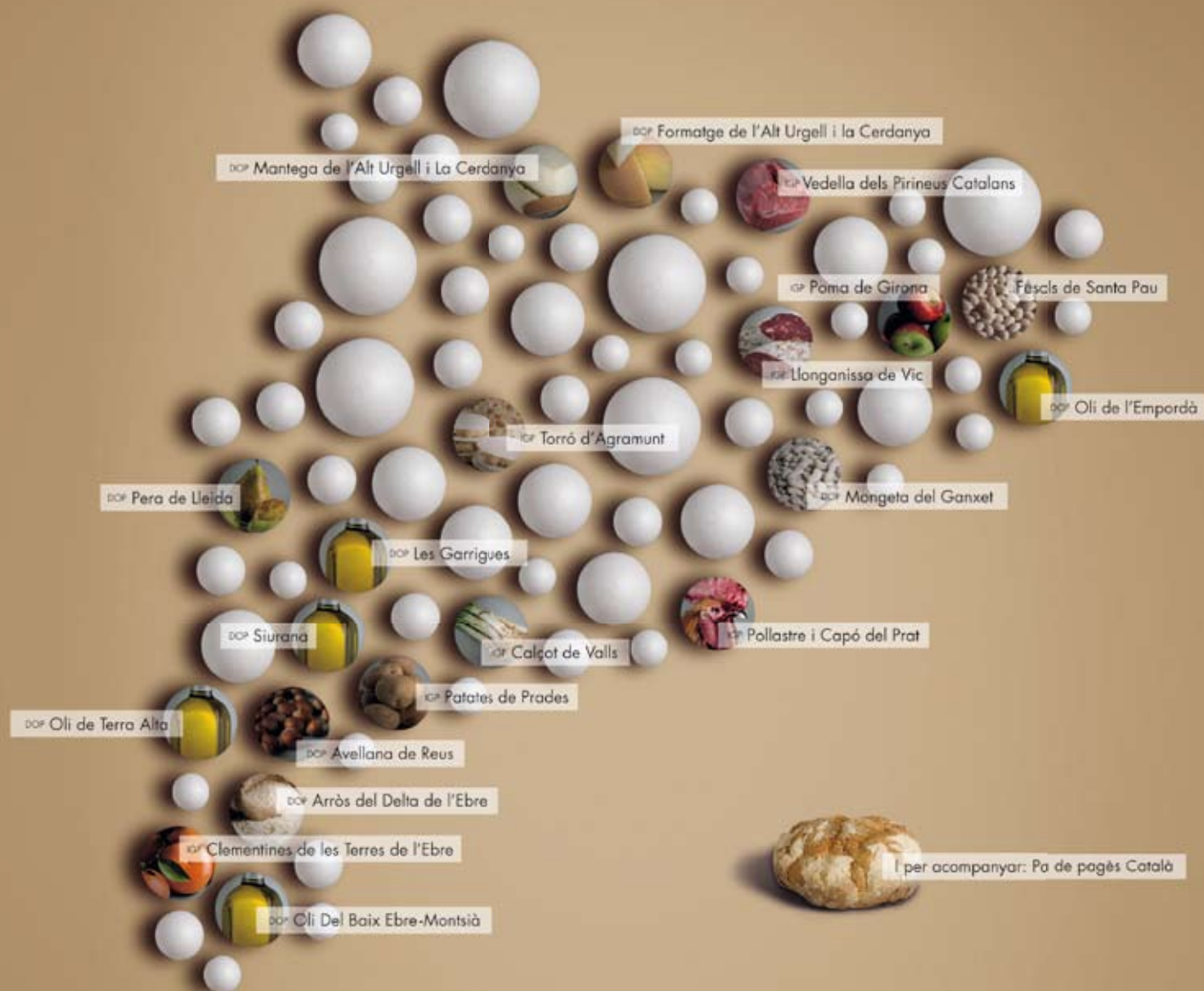
Confessa que l'autor que més ha influït en el seu pensament és Nicholas Georgescu-Roegen, l'autor de *La Llei de l'Entropia i el Procés Econòmic* (1971). I és que igual que l'economista romanès, Martínez Alier concep l'economia com un sistema físic, "un sistema de transformació d'energia i de materials en productes i serveis útils i, finalment, en residus", tesi principal de l'Economia Ecològica, que l'economista català ha convertit en centre del seu treball i pensament.

Referent per a moviments socials i ecologistes d'arreu del món i especialment a diversos països pobres, Martínez Alier aposta per un decreixement econòmic socialment sostenible als països rics, una reducció equitativa de la producció econòmica i del consum energètic per millorar les condicions mediambientals i el benestar de les persones, ja que l'actual model de creixement econòmic no és sostenible: "fins i tot una economia industrial sense creixement va a buscar energia i materials als últims racons del món, perquè l'energia del gas, del carbó, del petroli no es pot reciclar. La cremem, produïm diòxid de carboni. Cada dia cremem al món més de 85 milions de barrils de petroli. L'endemà, un altre cop". Alhora, segons l'economista, cal potenciar el desenvolupament econòmic sostenible als països del Sud, on l'ús de l'energia encara és molt baix, de manera que s'equilibri la balança econòmica i mediambiental al món i l'enorme injustícia existent en termes de despesa energètica i deute ecològic.

Per Martínez Alier, caldria "una aliança entre el petit moviment pel Decreixement als països rics amb els moviments de Justícia Ambiental arreu del món", uns moviments socials, també anomenats moviments de l'Ecologisme dels Pobres, que estan prenent cada vegada més protagonisme en la lluita per una economia més justa i sostenible. L'actual crisi econòmica suposa, per al catedràtic, una bona oportunitat per repensar aquest model i canviar les aspiracions de creixement econòmic dels països rics cap a un ús més petit de l'energia i els materials. Alguns llibres recents de macroeconomia ecològica (com el de Tim Jackson, *Prosperitat sense creixement*) van en la mateixa direcció.

Autor de nombrosos i reconeguts llibres i articles, Martínez Alier forma també part dels consells editorials de diverses publicacions, i dirigeix des de l'any 90 la revista *Ecologia Política*. De la seva producció bibliogràfica destaquen els llibres *La economía y la ecología* (amb Klaus Schlüpmann, 1991); *De la economía ecológica al ecologismo popular* (1992); *Los principios de la economía ecológica* (comp. 1995); *Economía ecológica y política ambiental* (amb Jordi Roca, 2001); *El ecologismo de los pobres: conflictos ecológicos y lenguajes de valoración* (2004); alguns dels quals també publicats en anglès, català i altres llengües. ■

Productes catalans, qualitat en **versió original**.

Catalunya. Versió original.

Les DOP i les IGP són distintius oficials reservats
a productes típics arrelats a una regió que els proporciona
un caràcter específic i un sabor inimitable.
Són el resultat de l'estreta relació existent entre
el producte, l'entorn i el talent humà.

FOTO: ALICIA GÓMEZ

L'economia a l'inrevés, o els reversos de l'economia

Les activitats domèstiques de cura, realitzades majoritàriament per dones sense cap mena de remuneració monetària, contribueixen de forma inequívoca al benestar de la societat. Malgrat això, són invisibles des del punt de vista de les estadístiques econòmiques i de la comptabilitat nacional dels països, en ser desenvolupades fora del mercat. Un mercat que es regeix per la lògica del creixement il·limitat, que no només té conseqüències nefastes per a les dones, sinó també per al medi ambient

Per **Anabel Herrera**

L'enfonsament del *Prestige* davant les costes gallegues el novembre del 2002 va provocar l'augment del Producte Interior Brut (PIB) d'alguns països i dels indicadors dels mercats borsaris. Com s'explica aquest fenomen? Molt fàcil: La contractació de vaixells de neteja, la compra de mascaretes, les indemnitzacions i altres despeses van ser comptabilitzades. No va passar el mateix amb els desequilibris ambientals, socials i territorials que va comportar la tragèdia.

És una de les conseqüències d'apostar per un model de desenvolupament en què s'equipara el benestar amb el creixement del PIB. Hem assumit que els diners són l'única mesura del valor, que tot allò que queda fora del mercat no forma part de l'economia. Però el nostre model econòmic, el de les societats occidentals capitalistes, és un model totalment insostenible. En un planeta amb recursos naturals limitats, està clar que la producció no pot créixer infinitament.

"El capitalisme financer, els excessos del qual estem patint, ha convertit l'augment del PIB i dels beneficis empresarials a curt termini en els principals indicadors de l'èxit econòmic. En els dos casos, aquestes variables no inclouen ni els efectes ambientals ni els socials de l'activitat econòmica", afirma Cristina Narbona, ex ministra de Medi Ambient i actual ambaixadora d'Espanya davant l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE).

El treball no remunerat dins de l'economia

Un d'aquests efectes socials és l'increment de les desigualtats de gènere. Tal i com es diu a l'estudi *La economía invisible y las desigualdades de género*. La importància de medir y valorar el trabajo no remunerado, de l'Organització Panamericana de la Salut, "la manca d'indicadors per a la medició i valoració de la importància de les activitats econòmiques no remunerades, posat que són desenvolupades principalment per dones, fa invisible la veritable contribució

de les dones al benestar i al desenvolupament econòmic i social dels països”.

Les dones són les principals encarregades de les activitats domèstiques de cura, aquelles associades a la reproducció humana, la criança, la resolució de les necessitats bàsiques i el suport emocional, com podrien ser cuinar, parir, tenir cura de les persones malaltes, decidir què es menja, netejar, gestionar el pressupost domèstic, etc. “Les economistes feministes han reconegut des del principi que el treball no remunerat i les cures són una part fonamental de l'economia –ja que són també producció, consum, estalvi, inversió, oferta de treball, productivitat, assumptió de riscos i estratègies per reduir la incertesa- i sobretot una part explicativa fonamental de la qualitat de vida de les persones”, explica Àngels Martínez i Castells, doctora en Ciències Econòmiques i presidenta de la plataforma Dempeus per la Salut Pública.

Aquestes activitats, en ser desenvolupades fora del mercat, són invisibles des del punt de vista de les estadístiques econòmiques i de la comptabilitat nacional dels països. Tot i que contribueixen al desenvolupament i al creixement econòmic a llarg termini i congreguen tal nombre d'hores de treball que podrien representar més de la meitat del PIB. “El PIB, en particular, no dóna cap informació sobre les desigualtats socials ni sobre el treball no remunerat, realitzat gairebé sempre per dones. Ni valora els serveis que ens presta la natura, imprescindibles per garantir la nostra salut i qualitat de vida”, sentència l'ex ministra de Medi Ambient.

Crisi ecològica i de la cura

Segons Yayo Herrero, coordinadora estatal d'Ecologistes en Acció, els mercats, espais públics i racionals governats per l'*homo economicus*, “aquell que apareix cada dia al seu lloc de treball rentat i planxat, sense haver de responsabilitzar-se de la vida dels altres ni de la pròpia”, es consideren independents de l'àmbit domèstic. Però no se n'adonen que “si l'*homo economicus* existeix és perquè hi ha un tipus de feina oculta que ho possibilita”.

En aquesta línia, Àngels Martínez i Castells considera que les dones suporten bona part de les tensions d'un sistema que està en crisi però que no interessa reconèixer aquesta funció fonamental. “No es vol que ens adonem del nostre valor personal i social, sinó que quedi ben amagat que som crucials per al manteniment d'aquest sistema injust, malgrat el nostre propi interès, els nostres drets i les nostres necessitats, a base d'utilitzar sense escrúpols les nostres pors, la nostra marginació, el nostre temps, la nostra vida...”.

És per tot això que es parla de crisi de les cures, que dóna lloc a un escenari en què les dones que s'incorporen al mercat laboral han de conciliar també la vida familiar o, encara pitjor, han d'externalitzar les tasques domèstiques a altres persones, normalment dones estrangeres que al seu torn han de deixar que altres persones s'encarreguin dels seus fills.

Però la lògica del mercat i del creixement il·limitat no només té conseqüències nefastes per a les dones, sinó també per al medi ambient. Augment descontrolat de l'emissió de gasos d'efecte hivernacle, trencament del cicle de l'aigua, proliferació de la indústria nuclear... La crisi ambiental, a més, afecta sobretot a les dones de països perifèrics. Així doncs, tenim un “deute de les cures” i un “deute ambiental”, com posen de manifest els moviments ecofeministes.

Cap a una societat sostenible i igualitària

Julia Weingärtner i Marta Monasterio, membres d'Ecologistes en Acció, senyalen, a *Poner la vida en el centro: respuestas del ecofeminismo y del decrecimiento a la UE*, que per poder assolir una societat sostenible i igualitària hem de treure el mercat de l'epicentre del nostre model socio-econòmic. I posen el focus d'atenció en el corrent del de-

En què inverteixen el temps homes i dones?

No totes les persones participen per igual en la realització de les activitats quotidianes; la durada mitjana diària que li dediquen també és diferent. Segons l'Enquesta de l'Ús del Temps 2009-2010, de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el 38,6% d'homes treballa de forma remunerada i dedica a aquesta feina gairebé vuit hores diàries, davant del 28,6% de les dones, que, a més, treballen al mercat una hora i 20 minuts menys que els homes.

Pel contrari, el 92,2% de les dones realitzen tasques domèstiques i s'ocupen de la cura de criatures, persones grans i dependents durant gairebé quatre hores i mitja al dia, davant del 74,4% dels homes, que a més dediquen molt menys temps a aquestes activitats, al voltant de dues hores i mitja. Això és el que fa que hi hagi més homes que participen en activitats de temps lliure i durant més temps, especialment en esports, aficions i informàtica.

Percentatge de persones que realitzen l'activitat en el transcurs del dia i durada mitjana diària dedicada a l'activitat per aquestes persones. 2009-2010

Activitats principals	Total de persones		Homes		Dones	
	% de persones	Durada mitjana diària	% de persones	Durada mitjana diària	% de persones	Durada mitjana diària
0. Cures personals	100	11:32	100	11:35	100	11:29
1. Treball remunerat	33,5	7:20	38,6	7:54	28,6	6:35
2. Estudis	14,8	5:18	14,4	5:27	15,1	5:09
3. Llar i família	83,5	3:34	74,4	2:28	92,2	4:25
4. Treball voluntari i reunions	11,8	1:50	9,1	2:01	14,4	1:43
5. Vida social i diversió	57,0	1:43	56,0	1:49	58,1	1:38
6. Esports i activitats a l'aire lliure	38,4	1:46	41,8	1:57	35,1	1:33
7. Aficions i informàtica	29,7	1:52	36,0	2:02	23,6	1:37
8. Mitjans de comunicació	88,4	3:00	87,7	3:08	89,0	2:51
9. Trajectes i temps no especificat	84,6	1:23	87,4	1:25	82,0	1:21

creixement, que advoca per reduir la producció i el consum per viure més bé amb menys i valorar les petites coses de la vida. La proposta principal és la de canviar la mirada sobre la realitat i desprendre's del nostre mode de vida insostenible.

“Jo crec que el decreixement és una idea força interessant”, afirma Yayo Herrero, “perquè el que ha passat és que hem incorporat d'una forma tremenda la idea que més és sempre millor. I això no és cert perquè més també vol dir generació més gran de residus. Un increment dels indicadors monetaris tampoc reverteix necessàriament en un benestar més gran per a les persones”.

Viure amb menys per viure més bé implica reduir la demanda de consum i les hores de treball destinades a produir béns materials innecessaris en favor de les hores dedicades a la cura dels altres. D'aquesta manera, tindriem més temps per gaudir de les relacions socials i de l'oci. Per a la coordinadora estatal d'Ecologistes en Acció, “els mercats, si no tenen com a objectiu el benestar de la vida humana ni la sostenibilitat i la reproducció de la vida humana, no haurien d'organitzar els espais i els temps de la gent. La crítica feminista apunta a la utopia de l'economia neoclàssica que pensa en l'ésser humà com algú que ha d'estar disponible a totes hores per al mercat i per al treball”.

Augmentar les hores de treball de les cures implica, en primer lloc, que s'han de visibilitzar i reconèixer. I després, que s'han de repartir de forma equitativa entre homes i dones. Segons apunta Àngels Martínez i Castells, per aconseguir-ho s'ha de començar per una educació, tant acadèmica com social, no sexista, que no reproduïx les concepcions patriarcals de la societat. A més, tant els homes com les dones han de tenir la possibilitat d'harmonitzar la seva vida personal, familiar i laboral amb uns horaris de feina que els hi ho permetin, i aquí és fonamental el paper dels governs i les institucions.

“L'èxit econòmic dels països, grans àrees supranacionals, però també de les ciutats i les seves àrees metropolitanes, s'hauria de mesurar pel benestar de les persones que hi viuen. I això té més a veure amb fomentar i desenvolupar les capacitats individuals que amb la visió reduccionista de l'economia a una sola variable, com és el creixement del PIB i la conseqüent distribució –cada vegada més desigual– de la renda i de la riquesa”, recorda l'economista. ■

RECURSOS

- Ecologistas en Acción. *Tejer la vida en verde y violeta. Vínculos entre ecologismo y feminismo*. Disponible a: http://www.ecologistasenaccion.org/IMG/pdf_Cuaderno_13_ecologismo_y_feminismo.pdf
- Ecologistas en Acción. *Poner la vida en el centro: respuestas del ecofeminismo y del decrecimiento a la UE*. <http://www.ecologistasenaccion.org/article18120.html>
- Revista de Economía Crítica (REC). *La crisis en femenino plural*. Disponible a: http://revistaeconomiacritica.org/sites/default/files/revistas/n9/3_AngelsMartinez_AnnaliCasanueva.pdf
- Organización Panamericana de la Salud. *La economía invisible y las desigualdades de género. La importancia de medir y valorar el trabajo no remunerado*. http://www.paho.org/Spanish/ad/ge/Desigualdad_genero.pdf
- Bloc d'Àngels Martínez i Castells. <http://puntsdevista.wordpress.com>

Miren Etxezarreta

“Tota la meva activitat passa per lluitar per una societat diferent”

Per **Cristina Mora**

Miren Etxezarreta és catedràtica emèrita d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, de la qual va ser catedràtica des del 1978. Va estudiar la carrera d'Economia interessada a descobrir per què la riquesa està distribuïda d'una manera tan desigual. Les seves conclusions no podien ser més clares: ‘hi ha uns pocs que són molt rics a força d'explotar el treball i la vida de tots els altres’. Davant una societat, a la qual considera ‘un càncer galopant’, l'economista d'origen basc, apel·la ‘al dret i la necessitat de tots els ciutadans a ser crítics amb el sistema actual, es tingui o no alternatives clares’

FOTO: CRISTINA MORA

Moviments com els del 15 M han connectat amb el pensament de Miren Etxezarreta en la necessitat de sortir al carrer a lluitar: “Crec que no farem absolutament res si no és a través de la lluita. Les condicions actuals són tan dures que no hi ha més remei que resistir al que estan fent des del poder, l'econòmic sobretot”.

Però aquesta doctora en Economia per la London School of Economics del Regne Unit, que s'ha dedicat durant 35 anys a l'ensenyament universitari, considera que aquest moviment social, que té com a antecedents Gènova, Seattle, o els Fòrums Mundials, és només un “embrió” que ha d'enriquir-se: “Necessiten crear una teoria que plantegi com treballar en la diversitat, i tenir més vinculació amb el món del treball. Volen fer política d'una forma diferent a l'existent, i estan aconseguint el suport de gent que porta ja molts anys de lluita”. Es mostra molt optimista amb tota l'activitat reivindicativa i les alternatives que des de diferents focus estan sorgint, i assegura amb una lluentor als ulls “si fos jove hi estaria molt interessada perquè en aquests moments està tot el món per construir”.

L'autora de llibres com *Quines pensions, quin futur*, equipara el moment actual amb el de finals del segle XIX i principis del XX, quan es van crear els moviments obrers, els partits socialdemòcrates i els sindicats. “Ara aquestes ja són figures del passat, i no serveixen per al nostre futur. Encara que jo desitjaria un diàleg entre els nous moviments socials i els antics; una cosa, però, que veig bastant difícil”.

Segons la investigadora, que des del 1970 ha analitzat l'economia

agrària, la política econòmica i el desenvolupament econòmic, “des dels setanta la classe treballadora -en la qual incloc tots els assalariats- ha estat derrotada i ens han deixat sense poder. I encara que els crítics sempre som una minoria, el neoliberalisme ha provocat una frenada”. No obstant això, sembla que amb la crisi, diu Miren Etxezarreta, “més persones s'estan plantejant les limitacions del sistema capitalista i s'està potenciant aquesta consciència crítica”.

Des del 1997 fins al 2009 va ser membre de l'equip de redacció del *Memoràndum anual dels Economistes Europeus per una Política Econòmica Alternativa*, i actualment participa activament en el Seminari d'Economia Crítica Taifa, des d'on promouen la crítica a l'economia convencional i la divulgació de l'actualitat econòmica a través de la publicació *Informes d'Economia Crítica*.

Segons la catedràtica, la premissa de la qual parteix és que “una societat justa no es pot crear amb la propietat privada”, alguns preceptes bàsics que ha de tenir un sistema alternatiu són: “ser econòmicament just i atendre la justícia entre les persones; ser ecològicament sostenible, i comptar amb la participació de tots i totes, en el qual tant homes com dones lluitin per ells”.

Miren Etxezarreta no es considera una feminista militant, interessada segons ella pels drets de l'ésser humà en general, però reconeix que “és evident que la dona ha de lluitar més perquè està més marginada. Però els papers han de ser iguals. Jo no reivindico que mani una dona pel sol fet de ser-ho”. ■

Cooperativa Germinal

Cooperar en femení

El cooperativisme, un model econòmic impulsat al segle XIX per Robert Owen, que promovia una alternativa al sistema capitalista, compta avui a Catalunya amb la vinculació de més d'un milió de persones. Els valors que impulsa quallen 'a priori' amb el plantejament econòmic més just i igualitari de l'ecofeminisme. La perspectiva de gènere però, requisit necessari per a la plena sostenibilitat, és tractada i regulada per cada cooperativa de manera particular, segons la seva sensibilitat

Per **Cristina Mora**

La gestió democràtica, la propietat conjunta, la participació econòmica de totes les sòcies i socis, l'autogestió i l'interès per la comunitat són alguns dels principis que regeixen un model que ha convençut les persones que formen part de les 3000 cooperatives de treball i dels 130 grups d'autoconsum de Catalunya. Però aquests valors tenen certs matisos. "Una de les premisses bàsiques del cooperativisme parla del tractament de la llibertat. Llavors la no discriminació hauria de ser-hi, la qual cosa no vol dir que després cadascú a casa seva faci altres coses. Però com a cooperativa, el tractament de les persones hauria de ser igual", analitza Núria Ballesteros, vicepresidenta de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya.

Cosa de dones?

"Hi ha sectors d'activitats, com el d'iniciativa social, que són més tradicionalment femenins. Però ara, en les cooperatives que s'estan constituint, el tema està molt més barrejat", explica Ballesteros. Actualment, el 15% de les cooperatives, majoritàriament dedicades a la cura de les persones, tenen un 100% de dones a la plantilla. Mentre que el 30% de les cooperatives tenen la meitat del personal compost per dones. Per Núria Ballesteros, que dirigeix també el Col·lectiu

Ronda, cooperativa de treball d'assessorament jurídic popular, els rols i la conciliació de la vida laboral i familiar dins la cooperativa han anat canviant en els darrers anys: "cada vegada hi ha més implicació en la cura dels fills d'homes que són pares, i això ho veus amb els horaris. Nosaltres malauradament al despatx tenim uns horaris bastant maratonians. Però quan tens fills t'has d'administrar d'una altra manera. Les dones tradicionalment hem assumit aquest rol de manera històrica, però veig que hi ha una incorporació dels companys en aquest aspecte, que readapten els horaris o redueixen les jornades per estar amb els fills".

Conscienciació versus instrumentalització

En temps de crisi, el cooperativisme s'ha plantejat moltes vegades com una bona alternativa econòmica. No queden tan llunyans aquells 80 on moltes empreses que van fer fallida van ser preses pels seus treballadors i treballadores que es van autoorganitzar per constituir cooperatives, o el més recent "corralito" financer d'Argentina. Però el fet cooperatiu va més enllà de ser una solució en situacions d'emergència: és una proposta d'autoocupació que posa en qüestió els pilars sobre els quals s'ha edificat el capitalisme.

Darrera d'aquesta premissa, però, trobem cooperatives

"Les Cooperatives Obreres de Sants"
de La Ciutat Invisible Edicions

amb un nivell de consciència molt diferent, algunes autogestionàries, més ideològiques, i d'altres més instrumentals, que utilitzen aquest marc per capitalitzar l'atur i accedir a determinats concursos públics. Elba Mansilla, sòcia i treballadora de la cooperativa La Ciutat Invisible afirma, en referència a aquesta situació: "Independentment de si vius els valors cooperatius d'una manera molt més polititzada i estricta, com si tens una visió més laxa o instrumental, hi ha una diferència entre una societat mercantil clàssica i una cooperativa, en temes de participació, a nivell del capital del treball, a nivell territorial... Ja que normalment no es deslocalitza. I aquests tres fets característics fonamentals marquen la diferència respecte a altres tipus de formacions societàries".

L'emoció en la feina

S'ha de destacar que cada dia neixen més cooperatives de gent jove, més autogestionàries, amb una equitat de representativitat d'homes i dones, o formades només per dones, interessades en trencar amb un model econòmic jerarquitzat i on les persones tinguin el mateix valor que el benefici econòmic. Seguint aquestes pautes, les membres de la cooperativa Fil a l'agulla, unides per la qüestió de gènere i la cultura de pau, van constituir-se com a cooperativa per oferir, entre d'altres, serveis de desenvolupament organitzacional per a empreses. Per Neus Andreu, muntar una cooperativa de dones "vol dir que els valors associats al fet femení són molt importants en el dia a dia de la nostra vida. No només prenem decisions amb la raó, amb paràmetres del que està bé o malament, sinó també tenim en compte la subjectivitat". No marginar el món femení i incloure'l junt amb allò més racional és molt important, afirma Andreu, perquè la cooperativa sigui sostenible, tot i que ella no es mostra tan convençuda "que les cooperatives incloguin el món emocional en la seva gestió". Ho diu en relació a pràctiques aparentment igualitàries que poden reproduir dinàmiques empresarials convencionals. De tota manera, diu, el marc és idoni per poder donar espai a l'emoció: "Tota la gent que ho intenta ho fa perquè generalment li agradaria".

Per un consum ecològic i sostenible

Autoorganitzar-se per decidir què i com menjar, amb una mirada ecològica i sostenible, ha estat la base de la creació de les cooperatives d'autoconsum que ara viuen un boom, però que ja durant la República van tenir un creixement exponencial, amb el paper fonamental de les dones, que van crear l'Agrupació Femenina de Cooperativistes. Moltes dones del moment com Valerina Pi o Micaela Chalmeta van lluitar en aquells anys per aconseguir el 1934 el dret de les dones a incorporar-se als llocs directius de les cooperatives. Actualment, les cooperatives de consum de produc-

FOTO: NEUS ANDREU

Cooperativa Fil a l'Agulla.

tes ecobiològics formades per unitats familiars, són espais oberts i assemblearis on, tot i que hi ha molts homes que utilitzen el femení i participen sense cap discriminació en qualsevol de les tasques, segons Basi Calle, membre de la cooperativa Germinal des de fa 20 anys, "es podria donar un espai més clar a la qüestió de gènere, per prendre'n més consciència".

Les propostes econòmiques ecofeministes s'encaminen cap a una interrelació entre els mons econòmic, laboral, d'organització política, de relacions i de l'àmbit domèstic. Que l'economia contempli les condicions de vida de les persones al medi ambient. Davant d'unes lleis de mercat que viuen d'esquenes a l'àmbit domèstic, una economia ecofeminista aporta una lògica de la cura, necessària per construir una societat més social i ecològicament sostenible. Les cooperatives, que semblen apostar per aquesta filosofia, haurien de posar encara una mica més l'accent en el fet femení, per esdevenir veritables sistemes econòmics alternatius, sostenibles. ■

RECURSOS

- Confederació de Cooperatives de Catalunya.
- <http://www.cooperativescatalunya.coop>
- Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya.
- <http://www.cooperativest treball.coop>
- International Co-operative Alliance.
- <http://www.ica.coop/es/>
- La Ciutat Invisible: <http://laciutatinvisible.coop/>
- Fil a l'Agulla: <http://www.filalagulla.org>
- Germinal: <http://coopgerminal.coop>

Ús responsable de les nostres finances

Si alguna cosa té la crisi econòmica actual de bo és que està posant de manifest que el nostre model econòmic no és sostenible. Un ampli sector social reivindica que es faci un ús “moral” dels seus diners. És el motiu principal del ràpid creixement de les finances ètiques, aquelles iniciatives que reivindiquen la transparència i una inversió dels beneficis econòmics en projectes que reverteixen de forma positiva en el medi ambient i la societat

Per **Anabel Herrera**

És un fenomen curiós. Els diners formen part de la nostra vida des que naixem, i en canvi, la majoria de mortals hem crescut pensant que l'economia no té res a veure amb nosaltres, i que hi ha uns ens superiors –anomenats “política” o “entitat financera”, per exemple– que s'han d'encarregar de gestionar-los. Quan comprem un producte, ja sigui menjar, roba, una connexió a Internet o una escapada de cap de setmana, compartim, en certa manera, la filosofia que hi ha darrera de l'empresa que ens ha ofert el servei. El mateix passa amb els bancs. Quan obrim un compte corrent en una entitat financera, estem donant el nostre permís perquè faci el que vulgui amb els diners dipositats. I aquest “el que vulgui” es tradueix, moltes vegades, en compravenda d'armes, condicions injustes per qui treballa o danys al medi ambient.

La bona notícia és que qui consumim tenim el poder, molt més del que ens pensem. Podem triar. Tenim opcions. És el que creuen les 50.000 persones que aposten, a Espanya, per l'anomenada banca ètica. I la xifra va en augment, sobretot des de l'aparició del moviment 15-M. Triodos Bank, que domina àmpliament el mercat espanyol, amb 45.000 usuaris, va créixer un 60% l'any passat, i ha sumat 9.000 nous clients des del maig.

I és que el context de crisi actual, amb l'esclat de la bombolla financera, ha propiciat la reivindicació d'una certa moralitat dins l'economia per part de la societat. Encara hi ha, però, certa reticència a confiar en les finances ètiques perquè tenim assumit que les finances han de ser, per definició, especulatives. “Jo crec que ens costa, però com que actualment ha quedat molt palès quin és el paper de les entitats financeres convencionals, hi ha hagut el moviment del 15-M... hi ha molta gent que està buscant alternatives”, afirma Raimon Gassiot, coordinador adjunt de Coop57, una entitat de serveis financers ètics i solidaris.

“Hi ha diferents aproximacions al concepte de finances ètiques –continua-. Genèricament, són entitats financeres que fan un ús responsable dels diners, i aquest ús es guia per uns criteris ètics determinats, com la transparència o el fet que tinguin un efecte positiu cap a la societat. També es posa so-

Els bancs puntuen baix en transparència

La sostenibilitat, la transparència i la responsabilitat no són el punt fort dels bancs. Així ho demostra *Close the Gap* (“Tancar la bretxa”), un extens projecte d'investigació sobre les polítiques de gestió d'actius de 49 bancs i entitats financeres de 17 països d'arreu del món.

Comparat amb dades del 2007, avui hi ha més bancs que porten a terme polítiques de sostenibilitat. Per exemple: el 2007, un 27% d'aquestes entitats tenien polítiques sobre indústria i comerç d'armes; el percentatge actual és del 49%. També han desenvolupat polítiques sobre generació d'energia, passant del 9% al 29%. Moltes polítiques bancàries, però, són inadequades, i puntuen, a l'informe, un 1 sobre 5. En transparència, els bancs han obtingut una puntuació mitjana d'1,5; i en rendició de comptes, només un 0,81%.

Fotograma de la pel·lícula 'Interferències', presentada per l'Observatori del Deute en la Globalització-ODG i Fundació Quepo, sobre les responsabilitats de la crisi global.

Creixement de les finances ètiques

Tot i el context de crisi financera actual, el sector de les finances ètiques ha crescut considerablement. Durant el darrer any, la banca alternativa o ètica va recollir, a l'Estat espanyol, un 23% més d'estalvis respecte l'any anterior, segons dades del Baròmetre de les Finances Ètiques 2010, elaborat per l'Observatori de les Finances Ètiques. El baròmetre també indica que els préstecs concedits per aquests bancs van créixer un 22%. Si analitzem el període 2005-2010, l'estalvi recollit per les entitats financeres ètiques s'ha multiplicat per més de 10 vegades, i els préstecs realitzats, per més de vuit.

bre la taula el tema de la participació, és a dir, que les entitats siguin participades, amb gestió transparent i democràtica”.

Iniciatives de finances ètiques

Sovint, quan parlem de finances ètiques, pensem només en bancs, però el cert és que hi ha més propostes interessants. D'una banda, tenim les iniciatives d'estalvi de proximitat, que són, segons la federació de solidaritat internacional SETEM, “projectes petits en termes econòmics i que persegueixen posar en comunicació directa estalviadors compromesos amb sol·licitants de finançament”. Un exemple seria Acció Solidària Contra l'Atur, una fundació centrada en aconseguir treball a persones sense recursos a través de microcrèdits per a l'ocupació o de suport econòmic per a empreses d'inserci i cooperatives.

En segon lloc, trobem iniciatives amb un volum econòmic més gran, però que no són estrictament bancs. “Són iniciatives parabancàries que recullen participacions de capital social i s'especialitzen en algun sector d'activitat”. Coop57 n'és una. “Bàsicament, el nostre objectiu és recollir estalvi popular, fent-ne un ús d'acord a criteris ètics i socials, i destinar-ho a finançar projectes d'economia social i solidària, d'associacionisme popular, cooperatives, etc.”, explica Gassiot.

Coop57 va néixer el 1996 impulsada per un grup de treballadors de l'Editorial Bruguera, que havia posat fi a la seva activitat. Amb una part de les indemnitzacions rebudes per l'acomiadament, van crear un fons per promoure projectes econòmics que perseguiessin la creació de llocs de treball de qualitat. Des d'aleshores, han recollit uns vuit milions d'euros d'estalvi popular i han contribuït a finançar més de 600 projectes, alguns d'ells relacionats amb la igualtat de gènere. Des d'un préstec a Ca la Dona per finançar les obres de rehabilitació i condicionament de la seva nova seu fins a les ajudes a Onanova, una empresa d'orientació sociolaboral per a dones en risc d'exclusió. Genera, una organització que busca la redefinició dels rols socials des d'una perspectiva de gènere a través de la defensa i la reivindicació dels drets de les dones, és un altre dels socis destacats.

El coordinador adjunt de Coop57 deixa clar que els projectes s'estudien tant des del punt de vista social com econòmic. I que per això, quan una organització o una persona particular diposita els seus diners en la cooperativa, té la garantia

Contraportada del butlletí semestral de Coop57, núm. 20, especial amb cita d'Hannah Arendt

que els projectes que ajudarà a finançar seran rendibles. “La confiança en nosaltres no està en la cooperativa, sinó en les entitats que la componen, perquè en el fons són les que asseguren que se li dona un ús ètic als diners i que la persona pot recuperar els seus estalvis quan els necessiti”.

Per últim, hi ha les iniciatives de banca ètica, que, segons SETEM, “estarien formades per entitats legalment constituïdes com a banc o cooperativa de crèdit”. És a dir, són com els bancs tradicionals quant a serveis oferts –comptes corrents, targetes de crèdit, préstecs, etc.–, però ofereixen transparència als seus clients sobre l'ús que se'n fa dels seus diners. Només inverteixen o financen empreses que afavoreixen un impacte positiu en la societat i el medi ambient, però això no significa que els seus beneficis siguin menors que els dels bancs convencionals.

El concepte d'“inversió socialment responsable” va néixer als Estats Units als anys 60 del segle XX, quan nombrosos grups que defensaven valors com l'ecologia i la justícia es van sorprendre en fer-se públic que els seus estalvis servien per finançar la guerra del Vietnam. Avui, més que mai, la banca ètica s'ha convertit en una alternativa “moral” per a tots aquells que consideren que l'economia ha d'estar al servei de les persones i les seves necessitats. ■

RECURSOS

- Setem. *Tú y el dinero. Guía sobre finanzas éticas para ahorradores*. Disponible a: <http://finanzas-eticas.org/wp-content/uploads/2009/12/Guia-sobre-Finanzas-Eticas-para-ahorradores-Tu-y-el-dinero-SETEM.pdf>
- Bank Track. *Close the gap. Evaluación de las políticas de inversión de los bancos internacionales*. Disponible a: <http://madrid.setem.org/descargas-web/Close-the-Gap-SETEM-BankTrack-2010.pdf>
- Portal de Economía Solidaria. <http://www.economiasolidaria.org>
- Los secretos de los bancos. <http://www.banksecrets.eu>

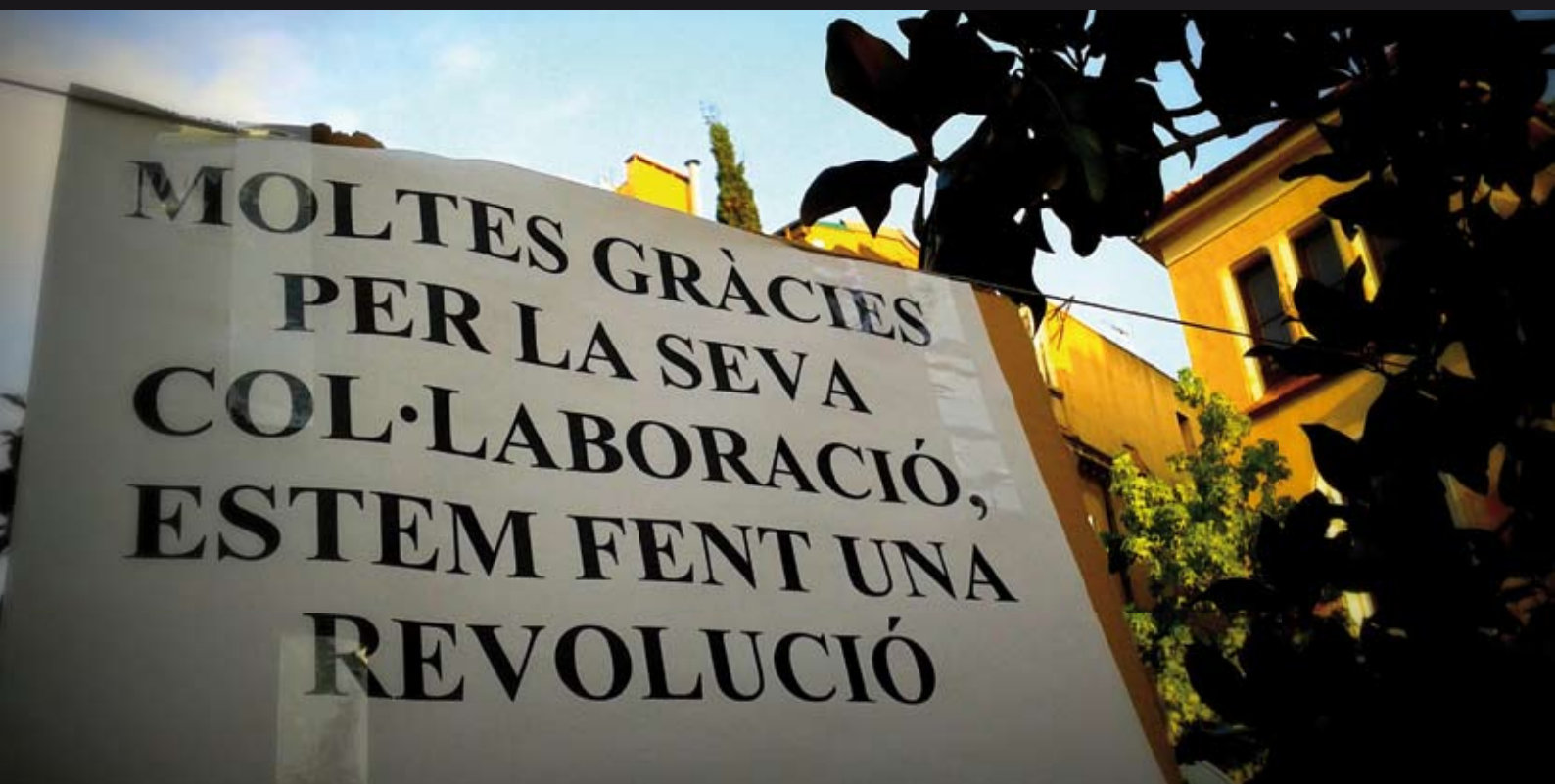

FOTO: CREATIVECOMMONS GDELARCO

Acampada BCN.

La revolució serà feminista o no serà?

Durant la història recent dels moviments socials, des de l'ecologisme i el pacifisme dels anys 70, passant pel moviment antiglobalització de fi de Mil·lenni i la recent indignació de les places del 15-M, els debats i les aportacions dels feminismes han impregnat tan pràctiques com discursos polítics. Ara bé, fins a quin punt han ocupat els debats centrals d'aquests moviments socials? Fins a on s'han tenyit de violeta?

Per **Neus Ràfols**

El pacifisme es pinta de verd i violeta

Ans 70. Guerra Freda. Proliferen les mobilitzacions pacifistes com a resposta a la carrera armamentística entre l'URSS i els Estats Units, i a les atrocitats que el Govern d'aquesta potència comet al Vietnam. En aquest context de fi del món per l'amenaça nuclear, Françoise d'Eaubone encunya el terme "ecofeminisme" a l'assaig *Le féminisme ou la Mort* (1974), defensant el potencial de les dones per dirigir una revolució ecològica que porti noves relacions de gènere i entre els éssers humans i la natura. Anys més tard, Mary Daly, autora de *Gyn/Ecology. The Metaethics of Radical Feminism* (1978) analitza la violència i la destrucció de la vida amb el rol que el model patriarcal atorga a l'home.

El diàleg entre el pacifisme i el verd-violeta s'estén arreu del món amb altres noms com Petra Kelly, Rosalie Bertell, Solange Fernex, Vandana Shiva, Maria Mies, i la recentment desapareguda i Premi Nobel de la Pau 2004, Wangari Maathai.

A Catalunya aquesta onada ideològica arriba als anys 70 molt vinculada també a les mobilitzacions antinuclears. "Les

dones, en defensa de la vida, van liderar aquesta lluita al país. Companyes com l'Anna Bosh, l'Hortènsia Fernández i un grapat de militants van promoure mobilitzacions i la creació, per exemple, del col·lectiu Les Petras que va ser tot un referent", explica la biòloga i activista històrica d'Ecològistes en Acció, Núria Vidal de Llobatera.

"Des del feminisme es qüestiona tot el sistema patriarcal capitalista, la seva contradicció profunda entre l'obtenció de benefici i els estàndards de vida de tota la població. (...). Entre l'activitat i l'actitud de les dones en relació a la cura de la vida i la cura de la natura com a base de la vida", escriuen Anna Bosh, juntament amb Cristina Carrasco i Elena Grau a l'article "Per un diàleg verd-violeta", argumentant que per contra, l'ecologisme no acaba d'arribar al nucli del problema perquè no es planteja la pèrdua de la centralitat de la vida humana.

Les Petras van basar la crítica al model capitalista patriarcal en la identificació que havia imposat l'equació dona-natura versus home-cultura. Un binomi que socialment ani-

“**Núria Vidal de Llobatera :**
“El debat de gènere està
present però no és central perquè
encara tenim uns moviments
socials molt patriarcals”

malitzava i invisibilitzava la tasca cuidadora de la dona. “Si bé les dones han estat i són les protagonistes en la cura de la vida, estan i han estat absents històricament dels llocs on s’han construït els sistemes econòmics considerats com a tals. Les decisions sobre com definir, organitzar i gestionar els sistemes econòmics les han pres sempre els homes”, sentència Bosh en el llibre *Mujeres que alimentan la vida*. Amb altres paraules més poètiques, l’ecofeminista declara: “És una qüestió de sexe, estómac i cor. De sexe perquè sóc dona i vull existir com a tal en un món que nega la meua existència. D’estómac, perquè no puc suportar que la meua ració de pastís sigui més gran a costa de la fam i la misèria de milers i milions d’éssers humans. De cor, perquè estimo la vida i quan la destrueixen ho pateixo en carn pròpia”.

El col·lectiu feminista La Mar – Xus Borrell, Pilar Sentís i Amy Swartz- també va estendre el debat ecofeminista al país. Després d’una trobada a Roma amb ecologistes europeus el 1977, escriuen els primers articles sobre dona i energia nuclear i altres temes ambientals i de medicines dolces que amb els anys –el 2005- reprendran el col·lectiu de metgesses i periodistes d’Userda.

Ara bé, malgrat aquesta embranzida verd-violeta dels anys 70, segons Vidal de Llobatera, els debats feministes dins de l’ecologisme social s’han quedat bastant relegats a grups i a noms específics: “per a mi és un error, perquè jo crec que el feminisme ha de ser un tema transversal, un treball que en algunes entitats com Ecologistes en Acció ja es fa”, detalla Llobatera. Ara bé, en el marc d’una visió més panoràmica i observant els regnes de taifes de les organitzacions ecologistes “ni en les entitats conservacionistes, que se centren en la conservació de les espècies, ni en les promotores de les tecnologies netes, la visió de gènere “no existeix”.

Fi de Mil·lenni: les lluites es globalitzen, els feminismes també

Seattle 1999. Cimera de l’Organització Mundial del Comerç. Més de 40.000 activistes de tot el món d’un calidoscòpic ventall de moviments socials aturen la Ronda del Mil·lenni per denunciar una globalització econòmica “que viola quotidianament els drets humans i aniquila el Planeta”. A partir d’aquest moment, si els mercats es globalitzen, les lluites també amb la celebració de contra cimera i dels Fòrums

“**Esther Vivas:** “ Moltes noves joves
van tenir un paper molt important
en el moviment antiglobalització, però en-
cara falta que incorporin una pers-
pectiva feminista en la seva lluita”

“**Ada Colau:** “El feminisme s’ha
de reformular, com el moviment
sindical, perquè els contextos històrics
canvien. Ara el món és global i el
travessen més identitats”

Socials, el primer a Porto Alegre (Brasil) el 2001. Barcelona esdevé un port de la lluita antiglobalització, amb l’episodi, per exemple, de protestes massives com les del juny 2001, per la reunió del Banc Mundial. Gènova quedarà marcada a la història per la gran repressió a activistes el juliol del mateix any, i la factura d’un jove assassinat, Carlo Giuliani, executat a trets per un policia.

Dins d’aquest context de lluites globalitzades, “la Marxa Social de Dones va ser el principal actor social, aportant la perspectiva feminista” assenyala Esther Vivas, activista social i membre del Centre d’Estudis sobre Moviments Socials (CEMS) de la Universitat Pompeu Fabra. Per Vivas, la confluència de persones amb perfils de militàncies diverses als Fòrums Socials, vinculades a organitzacions com ATAC, la Marxa Mundial de Dones, La Vía Campesina i del moviment internacional per l’abolició del deute extern, “va permetre una contaminació mútua molt enriquidora. “ La Vía Campesina introdueix amb més força els postulats feministes de la Marxa Mundial de Dones, de la mateixa manera que aquesta incorpora com un tema central la lluita per la Sobirania Ali-

Barcelona, 18 de maig del 2011.

FOTO: MARC JAVIERRE

Acampada Terrassa.

FOTO: CREATIVECOMMONS GDELARCO

mentària (SbA), entenent que les dones són un actor clau en el model agrícola i alimentari, alhora que són les que amb les nenes, passen més fam i han estat invisibilitzades pel sistema patriarcal i excloses dels nuclis de decisions". La SbA vertebrava la seva denúncia central en l'exclusió de drets de les dones per l'accés a la terra, als crèdits, i als mitjans de producció "no és tan essencialista amb aquesta identificació de reproducció-terra", detalla Vivas.

Ada Colau, també activista antiglobalització, emfatitza altres aportacions en el marc d'aquest moviment, com el debat teòric i la praxi entorn del poder i de l'autoritat, aportat per les feministes italianes com Lluïsa Muraro. "La idea que els moviments socials no volem el poder sinó l'autoritat, donada pel reconeixement de les altres, va enfortir la pràctica assembleària en contra d'altres formes de presa de decisions molt més jeràrquiques habituals en entitats socials més tradicionals", assenyala Colau. I afegeix que en el si del moviment antiglobalització cohabitaven molts feminismes "des del més clàssic del món sindical o del moviment veïnal, fins un de més jove que integrava els debats de gènere del moviment queer¹ procedent dels EUA, i amb

el qual els col·lectius propers a l'okupació i a l'autonomia van identificar-se més".

El #15-M conquereix les places: les feministes indignades

15 de maig del 2011. Activistes de més de 50 municipis de tot l'Estat, un dia abans de les eleccions municipals, ocupen les places i les converteixen en àgors de debat i trinxera política: "Democràcia Real ja!". "No som una mercaderia pels bancs ni pels polítics". "No hay pan para tanto chorizo". Són veus, en un primer moment, de generacions joves, indignades d'estar excloses d'arrel. Veus castigades per un atur juvenil que supera el 40% i per unes condicions d'accés a l'habitatge i al treball extremadament precàries. Són veus que no creuen en els sindicats majoritaris perquè mai han tingut nòmina, ni en les promeses de la classe política, que "ha sucuat" amb el negoci immobiliari. Uns polítics que han salvat a la banca amb diners públics mentre tancaven ambulatoris a cada barri.

Els *twitts* i les xarxes socials alimenten cada dia més les places indignades on s'hi sumen rostres més madurs d'entitats veïnals, sindicals, i dels feminismes més clàssics. S'afe-

Memòria d'activisme pacífic: el Nobel de la Pau reconeix les dones en els canvis polítics

Una de les fites feministes ha estat visibilitzar les dones en el registre de la història, que, patriarcal, les ha esborrat de la memòria col·lectiva. Doncs bé, enguany el Comitè del Premi Nobel de la Pau ha reconegut tres activistes pel rol que han desplegat en els canvis polítics i socials dels seus països: les liberianes **Leymah Gbowee** i **Ellen Johnson-Sirleaf**, presidenta del seu país, i la periodista iemenita **Tawakul Kerman**.

Leymah Gbowee, de 39 anys, és l'activista que va promoure l'anomenada "vaga del sexe", un moviment pacifista que instava les dones a no mantenir relacions sexuals amb els seus companys involucrats en la guerra i que va ajudar a posar punt final el 2003 a la segona guerra civil que colpejava Libèria. Gbowee a més, va promoure l'apoderament de les seves veïnes perquè més

enllà de la divisió ètnica, participessin juntes en la democratització del país. El procés va donar la presidència a la també Nobel d'enguany **Ellen Johnson-Sirleaf**, de 72 anys i economista de professió, que des del 2006, ha redreçat Libèria a la pacificació després de 14 anys de conflicte bèl·lic.

De la primavera àrab s'ha reconegut a la iemenita **Tawakul Kerman** (1979), activista dels drets humans i fundadora del grup de Dones Periodistes sense Cadenes, creat el 2005. Des de l'afilada reivindicació de la llibertat d'informació, Kerman ha estat una de les milers de iemenites que han estat lluitant contra els 33 anys de dictadura d'Ali Abdullà Saleh, que, malgrat l'enorme factura de sang d'aquesta revolució inconclusa, es manté encara al poder.

“ Feministes Indignades:
“El 15M és un reflex de la societat
actual: algunes de les propostes i debats
feministes s’han incorporat dins les lluites
del moviment, encara que no s’han
integrat totes com a prioritats””

geixen a la Plaça Catalunya, de Barcelona; a la Puerta del Sol, de Madrid; a la Plaza Arriaga, de Bilbo, i a les més de 50 àgores del territori, admirant que per fi aquestes joves hagin dit “Prou!”.

I en aquestes assemblees multitudinàries s’estenen els debats feministes, i es creen comissions específiques i d’altres, com del moviment LGBT, on també es tracten temes de gènere.

“A Feminismos Sol conviuen transfeminismes², feminisme de la igualtat, de la diferència, autònom i el feminisme més institucional. Potser el desenvolupament de l’ecofeminisme sigui un repte a plantejar explorant encara més la tan escoltada transversalització feminista”, assenyalava la portaveu de la comissió de la Puerta del Sol, Clara Solanas.

De l’acampada de Plaça Catalunya van néixer les Feministes Indignades, un nucli de debat i acció que s’ha caracteritzat, entre d’altres coses, “per l’anàlisi i les lluites directes dins el context actual de crisi i retallades, i en com aquesta situació afecta específicament a les dones, lesbianes i trans”. “A més a més, gràcies a l’heterogeneïtat del grup, hem aconseguit integrar línies de reflexió amb l’acció directa. A banda de les noves aportacions, es continua també amb lluites que no per velles estan assolides, com per exemple el dret al propi cos on s’emmarca la reivindicació del avortament lliure i gratuït”, contesta el grup.

Ambdues comissions emfasitzen el protagonisme del paper polític de les dones en el 15-M i en els processos

participatius, amb la inclusió de metodologies no sexistes i no androcèntriques, per exemple en les dinàmiques de les assemblees. També el treball de transversalitzar la perspectiva feminista a les altres comissions de la resta del moviment, com de sanitat, educació, treballadores, etc.

Ara bé, ambdós grups també assenyalen circumstàncies més fosques en aquesta experiència activista, com la decisió d’algunes integrants de Feminismos Sol “de pernoctar fora de la plaça abans del seu aixecament per agressions sexistes a companyes”, o la poca prioritat que perceben en la incorporació d’algunes aportacions feministes. “El 15 M és un reflex de la societat actual, per tant algunes de les propostes i debats feministes s’han integrat dins de les lluites del moviment, encara que no s’han integrat totes com a prioritats”, etziben les Feministes Indignades.

A les places dels barris, on ara s’ha instal·lat el 15-M, encara hi ha molt treball a fer, segons Solanas: “No obstant, tot i l’absència de perspectiva de gènere en encara moltes propostes, som optimistes i creiem en el treball conjunt i en la intel·ligència col·lectiva”. ■

¹ La Teoria queer és una hipòtesi sobre el gènere que afirma que l’orientació sexual i la identitat sexual o de gènere de les persones són el resultat d’una construcció social i que, per tant, no hi ha papers sexuals essencials o biològicament inscrits en la naturalesa humana, sinó formes socialment variables de desenvolupar un o diversos papers sexuals.

² Un corrent del feminisme, conegut per l’aplicació del discurs transgènere al discurs feminista i de creences feministes al discurs transgènere, que sosté que el subjecte polític de dones del feminisme exclou a altres persones que no s’identifiquen amb els gèneres home i dona, categories imposades pel model capitalista patriarcal i la generalització del model de família heterosexual.

RECURSOS

- Bosh Pareras, Anna; *Mujeres que alimentan la vida: selección de textos (1996-2008)*. Icària, Barcelona, 2010.
- DDAA, *Las mujeres alimentan al mundo. Soberanía Alimentaria en defensa de la vida y del planeta*. Entrepobles. Barcelona, 2009.
- Declaració de les dones per a la Sobirania Alimentària Nyéleni, 27 de febrer del 2007. <http://barcelona.indymedia.org/newswire/display/295108/index.php>
- Feministes Indignades: <http://feministesindignades.blogspot.com/p/manifest.html>
- G Feminismos #AcampadSol: http://madrid.tomalaplaza.net/category/grupos-de-trabajo/g_feminismos/
- La Vía Campesina: www.viacampesina.org
- Manifest Transmaricabollo del 15M a Madrid <http://madrid.tomalaplaza.net/2011/06/03/>

manifiesto-del-grupo-transmaricabollo-del-movimiento-15m-en-madrid/

- Martínez Alier, Joan; “Ecologismo feminista?”, a *Tierramérica*, <http://www.tierramerica.net/mujer/ecologismo.shtml>
- Mies M/ Siva, V; *Ecofeminismos: teoría, crítica, perspectivas*. Icària. Barcelona, 1997.
- Puleo, Alicia; “El Hilo de Ariadna: ecofeminismos, animales y crítica al androcentrismo”; a Velayas, C et altri; *Feminismos ecológicos. Estudios interdisciplinarios de género*, Salamanca, Aquilafuente. Publicacions Universidad de Salamanca.
- Vilanova, Santiago, “L’ecofeminisme que vindrà” a *Userda*, Barcelona, març 2006.
- Vivas, Esther; “Mujeres de maíz”, a *Público* 24 d’agost del 2010. <http://esthervivas.wordpress.com/2010/08/24/mujeres-de-maiz/>

La Salut de la dona en la societat de risc

Després de la Segona Guerra Mundial noves pautes de consum i noves malalties han anat apareixent en un model productiu cada cop més contaminant, que s'ha basat en l'experimentació de nous productes de consum i ha posat en risc, fins i tot, la salut de persones. Ja fa temps que molts estudis remarquen la vulnerabilitat més alta de les dones davant els tòxics ambientals, que alteren el seu sistema hormonal i els provoquen greus malalties. Veus expertes i científiques apunten que l'esperança i la qualitat de vida augmentarien si es reduïssin els nivells de contaminació, però els governs no estan prenent les mesures que la situació exigeix. Alternatives com l'ecofeminisme plantegen des de fa anys un sistema sanitari més sostenible i una gestió responsable de la salut

Per **Cristina Mora**

La preocupació del moviment feminista per la salut de la dona es remunta als anys 70, quan el Col·lectiu de Dones de Boston va publicar el famós manual *Els nostres cossos, les nostres vides*. Aquells anys de mobilitzacions pacifistes davant l'alarma de guerra nuclear van ser també els de la creació de grups ecofeministes d'autoajuda i ginecologia alternativa, que posaven l'accent en l'alta contaminació que patia la població. Moltes són les substàncies químiques que s'han introduït al mercat al llarg d'aquestes dècades i molt poques les avaluacions que s'han fet dels seus riscos. Davant d'una permissivitat política i d'una manca de legislació, quantitats de substàncies químiques es comercialitzen al mercat euro-

peu, sent les dones en molts casos laboratoris d'experimentació de productes de neteja, cosmètica i plaguicides.

La manca d'informació de les consumidores i d'unes llistes dels efectes en la salut i el medi ambient dels productes químics dels articles comercialitzats, exposen a una ciutadania molt poc coneixedora de les repercussions d'aquestes substàncies en el propi cos.

Malalties femenines

Carme Valls, metgessa i directora del programa Dona, salut i qualitat de vida del Centre d'Anàlisi i Programes Sanitaris (CAPS) ha dedicat la seva trajectòria professional a l'exploració de la salut de la dona i a la investigació dels efectes del medi ambient en aquesta. "Les substàncies tòxiques provinents d'un excés d'insecticides, dissolvents o productes de pintura són les que més estan afectant al cos de la dona, que té un 15% més de matèria grassa, necessària per la maternitat i la lactància, perquè els tòxics s'acumulen més on hi ha teixits grassos, que després es poden transmetre al fetus i a la llet materna", explica Valls.

Una mirada que integrés els conceptes d'ecologia i feminisme dins el sistema sanitari actual posaria més l'atenció, segons Carme Valls, en els efectes del medi ambient en la salut de la dona: "on la menstruació s'està alterant per una entrada excessiva d'estrògen als cossos. Tots els insecticides, dissolvents, etc. imiten en el cos l'efecte dels estrògens i estan augmentant malalties greus com el càncer de mama, l'endometriosis, que a la llarga provoca esterilitat, la mama fibroquística, miomes o més dolors menstruals".

Altres malalties emergents de la nostra societat industrialitzada relacionades amb l'efecte dels productes químics que estan dificultant la vida i la salut de la dona són la sensibilitat química múltiple i la fibromiàlgia, on la contaminació ambien-

FOTO: FREEIMAGE.CO.UK

FOTO: INTEGRAL CENTRE MÈDIC

tal pot estar alterant el sistema immune, el nerviós i l'hormonal del cos humà.

Una societat medicalitzada

Si la fabricació de productes químics està afectant l'aire que respirem, la indústria farmacèutica, una de les que més beneficis econòmics obté, està creant una societat consumidora de medicaments, incapaç moltes vegades d'avançar en una autogestió més responsable de la pròpia salut. Per Rosa Chacón, directora d'Integral Centre Mèdic i de Salut, especialitzada en medicina no convencional, creat el 1985 de l'equip de la revista Integral, "fins la revolució industrial els governs volien una població sana perquè eren treballadors i treballadores. Avui en dia jo crec que es vol una població que treballi però també que consumeixi productes farmacèutics. Darrera de tot això hi ha una indústria i les persones passem a ser possibles consumidores".

El mercat dels psicofàrmacs –en què Espanya és el país que més en recepta a tot el món– està gairebé copat en aquests moments per la dona, ja que un 75% dels antidepressius i ansiolítics s'estan receptant a aquest grup. Segons Carme Valls, "els metges no escolten la dona i el que fan és medicar-la. Temes psicològics tots en tenim, perquè viure en aquest món ens deixa l'angoixa necessària per crear algun símptoma psicològic. La lleugeresa en receptar fàrmacs al sexe femení ha arribat a ser un tema de maltractament mèdic a les dones".

Per a Antonio Palomar, metge i membre de Sumendi, organització popular per a la promoció de l'autogestió de la salut, formada a Bilbao el 1986, "els governs haurien de finançar més els hospitals públics per a la recerca no només dels fàrmacs sinó també de mesures no farmacològiques com la dieta, els hàbits tòxics, el control de l'estrès o la contaminació, que poden resultar molt bones pel control de patologies cròniques".

Per una autogestió de la salut

La millora de la salut depèn de molts factors. Les autoritats sanitàries han de vetllar per la millora de l'assistència, la política ha de regular el medi ambient i la població s'ha de responsabilitzar dels seus hàbits de vida i la seva cura. "Portem cinc mil anys de societats basades en el domini. Aquestes circumstàncies generen humans dependents, esclaus, amb molta por a la llibertat. Que els altres pensin i decideixin per

nosaltres. Desconeixem la saviesa innata que existeix al nostre cos. I el que no es coneix, ni s'aprecia ni s'utilitza", afirma Eneko Landaburu, iniciador de les Cases de Repòs i Escoles de Salut al País Basc, i actual promotor del projecte solidari d'escola de salut O'Paybo a Argentina. Per Eneko, autor de llibres com *Curarse uno mismo sin los peligros de los medicamentos* o *Cuidate compa. Manual para la autogestión de la salud* i ex membre fundador de Sumendi, "hauríem d'aprendre a prevenir les malalties i a curar-les sense contaminar i fer respectar els drets de les parteres i els nadons".

Un treball més cooperatiu en la gestió de la salut és una necessitat per la qual membres de Sumendi com Antonio Palomar aposten, i ho explica: "la Declaració d'Alma-Ata de 1978 de l'OMS diu que els i les ciutadanes han de ser participants de la gestió de la salut de les seves comunitats. Però el que diu la llei de sanitat sobre la participació comunitària a la salut s'ha quedat en foc d'encenalls. La immensa majoria de la gent ni tan sols sap que existeix aquest dret. Hi ha certa alienació (tant de la ciutadania com dels professionals sanitaris) en el sentit que encara es pensa que la salut només és cosa de metges".

En aquests moments de retallades pressupostàries i de disminució de la qualitat dels serveis sanitaris, la mirada ecofeminista posa la consciència sobre la necessitat d'un sistema més respectuós amb el medi ambient i una cura menys agressiva i més autogestionada de la nostra salut. ■

RECURSOS

- CAPS (Centre d'Anàlisi i Programes Sanitaris): <http://www.caps.cat>
- Integral Centre Mèdic: www.integralcentremedic.com
- Sumendi: <http://www.sumendi.org>
- O'paybo: <http://www.opaybo.org>
- Jornades Dones i ecologia. Institut Balear de la Dona. 2003
- *Una sola terra. Dona i medi ambient després de Río*. 1998
- *Els nostres cossos, les nostres vides*. Col·lectiu de Dones de Boston. Plaza Janés. 2000

Boscos originaris i monocultius. La substitució dels boscos originaris per monocultius d'arbres* és una activitat estesa, sustentada en el sistema socioeconòmic capitalista patriarcal, igual que altres pràctiques, com l'agricultura i la ramaderia industrials. La creixent destrucció de la biodiversitat n'és una de les conseqüències. El mateix menyspreu del patriarcat per la diversitat humana i relacional, i que ha marginat sobretot la diferència femenina, ha quedat amagat per les giragonses dels moviments socials o progressistes; l'ecofeminisme ho posa de relleu.

*Llegiu la història de Julia "Butterfly" Hill una activista que va viure dos anys a dalt d'una sequoia per evitar que la talés una empresa.

Plantació de palma olivera al Camerún

L'explotació del planeta, en carn pròpia

La lògica acumulativa i explotadora;
oposada a la cura i la igualtat.

Llaurem una terra de paraules.

La desconstrucció i reconstrucció
del llenguatge és necessària perquè
tinguem nous fruits, l'autèntic canvi.

'Palabrador', per josemalo

'Mujer cobijo-sostén', obra de la pediatra-neonatòloga Susana Salas de Rosales.

Imatge cedida per Eneko Landaburu,
ex membre fundador de Sumendi.

Boscos de Papúa Nova Guinea

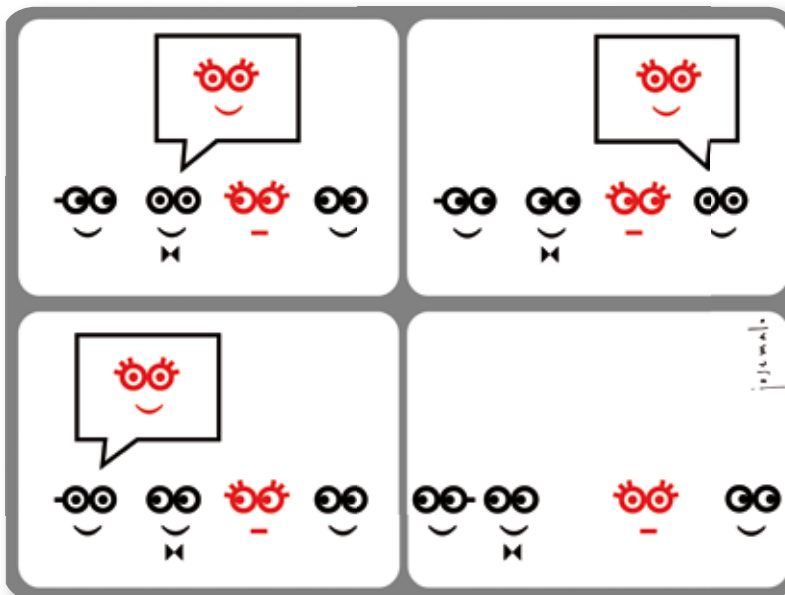

Plantació d'eucaliptus a Sud Àfrica.

Fotos: Moviment Mundial pels Boscos (WRM)

Imatge del llibre 'Les Cooperatives Obreres de Sants' de La Ciutat Invisible Edicions.

'El día de la mujer', per Josemalo

Què podem o què no podem fer les dones, quin comportament ens és adequat, quina roba ha de cobrir el nostre cos, els fills que hem de tenir. Es parla de les dones, però massa sovint no parlem nosaltres. Els ecofeminismes visibilitzen aquest menyspreu de l'experiència de les dones en el sistema socioeconòmic, paral·lel a la dominació i explotació de la natura.

Tones d'aliments es llencen cada dia, però continua havent-hi fam i pobresa. Missatges amb interessos al darrere aposten per espremer més el Planeta, les llavors, la terra, la gent. Molts d'altres, i els ecofeministes en particular, tot el contrari. Prioritzen la cura, la responsabilitat sobre el propi cos i sobre la pròpia terra. També els canvis de patrons de consum, i per tant, de generació de residus.

Imatges del llibre 'Despilfarro. El escándalo global de la comida', de Tristram Stuart (Alianza, 2011)

2001-2011

Trucades per any

3.650 dies

87.600 hores

96.411 atencions

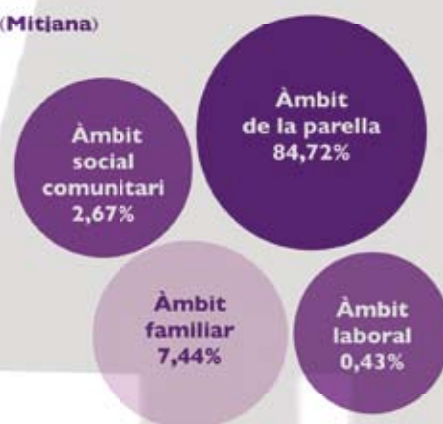
124 llengües

Equip professional

amb treballadors socials, advocades,
psicòlogues i metgesses

Àmbits de la violència

(Mitjana)

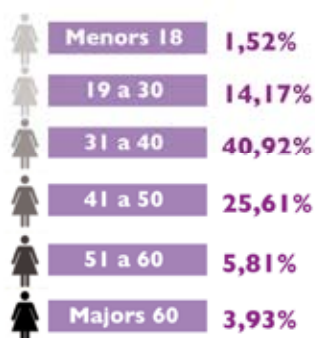
Formes de violència

(Mitjana)

Atencions per edats

(Mitjana)

Atencions per demarcació

(Mitjana)

Acció política en defensa de la igualtat i la no discriminació

Barcelona és una ciutat amb una realitat diversa, un municipi que des de sempre ha volgut ser referent del país, i que ha posat èmfasi en abordar els aspectes més delicats relacionats amb les dones

En aquesta nova etapa, la Regidoria de Dona i Drets Civils de l'Ajuntament aposta per una acció política centrada en la defensa de la igualtat i la no discriminació. Pretén desenvolupar un **Pla Municipal Integral per a les Dones 2012-2015** que esdevingui una eina de treball amb els objectius, la planificació i desenvolupament d'actuacions d'atenció especialitzada, prevenció i sensibilització, així com de coordinació interinstitucional. S'aposta per un treball coordinat i transversal entre les diferents àrees i institucions, potenciant i dissenyant estratègies específiques i espais de treball conjunt que permetin el treball en xarxa.

Els serveis i recursos existents, adscrits a la Regidoria de Dona i Drets Civils, així com les xarxes institucionals i cíviques,

han de permetre fer front a algunes de les realitats més complexes i menys agràides vinculades a la condició de dona, que sovint es donen en el marc d'unes relacions de poder desigual entre homes i dones i que mantenen un model social que genera discriminació.

S'aposta fermament per la lluita contra la violència vers les dones, o per abordar integralment el fenomen del treball sexual, però també s'opta per posar de relleu la necessitat que homes i dones es coresponsabilitzin de les tasques quotidianes i domèstiques, i que les accions enfocades a millorar la situació econòmica tinguin a les dones emprenedores com a protagonistes d'èxit.

El convenciment que cap recurs pot, de forma aïllada, donar els mateixos resultats positius que s'obtenen a través de la coor-

dinació i l'acció concertada entre els diferents agents, permet que es plantegi una col·laboració público-privada entre el propi ajuntament i les entitats especialitzades.

La participació ciutadana, el consens dels grups de dones i la coresponsabilització de tots els actors implicats, constitueixen factors bàsics per aconseguir l'èxit d'aquests serveis i recursos.

D'altra banda, les actuacions dirigides a dones han de contemplar la multifactorialitat de les causes que generen la desigualtat i la discriminació.

Es fa necessari oferir respostes integrals i estem en condicions de donar-les. ■

Francina Vila I Valls

Regidora de Dona i Drets Civils
Ajuntament de Barcelona

Desemmascarem les violències

Desemmascarem les violències és el títol que la Regidoria de Polítiques de Gènere ha escollit per emmarcar els actes que, al llarg del mes de novembre, s'han dut a terme contra la violència vers les dones

La campanya, que respon a tres eixos d'actuació: **sensibilització ciutadana, prevenció de les actituds violentes i millora de la intervenció professional**, la protagonitzen dones reals, una mostra de la diversitat social existent, tant pel que fa a l'edat, l'origen, l'ètnia, l'orientació sexual, la situació laboral, la diversitat funcional, l'estatus socioeconòmic... Pretén mostrar que la societat està composta per perfils de dones molt diversos i que no existeix un estereotip concret de dona maltractada, sinó que, qualsevol és susceptible de patir violència i que les característiques de cadascuna d'elles donen lloc a situacions diverses de violència a les quals cal donar una resposta diferenciada.

La formació del personal professional ha tingut un espai destacat. Així s'ha organitzat la jornada **"La interseccionalitat de gènere en l'abordatge de la violència masclista"**. En aquesta jornada van partici-

par dones d'ètnia gitana i dones immigrants de diferents origen, així com professionals de diferents àmbits que van aportar la seva experiència amb l'objectiu de treballar de manera específica amb cada col·lectiu, conèixer la seva experiència i les seves reflexions sobre els models aplicables en els

processos d'atenció i recuperació.

És que, al voltant de la violència masclista pesen estereotips i prejudicis que també trobem entre el personal que atén les dones. Els referents culturals fan que no sempre hi hagi ni la mirada ni les eines necessàries per abordar el procés de detecció, atenció o recuperació d'aquestes dones. I quan es tracta de dones procedents d'altres cultures, de minories ètniques o que pateixen algun tipus de discapacitat, la qüestió es fa especialment complexa.

Per això cal treballar i ampliar les estratègies de formació perquè els i les professionals puguin conèixer i entendre millor cada dona dins la seva especificitat i es pugui donar resposta a cada dona de manera individualitzada. ■

Lluïsa Melgares Aguirre

Regidora de Polítiques de Gènere
Ajuntament de Terrassa

Violència vers les dones: formació per a professionals

En el marc dels actes organitzats al voltant del 25 de novembre, Dia Internacional contra la Violència Masclista de Llobregat i commemorant els més de deu anys del treball en xarxa i de la constitució de la Comissió Institucional, a Cornellà, s'ha dut a terme un curs adreçat a professionals sota el títol *Violència vers les dones: dinamització del treball en xarxa i intervenció amb homes que maltracten*. El curs ha estat organitzat per la Diputació de Barcelona.

A banda de les demandes d'atenció en situacions de violència masclista en l'àmbit de la parella, s'atenen altres situacions de crisi, conflicte i nous àmbits en què es produeix una violència que requereix una atenció especialitzada. És per això que s'ha volgut fer formació i un treball en xarxa amb altres entitats i professionals que des de la seva creació han treballat àmbits concrets on es perpetra la violència masclista, o algun tipus d'intervenció específica sobre ella.

Els curs consta de dues sessions

La primera, **Dinamització de la Comissió de Seguiment del Circuit**, vol, entre d'altres,

- facilitar coneixements que permetin dinamitzar la comissió de seguiment del circuit i dotar-la d'eines per a la continuïtat del treball conjunt.
- Introduir la cultura del treball en xarxa.
- Crear un espai per interrelacionar la funció de cadascun dels Serveis,
- com a parts implicades en un circuit d'atenció orientat per un protocol municipal.
- Reflexionar sobre l'abordatge de les dificultats existents i la creació d'eines i estratègies per millorar el funcionament.

I la segona, **Detecció i orientació de cara als homes que exerceixen violència i models d'intervenció**, pretén,

- conèixer els models d'intervenció amb els homes que exerceixen violència, així com la seva detecció i orientació.

- Oferir un coneixement desmitificat sobre els homes que maltracten
- Conèixer els principals models de treball i les seves experiències d'intervenció.
- Compartir l'experiència de treball, a partir de les bones pràctiques i dificultats, en la intervenció amb homes que maltracten. ■

Judith Ibáñez

Comissionada en Polítiques d'Igualtat
Ajuntament de Cornellà.

**El Baix
Llobregat
contra
la violència
masclista**

Impulsar un canvi cultural és imprescindible per eradicar la violència masclista

“No es neix dona, s'arriba a ser-ho”
Simone de Beauvoir

La violència masclista és l'expressió de les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i, per tant, està directament vinculada a la desigualtat de gènere. Només si totes i tots som capaços de canviar les formes de ser i relacionar-nos, d'impulsar un canvi cultural imprescindible, podrem viure lliures de violència.

Ara fa tres anys aprovàvem a Catalunya la Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista que donava, finalment, una clau de volta necessària per a l'abordatge de la violència contra les dones. La

Llei del 2008 posa de relleu que la violència masclista no només és un problema social, sinó que és, a més, una greu vulneració dels drets bàsics de totes les dones.

Les institucions, des del marc legislatiu català i estatal, queden compromeses a fer efectiu aquest dret bàsic de les dones amb la creació d'instruments d'atenció i de recuperació i amb la responsabilitat d'impulsar eines claus com la prevenció o la detecció precoç. El paper de les administracions públiques és vital per modificar la situació actual, però sabem que no n'hi ha prou. La violència masclista és estructural i la sustentem, igual que la desigualtat de gènere, entre totes i tots.

Cal sensibilitzar a tota la societat per tal de reconèixer l'existència de la violència així com evitar-ne la banalització que massa so-

vint es fa des dels mitjans de comunicació.

I cal, visualitzar que no tots els homes són masclistes. Que podem construir i mantenir relacions d'igualtat entre dones i homes tant en la vida pública com en la privada. Només amb la suma de voluntats de totes i tots podem desmuntar els arguments, discursos i pràctiques que encara avui justifiquen el control i domini sobre les dones.

Recupero les paraules de Simone de Beauvoir i us convido a tenir sempre present que “no es neix dona, s'arriba a ser-ho”, que tenim l'oportunitat i la responsabilitat de modificar l'ordre d'allò que no ens permet viure en llibertat. ■

Lluïsa Moret i Sabidó

Tinenta d'alcaldia de Benestar i Ciutadania
Ajuntament de Sant Boi

A l'Escola de la Dona conviu les classes de cuina, brodat o puntes amb les d'idiomes i TICs

L'Escola de la Dona, ubicada en un espai emblemàtic per a les dones, l'Espai Francesca Bonnemaison, al centre històric de Barcelona, és una institució centenària gestionada des de sempre per la Diputació de Barcelona. Avui, 130 anys després, continua treballant amb el mateix esperit del primer dia: oferir millors oportunitats de vida a les persones a través de la formació. Amb aquest esperit, ha sabut adaptar-se al pas del temps, incorporant nous estudis per fer front a les demandes més diversificades d'una societat cada cop més plural

Quan fou creada, l'any 1881, responia a una necessitat sentida i urgent de l'època: oferir a les dones una manera de guanyar-se la vida amb un ofici -un dels pocs acceptat socialment per a elles-, el de modista. Gràcies a aquest ofici, moltes es podien valdre per elles mateixes si es quedaven solteres, o contribuir, en cas d'estar casades, a l'increment de la renda familiar disponible.

Avui, les transformacions socials, econòmiques i culturals dibuixen un altre panorama. D'una banda, les dones tenen al seu abast opcions professionals molt diverses i els homes s'incorporen paulatinament als espais antigament reservats a elles. I per l'altra, els canvis en la producció de béns i serveis, la complexitat tècnica i la celeritat de les comunicacions en què vivim immersos, homes i dones, ens obliguen a un constant posar-nos al dia per no quedar al marge del progrés. Això fa que, més que mai, les administracions hagin de vetllar per fer efectiu el dret a l'educació contínua de la ciutadania. Conscients d'aquest repte, des de la Gerència de Serveis d'Igualtat i Ciutadania de l'Àrea d'Atenció a les Persones de la Diputació de Barcelona, on està adscrita l'Escola, es treballa per dotar-la dels recursos humans i materials perquè pugui donar resposta a les expectatives amb què any rere any moltes persones s'hi matriculen.

Compaginar aficions i treball

L'Escola de la Dona, oberta a homes i dones per igual, acull cada any més de 3.000 alumnes, d'edats, interessos i nivells acadèmics diversos, i continua creixent.

En aquest curs 2011-2012, a més de l'increment en el nombre de persones matriculades respecte al curs anterior, cal ressaltar el salt qualitatiu que suposa l'increment de matrícules en matèries que incideixen directament en l'ocupabilitat de les persones, com els idiomes i les TIC; i en les que tenen a veure amb l'autonomia personal: les classes de cuina, on els homes ja representen el 13% de l'alumnat. Cal destacar, també, la valoració que reben les artesania -brodat, tapis i puntes entre d'altres- per part del jovent; con-

tra la idea preconcebuda que només interessin a dones, i grans, més de la meitat de l'alumnat inscrit és jove.

L'Escola ha esdevingut una institució oberta i plural, igualitària i democràtica: on el jovent i les persones actives poden compaginar aficions i treball; i on persones que havien abandonat els estudis reglats troben, després d'anys, noves oportunitats de formació per accedir a l'exercici d'una professió; mentre que les persones que ja gaudeixen de la jubilació, poden mantenir-se actives intel·lectualment, dedicar-se a aquelles aficions que sempre havien volgut practicar però no podien per manca de temps; i, alhora, establir noves amistats que les ajudin a encarar amb plenitud aquesta nova etapa de la vida.

En definitiva, l'Escola de la Dona és una escola que des de la seva creació ha posat sempre en valor l'aportació de les dones a la societat i que millora la qualitat de vida de la ciutadania, perquè permet l'accés a la formació a qualsevol persona, amb independència de l'edat, el sexe o el lloc de procedència. ■

Marta Corcoy

“Si la UE no adopta una perspectiva de gènere en relació amb el canvi climàtic cometrem un greu error”

FOTO: EUROPEAN UNION EP/PIETRO NALDEARI

Mikael Gustafsson, nascut el 1966 a Dragsfjärd, un poble costaner del sud-oest de Finlàndia, i de nacionalitat sueca, es va convertir el passat 3 d'octubre en el primer home en presidir la comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere (FEMM) del Parlament Europeu des que aquesta fou creada el 1984. Gustafsson, que esdevenia eurodiputat i president de comissió parlamentària al mateix temps, substitueix la també sueca i membre del

grup Confederal de l'Esquerra Unitària Europea/Esquerra Verda Nòrdica (GUE/NGL) Eva-Britt Svensson, que va haver de renunciar al seu escó a l'Eurocambra per problemes de salut. Abans d'arribar al Parlament Europeu, era conseller polític al parlament suec i durant 15 anys havia treballat en política local. Els seus principals camps de treball han estat la igualtat de gènere i el medi ambient, motiu pel qual es defineix com a “ecofeminista”

D'això se'n diu arribar i moldre: tot just aterrat i ja president d'una comissió parlamentària.

No contemplava aquesta possibilitat, tot i entrar en substitució de l'anterior presidenta de la comissió FEMM. Van ser els membres de la comissió parlamentària qui van decidir per aclamació que fos jo el nou president. És cert i ben sabut que hi ha acords entre els diferents grups polítics, d'acord amb la seva representació a la cambra, per distribuir-se les presidències de les comissions. Però jo ni tan sols em vaig presentar i, en termes pràctics, finalment són els propis membres de la mateixa els que tenen la darrera paraula. Així que va ser tota una sorpresa quan em van dir: “Volem

que siguis el nou president de la comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere”. N'estic molt content i em sento molt honorat per ser-ho.

Quants membres homes té la comissió parlamentària?

Som 5 homes membres titulars, per 29 dones.

Devies trobar-te amb reaccions ben oposades, sobretot quan de les 20 comissions parlamentàries del Parlament Europeu només 7 estan presidides per dones.

Hi va haver dos tipus de reaccions. Alguns membres es queixaven: “Per què no tenim

una dona com a presidenta de la comissió FEMM, quan n'hi ha tan poques que encapçalen una comissió parlamentària?” És una reacció natural. Però cal veure la imatge sencera: la qüestió que cal aclarir és per què no tenim un equilibri 50/50 a la presidència de totes les comissions. El problema no és el cas concret d'aquesta comissió. I per què hi ha algunes comissions parlamentàries que mai han tingut una dona com a presidenta? De tota manera, la majoria dels membres de la comissió FEMM estan molt satisfets. Algunes feministes em diuen que sent el primer home en presidir aquesta comissió estic combatent estereotips. I crec que és cert; hi ha gent que automàticament pensa que com que es tracta de la comissió

“ Tenim cinc grans reptes: lluitar contra la violència de gènere, rellançar la baixa per maternitat, millorar la participació de les dones en la política, aconseguir una mateixa remuneració per una mateixa feina i acabar amb els estereotips de gènere ”

FEMM, ha d'estar presidida per una dona, mentre que en altres àrees hauria de ser un home. La lluita contra els estereotips és una de les meves prioritats: cada individu no hauria de tenir només el 50% d'oportunitats en la seva vida, sinó el 100%. Si no és així, significa una importantíssima reducció de llibertat.

Com s'ho han pres a casa?

El suport de la meua dona ha estat fonamental. Jo em preguntava a mi mateix: “Acabo de ser nomenat eurodiputat, la qual cosa ja és un gran repte, i ja sóc proposat per presidir la comissió FEMM. Hauria d'acceptar-ho?”. Però ella em va dir: “Per què no hauries de fer-ho? Ets un gran feminista! I tant que ho hauries d'agafar”. I també he rebut una molt bona resposta a Suècia. En el meu nou càrrec simplement estic intentant posar en pràctica tot allò que he après.

A mitja legislatura, al gener del 2012, canviarà el president del Parlament Europeu, els vice-presidents i els presidents de les comissions parlamentàries. Té intencions de continuar en el càrrec?

Sí. Espero ser president de la comissió FEMM pel que queda de legislatura, és a dir, fins a mitjans del 2014. El meu grup, GUE/NGL, no vol canviar la presidència i, per tant, podria ser que continués sent-ho. No ho puc saber perquè, per suposat, es tracta de negociacions, però m'agradaria.

Quins reptes s'ha marcat per a la seva comissió?

Avançar en la legislació per fer front a la violència de gènere; rellançar la proposta de llei europea sobre baixa per maternitat, que actualment es troba bloquejada al Consell; millorar la participació de les dones en la política; lluitar per una mateixa remuneració entre dones i homes per una mateixa

feina realitzada; i combatre els estereotips de gènere.

El número d'aquest monogràfic se centra en l'ecofeminisme. Quines iniciatives podria emprendre el Parlament Europeu en aquest aspecte?

Ens cal molta més iniciativa en relació amb el canvi climàtic. Per exemple, la UE hauria d'haver adoptat una perspectiva de gènere de cara a la cimera sobre el canvi climàtic de Durban, a Sud-àfrica. La gent que resulta més afectada pels desastres mediambientals són aquelles persones que tenen menys recursos. I el 70% de les persones que viuen sota els llindars de la pobresa són dones, que habitualment són, a més a més, les responsables d'anar a recollir aigua, cuinar... Si no adoptem una perspectiva de gènere en matèria mediambiental estarem cometent un greu error, perquè homes i dones viuen en condicions molt diferents en els països subdesenvolupats.

Amb quines polítiques es pot millorar la independència econòmica de les dones?

Tot encoratjant els Vint-i-set a invertir més en infraestructures socials, especialment en aquelles adreçades a cuidar dels infants i la gent gran. Majoritàriament són dones qui es fa càrrec de la canalla i de les persones grans, així que si no poses a la disposició de la societat aquestes infraestructures socials, moltes dones no podran estar al mercat laboral i, per tant, no seran econòmicament independents. És essencial per facilitar la conciliació de la vida familiar i laboral. Per als homes acaba sent més evident que poden treballar. Però les dones no sempre tenen l'oportunitat, ja que sovint no poden escollir.

La situació es complica encara més en el cas de les mares solteres.

Exacte. Elles representen el 5% de les do-

nes europees. El risc de les famílies monoparentals a la pobresa i a l'exclusió social és tres vegades major a la de les parelles amb fills. Sense aquestes infraestructures, com gestionar la feina amb la vida personal?

I la proposta de llei europea sobre baixa per maternitat, bloquejada al Consell des que el Parlament Europeu l'aprovés a l'octubre de 2010...

Estem esperant que els Estats membres adoptin alguna postura al respecte. Fins llavors no podem fer res. Hi ha diversos països que ara consideren que la proposta és dolenta. És la seva postura i cal respectar-la... Però si no ens donen cap resposta no podem començar a negociar!

La crisi financera pot haver influenciat en aquesta postura del Consell?

Estem posant milions de diners públics per salvar els bancs, però no parlem d'invertir en mesures per aconseguir un major equilibri de gènere en les famílies. Considero que hi ha aspectes socials molt més importants que els econòmics, com ara acabar amb les desigualtats. Però si hem de mirar-ho tot des d'una perspectiva econòmica, d'acord, fem-ho: Volem produir més béns i serveis? Llavors no ens podem permetre que una de les persones d'una parella amb fills no treballi. Així doncs, calen infraestructures socials per facilitar la incorporació de mares i pares al mercat laboral. ■

Sergi Barrera

Cap de Premsa

Oficina del Parlament Europeu a Barcelona

www.europarlbarcelona.eu

@Europarl_CAT

“ Algunes feministes em diuen que sent el primer home president de la comissió combatem estereotips ”

Ecofeminisme

per avançar en ciència

L'ecofeminisme qüestiona aspectes bàsics que conformen el nostre imaginari col·lectiu, com la modernitat o la raó, però també incideix en la ciència. Una ciència que afronta nous reptes i ha d'estar preparada per abraçar nous paradigmes i considerar fonts d'informació ben diverses per entendre el nostre passat i estructurar a partir d'aquí el futur

Per **Marta Olivé**

Com a coneixement ancestral s'entén aquell que es perd als principis de la nostra història escrita i que, a partir del Renaixement, va escindir-se del coneixement racional i quedà relegat a superstició. La cultura va perdre un fons de saviesa simbòlica que sembla que comencem a recuperar, ara que els models epistèmics tradicionals estan sent profundament debatuts.

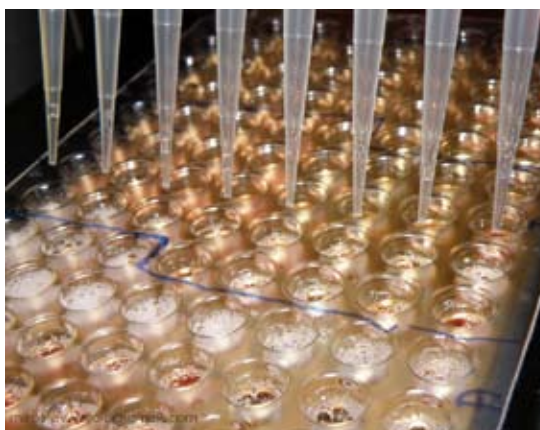
Dones: fonts i treballadores del coneixement

L'ecofeminisme té en compte i reivindica la veu de les dones com a font de coneixement científic. Existeix aquesta consideració actualment en l'àmbit científic en general? Una resposta la dona la investigadora del Departament de Ciència Animal i dels Aliments de la UAB, Marta G. Rivera: "No es té en compte una visió de gènere, la qual cosa és diferent a donar la visió de les dones", i afegeix: "moltes dones participen o participem en ciència implementant patrons masculins. En aquest sentit sí s'introdueix la visió de les dones, com la dels homes. Una altra cosa és que el sistema científic ha passat a ser un sistema altament com-

petitiu, amb uns patrons de mesura molt lligats al sistema capitalista i això és el que, des d'una perspectiva de gènere, es podria qüestionar".

L'altra cara de la moneda és la que té en compte la participació de la dona a la recerca, docència o la gestió de la ciència i les humanitats, que no és igualitària respecte els homes. És en aquest punt que cal parlar del "sostre de vidre" –que no és exclusiu de la institució educativa ni científica-. Al respecte, explica Marta G. Rivera, "efectivament hi ha menys dones que arriben a llocs alts en ciència i això és pel que comentava: les que arriben adopten patrons masculins, però no aconseguim canviar el sistema científic perquè funcioni d'una altra manera". També la sociòloga ambiental i doctoranda en Economia Ecològica a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Amaranta Herrero, respecte de l'àmbit educatiu, parla del gran nombre de dones a les bases de la jerarquia, i la seva concentració en els àmbits més devaluats i relacionats amb la cura, així com la seva constant disminució en posicions més altes.

En aquest sentit, des de l'Associació de Dones Investigadores i Tecnòlogues apunten que "si no actuem i estimulem

Ecofeminisme i ciència a casa nostra

Segons Amaranta Herrero, sociòloga ambiental, "la presència de l'ecofeminisme en la recerca actual és marginal, sobretot al nostre país. Només trobem algunes referències en àmbits vinculats a les subdisciplines de la sociologia ecològica, la filosofia ambiental, els estudis socials de la ciència i la tecnologia i l'economia ecològica". En l'àmbit internacional, en canvi, Herrero apunta que "trobaríem estudis addicionals vinculats a disciplines de primatologia, o estudis de les relacions entre animals no humans i humans o història ambiental, a part de les esmentades".

d'altres a participar, algunes generacions més de dones investigadores i tecnòlogues veuran les seves carreres alentides, seran injustament tractades o, simplement, valuoses dones es perdran del tot per a la ciència”.

Nou paradigma científic?

Marta G. Rivera assenyala que “hi ha formes de fer ciència diferent, la que anomenem ciència amb la gent o ciència post normal”; un tipus de ciència que “parteix de la premissa que ha d'estar al servei de la societat i, per tant, la gent ha de participar en diferents fases del procés científic. D'aquesta manera, entra en perfecta harmonia amb la inclusió d'altres cosmovisions, com la indígena”.

D'altra banda, són també cada vegada més les veus que, des d'institucions oficials, reclamen un lloc per a un altre tipus de coneixement: els coneixements locals de diferents territoris i comunitats que tenen molt per aportar i per assolir un veritable desenvolupament sostenible. En paraules de Marta G. Rivera, “cal comptar amb la gent i altres coneixements, cal integrar i ser humil”.

Amb aquesta idea, s'organitzaven l'any passat les primeres Jornades sobre Investigació Universitària i Sobirania Alimentària conjuntament entre la Fundació Autònoma Solidària (FAS) i el Grup ARAG-UAB (Grup de Recerca d'Agricultura, Ramaderia i Alimentació en la Globalització). Les jornades van ser un espai de trobada i de treball entre persones de diferents països relacionades amb l'àmbit de la recerca en Sobirania Alimentària (SbA) i de moviments camperols. Com explica Marta G. Rivera “aquestes jornades van mostrar que hi ha molta gent que fa, en la seva pràctica diària, ciència per a la gent i amb la gent”. Es van presentar casos i projectes que demostraven la necessitat d'un intercanvi de coneixements i també, afirma Rivera, “vam veure la problemàtica de l'actual, i futures tendències, del paradigma científic oficial, que posa obstacles per poder treballar d'una altra manera”. Com a exemple d'aquests obstacles, Rivera explica: “hem demanat un tècnic de transferència, que se suposa són les persones que vinculen el que surt de la universitat i centres d'investigació amb la societat -s'entén per societat en aquest cas, les empreses-. Nosaltres el demanàvem per vincular les nostres investigacions amb moviments socials, però ens van dir que això no era transferència de coneixement”.

En aquest canvi de paradigma en la ciència que s'apunta, s'han anat incorporant nous termes que enriqueixen les recerques derivades de diferents àmbits. Un exemple és la geobiologia, que recull coneixements ancestrals i tradicionals i els combina amb les últimes recerques científiques per centrar el seu interès en les relacions entre els éssers vius i les energies que emanen de la terra, les que provenen de les radiacions còsmiques i les generades per l'activitat humana.

Amaranta Herrero, però, assenyala: “No penso que es pugui parlar d'un canvi paradigmàtic en l'àmbit del coneixe-

Arbre elèctric, Les sitges, Torà.

ment científic relacionat amb una presència o escolta més grans de les problemàtiques de les dones a la societat”, malgrat tot afegeix: “els coneixements científics són plurals i hi conviuen diverses perspectives alhora”.

Sí és cert que en els últims 15-20 anys, diverses autores (Donna Haraway, Sandra Harling, Lydia Burke i Evelyn Fox Keller, entre d'altres) han forjat el concepte d'epistemologies feministes. Aquestes autores i moltes d'altres afirmen

Un model alternatiu

El nou paradigma ecofeminista de la responsabilitat i de la cura, presenta un model alternatiu al model patriarcal, i té, principalment aquests postulats:

- Els elements que es veien anteriorment com a oposats: raó/emoció, masculí/femení, esperit/cos, nord/sud... són vistos com a complementaris.
- Es valora la diversitat social, cultural i natural (biodiversitat).
- S'analitzen els problemes socials i ecològics d'una forma sistèmica i relacionats entre si.
- Apareixen ciències noves com l'ecoeconomia.
- Es difon el valor de la cura, de l'atenció del feble i l'indefens
- Se substitueix la independència i l'autosuficiència per la interdependència.

- Es relativitza la cultura de l'èxit per abraçar la cultura de la felicitat.
- Es rescata el valor d'allò petit i descentralitzat, davant el poder d'allò gran.
- Es reconeix el valor intrínsec de tots els éssers vius.
- Se substitueix el model de progrés productivista per un model sostenible.
- S'és més conscient dels propis límits.
- S'ha d'emprar la ciència i la tècnica amb ètica.

La proposta és realitzar la tasca de valorar i cuidar la persona i tota la creació de forma compartida, els homes i les dones. Per tant, en el nou paradigma ambiental i que inclou totes les dimensions de la persona es parla de coresponsabilitat familiar, social i ecològica.

que sí que és rellevant preguntar-se qui fa ciència i per a qui es fa ciència. Reivindiquen la pràctica dels coneixements *situats*, el fet que la ciència, com qualsevol activitat cultural de la societat, està impregnada de valors que posicionen els habitants dels coneixements científics i les seves pràctiques concretes. "Això obre la porta a parlar d'epistemologies feministes, centrades en posar llum o tractar específicament temàtiques relacionades amb les diferents estructures de dominació (classe social, sistema sexe-gènere, ètnia, espècies)", explica Amaranta Herrero.

Potenciar el canvi i l'intercanvi

La transformació del CSIC en Agència Estatal i la creació del Centre de Ciències Humanes i Socials (CCHS) són dues noves realitats que afavoreixen la potenciació de les sinergies entre grups de recerca de diferents especialitats en estreta col·laboració amb universitats i organismes públics estatals. Es vol facilitar així el desenvolupament d'una recerca transversal basada en l'articulació d'equips i xarxes multidis-

ciplinàries al voltant de projectes orientats cap a la recerca de problemes complexos d'àmplia repercussió social.

La ciència i la cultura, com altres institucions públiques, desenvolupen un paper rellevant en la construcció simbòlica de la identitat sexual. Un increment quantitatiu i qualitatiu de l'agència femenina en recerca, docència, comunicació social i transferència de coneixement contribuirà a promoure els canvis i intercanvis dels rols de gènere tradicionals. La necessitat d'analitzar en profunditat i des d'una perspectiva transversal aquestes qüestions es mostra especialment urgent en el nou espai europeu d'investigació i ensenyança superior.

Per això la Xarxa Transversal d'Estudis de Gènere en Ciències Humanes, Socials i Jurídiques respon, segons les responsables "a una demanda social definida, l'obertura de la recerca i la docència a les realitats canviants de les societats modernes i a un imperatiu legal recent, derivat dels principis d'igualtat de drets establerts per la Constitució i la Carta de Drets Humans de l'Organització de Nacions Unides". I és que, conclouen, "la igualtat de gènere es considera actualment com un índex del desenvolupament d'un país, font de riquesa econòmica i motor per a la productivitat i la innovació". ■

Un nou rumb interdisciplinar

Segons càlculs de la New Economics Foundation, Espanya ha trigat menys d'un terç de l'any en acabar amb tot el seu pressupost ecològic per al 2011. Ha estat satisfent les seves necessitats a compte de recursos d'altres països. Segons les mateixes fonts, la biocapacitat del territori espanyol només permet cobrir un 29,8% de la seva demanda de recursos.

La gestió del medi ambient requereix un treball interdisciplinari, conèixer el funcionament dels sistemes naturals i alhora considerar les variables socioeconòmiques i legals que sorgeixen de les activitats humanes. Els estudis de ciències ambientals es basen en donar una formació tant dels àmbits tradicionalment anomenats de ciències com dels de lletres, econòmiques i dret.

RECURSOS

- Albareda Tiana, Sílvia. "Ecofeminisme i sostenibilitat. Arrels filosòfiques de l'ecofeminisme i les seves inspiradores", a *Temes d'avui. Revista de Teologia i Qüestions actuals* (2010) num38, pp38-47
- Xarxa Transversal d'Estudis de Gènere en Ciències Humanes, Socials i Jurídiques:
www.donesenxarxa.cat
- New Economics Foundation:
www.neweconomics.org
- Associació de Dones Investigadores i Tecnòlogues a Catalunya, **www.amit-cat.org**

Marta G. Rivera

“Cada vegada hi ha més dones en la recerca”

Per **Marta Olivé**

Llicenciada en Veterinària, en l'especialitat de Producció Animal i Economia Agrària per la Universitat de Còrdova, i màster en Nutrició Animal per la Universitat d'Aberdeen, al Regne Unit. Marta G. Rivera, que també té la suficiència investigadora sobre Producció Animal Sostenible; és experta universitària en conservació i utilització de les races animals domèstiques locals en sistemes d'explotació tradicionals; i és doctora Menció Europea en Veterinària, no perd de vista la interrelació ciència-societat

Ja des que tenia 11 anys, Marta G. Rivera volia ser científica, si bé no sabia exactament en quin àmbit, perquè li agradava la ciència i la recerca. Per aquest motiu, explica, “em vaig decantar a la carrera per una vessant més experimental i vaig començar per fer temes de recerca relacionats amb les ciències experimentals”. Partint d'aquesta base, “amb l'experiència, i veient la desconexió entre ciència i societat, no a nivell de divulgació sinó d'impactes socials, vaig anar-me enfocant a poc a poc cap a les ciències socials”.

Precisament, algunes de les principals línies de recerca que ha seguit en els darrers anys han estat relacionades amb el desenvolupament rural sostenible, seguretat alimentària, sobirania alimentària, comerç d'aliments, sistema agroalimentari globalitzat, impactes socials, impactes mediambientals i impactes de salut.

Una altra de les temàtiques que ha investigat Rivera és la implicació del deute extern dels països del Sud, productors-exportadors d'aliments, davant la sobirania alimentària i la creació d'un deute ecològic per part dels països consumidors.

En paral·lel, ha participat de projectes d'I+D finançats en convocatòries públiques com el titulat *Voluntary Food Intake and Grass Digestibility by Outdoor Sows. Grazing and Excretion Pattern* (La ingesta voluntària d'aliments i la digestibilitat de l'herba per part de truges a l'aire lliure. Pasturatge i patró d'excreció) que va realitzar a la Universitat d'Aberdeen (Escòcia).

Actualment és investigadora del Departament de Ciència Animal i dels Aliments de la Universitat Autònoma de Barcelona. En concret, està al CREDA (Centre de Recerca en

Economia i Desenvolupament Agroalimentari), i explica: “la meua línia de recerca és la de seguretat i sobirania alimentària, desenvolupament sostenible del sistema agroalimentari, desenvolupament rural i tot això dins de l'àrea de sociologia rural i de l'alimentació”.

Però les seves obligacions actuals van molt més enllà. En les seves paraules, “sóc experta del Panell Intergovernamental del Canvi Climàtic de la ONU i del Grup d'Anàlisi del Canvi Climàtic de Catalunya”. Responsabilitats que combina amb d'altres com les de formar part del consell editorial de la revista *Soberanía Alimentaria, Biodiversidad y Culturas*, així com també la *International Journal of Sociology of Food and Agriculture*.

A nivell docent, conclou, “coordino dins del grup d'investigació multidisciplinària Agricultura, Ramaderia i Alimentació en la Globalització (ARAG-UAB) el curs online de sobirania alimentària”.

Sobre si és significativa la presència de dones en aquest àmbit d'investigació, apunta que “fa uns anys diria que no, però cada vegada hi ha més dones”. Partint d'aquesta base, i preguntada pels seus projectes de futur, la investigadora del CREDA subratlla: “estic treballant en diversos projectes d'investigació com per exemple un sobre polítiques públiques i sobirania alimentària”. Projecte que se suma a un altre sobre coneixement local i adaptació al canvi climàtic en el context africà.

Més enllà del món científic, Marta G. Rivera reconeix la seva afició pel ball clàssic i el contemporani que, de fet, practica. “També m'agrada nedar, caminar pel camp i escoltar música clàssica”. ■

Un futur amb t de TIC

Les TIC constitueixen una oportunitat única d'apoderament per a les dones del món rural i una possibilitat d'adquirir més visibilitat i d'acostament a majors recursos. Moltes entitats estan fent possible aquesta immersió tecnològica que, més enllà de comportar complicacions, pot arribar a facilitar la vida a les dones rurals

Per **Anna Cabanillas**

El suport en el procés d'alfabetització digital i la implementació d'accions positives en aquest sentit suposa promoure el desenvolupament personal i el benestar social de les dones rurals. La comarca de la Conca de Barberà es converteix en un bon exemple del treball a favor d'implantar les TIC entre les dones. Com explica Carme Sureda, gerent de l'Associació Pro Persones amb Disminució Psíquica de la Conca de Barberà (APRODISCA), "actualment ja disposem de centres especialitzats on imparteixen cursos de formació en les noves tecnologies".

En concret, Sureda explica que dins l'àrea de formació de la seva entitat organitzen cursos adaptats a les necessitats dels seus usuaris i usuàries aportant-los coneixements en aquest camp, potenciant així les seves aptituds en el món digital. "D'altra banda, es realitzen mòduls TIC dirigits a treballadors i treballadores socials, auxiliars i monitors i monitores per millorar el seu perfil professional i a la vegada garantir un millor servei a les persones usuàries de la nostra entitat", adverteix Sureda.

Després de tota aquesta feina arriba l'hora de les valoracions. "El resultat ha estat positiu tant a nivell de la recepció com de professionals, ja que sempre són cursos orientats a oferir nous coneixements i adquirir habilitats que facilitin el feedback entre les persones. D'aquesta manera afavorim el vincle social que és un dels valors que desenvolupem a la nostra entitat".

Tot i aquests encoratjadors resultats, APRODICA segueix treballant amb la mirada posada al futur, en concret, "a

buscar més recursos a nivell de prestació de serveis i així evolucionar cap a un futur en el qual les noves tecnologies hi tenen un paper fonamental", conclou Carme Sureda.

L'Administració ofereix avui en dia prou ajudes perquè les dones es llancin a aprendre els secrets de les noves tecnologies i tot allò que els poden oferir de positiu? La representant de l'entitat amb seu a Montblanc comenta que disposen d'una àrea de projectes i de formació que permet sol·licitar totes aquelles ajudes necessàries per poder garantir l'ocupació futura dels treballadors i les treballadores. "Podem dir doncs, que estem satisfets amb l'Administració", declara Sureda.

Parlant de l'Administració, el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural ha volgut també reforçar el component TIC a partir de RuralCat, una comunitat virtual agroalimentària i del món rural, que esdevé un projecte pioner a l'Estat espanyol. Es tracta d'una eina tecnològica eficient per a la transmissió de coneixement, en un moment en què les tecnologies de la informació i la comunicació poden oferir un gran servei en benefici del sector, en particular, i del món rural, en general.

Unió rural i urbana

Les TIC permeten crear xarxes personals i de treball conjunt i avançar-se al present i al futur de la nova societat que es construeix. Per exemple, les noves tecnologies estableixen un vincle d'unió entre el món rural i l'urbà. Aquest és el cas de la Xarxa de Dones Rurals i Urbanes (XDRU), una experi-

ència innovadora de diverses comunitats autònomes espanyoles en el marc de la Red Rural Nacional. Si bé el punt de partida del projecte va ser a Andalusia, també hi participen la Junta de Comunidades de Castilla la Mancha, Comunidad Foral de Navarra, Govern de les Illes Balears, Gobierno de Canarias, Junta de Castilla y León, Generalitat de Catalunya, Junta de Extremadura i Generalitat Valenciana.

La XDRU té la finalitat d'establir mecanismes de col·laboració i coordinació d'actuacions per tal de sumar esforços, tant des de l'àmbit rural com urbà, i establir un marc comú de treball per aconseguir, així, una societat més justa i igualitària, tot assolint una xarxa de les xarxes de dones.

Per afavorir la comunicació entre els membres de la xarxa i superar els obstacles de la dispersió geogràfica s'ha creat un espai web. El web té una part externa pública i una part privada que actua com a espai de treball intern per a les integrants de la Xarxa. El portal incorpora una secció de continguts a partir de les aportacions de les entitats de la Xarxa, un apartat d'agenda i novetats, un fòrum, un espai virtual de prestació de serveis i de venda directa dedicat a la promoció de les empreses de dones, un espai virtual de consultes, enllaços d'interès i també s'hi realitzaran activitats formatives online.

Com expliquen des de l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya (ARCA), mitjançant aquest projecte serà possible "canviar el prejudici que les dones empresàries estan a Barcelona i les rurals al Pirineu, i deixar clar que es mouen per tot arreu i es poden ajudar entre elles, que poden ser empreses complementàries i realitzar projectes en comú".

Pageses unides

També ha posat el seu granet de sorra en la incorporació de les TIC al món rural la Fundació Pagesos Solidaris, que pertany al sindicat agrari Unió de Pagesos i que encapçala un projecte de xarxa de dones rurals a través d'Internet, amb la finalitat de crear una plataforma virtual que posi de relleu les seves problemàtiques, necessitats i opinions. Així, la iniciativa pretén ampliar la formació i la comunicació entre les dones rurals per obrir espais de tasques conjuntes i millorar les condicions de les agricultores i ramaderes.

De fet, val a dir que Unió de Pagesos ja aposta des de fa temps per formar en TIC a les dones, organitzant cursos d'informàtica a més de promocionar el portal Pageses.cat. D'aquesta manera, es garanteix que la realitat de les dones que treballen i viuen en el món rural estigui garantida en l'entorn Internet.

En tot cas, apunten des d'Unió de Pagesos, "la implantació d'aquests projectes serà progressiva tenint en compte que algunes zones no tenen la infraestructura adequada perquè es connectin fàcilment a Internet".

Una cultura per promoure

El web www.arrelsconreudesabers.cat centralitza tota la informació sobre la cultura rural catalana i permet una forma de treball participativa i oberta. Aquesta iniciativa s'emmarca dins del projecte Arrels-Conreu de sabers, impulsat per la Fundació del Món Rural (FMR), que té per objectiu crear una base de dades per recopilar i catalogar tots els coneixements vinculats a la cultura rural i fomentar el treball en xarxa, per exemple, entre les dones.

En concret, la nova pàgina web està destinada a entitats, empreses i institucions vinculades a la recuperació i difusió de la cultura rural catalana i els seus coneixements i servirà d'eina de difusió per a la població en general. En un cas més, una eina per popularitzar unes TIC entre el món rural que sovint, i des de fora, s'oblida que poden arribar a ser claus per potenciar-lo tant a nivell empresarial com també d'usuàries de l'àmbit domèstic. ■

Contactes d'interès

www.redmujeresruralesyurbanas.com
www.arrelsconreudesabers.cat
www.aprodisca.org
www.pageses.cat
www.desenvolupamentrural.cat

El tractament informatiu de l'ecologisme i el feminisme

Dones Dossier va convocar, en aquesta ocasió, persones relacionades amb el periodisme, l'ecologisme i/o el feminisme per analitzar el tractament d'aquests dos moviments en els mitjans de comunicació; teníem la sensació que apareixen poc i malament.

La riquesa de perfils i l'interès comú per transformar el sistema patriarcal i capitalista va donar lloc a una conversa en profunditat sobre els estereotips i confusions en la informació i les alternatives per comunicar visions diferents del món rural, el model agroeconòmic i les relacions socials

Per **Laia Serra** / Fotos **Rafa Reina**

Les iniciatives ciutadanes i alternatives que proposen un sistema agroeconòmic diferent a l'establert, tenen poca presència als mitjans? Anna González va distingir nivells de repercussió segons els temes, “els darrers anys hi ha coses que s’han posat de moda, com ara el reciclatge, els productes agro ecològics i ecològics. Les grans cadenes, tothom s’hi apunta, i tenen el seu espai, se’n parla. Ara bé, anem a fons del tema? No”. Es referia al sistema i les relacions de producció: “quan en parlem, qüestionem el sistema, i en el moment en què fem això, si ho fem molt gran, no sortirem als mitjans”; en aquest sentit, el paper i la mirada de les dones ha de ser tingut en compte en el seguiment dels temes i conceptes, va dir González. Maria Rovira va confirmar que la confusió de termes afecta la representació de les dones en el món rural i va puntualitzar que cal diferenciar les informacions sobre agricultura ecològica de les dels organismes modificats genèticament (OMG) o transgènics: “els transgènics contaminen tot tipus de cultius; mentre que amb l’agricultura ecològica no tothom s’hi identifica”.

Al darrera dels termes

Entorn la possible confusió dels i les consumidores, Xavier Borràs va assenyalar la gran quantitat de “soroll

informatiu” que, es va denunciar a la taula, afavoreix certs interessos perquè confon. Gustavo Duch va afirmar que d’agricultura ecològica se’n parla, “però és un missatge neutre. En canvi quan parlem d’OMG és un missatge diferent, subversiu”. Com va dir Borràs, “amb el tema dels transgènics judiques directament el sistema”; va esmentar, entre d’altres, l’institut de-

Maria Rovira: “Desinterès, manca de coneixement i estereotips marquen la informació sobre dones pageses. Sovint, el primer que et pregunta una periodista és si portes un tractor (...) A un home això no li ho preguntarien mai!”

dicat a la recerca sobre transgènics finançat per la Generalitat, o el pes històric de Catalunya i Aragó en el conreu de transgènics. És en aquest punt, la influència econòmica i política, on, segons Borràs “ens trobem amb una mena de paret”, la dificultat de transmetre opinions contràries als

Alba Garcia: “Ecologia i feminisme, malauradament, viuen el prejudici del sistema. Un home ecologista és rar; una dona feminista encara més; i una dona feminista i ecologista és el summum de la raresa i del *hippisme* entès malament. Cal tenir-ho en compte per a l’anàlisi i per a l’elaboració del missatge”

transgènics perquè posen en qüestió el sistema de producció. I no només opinions, sinó també informacions contrastades. Tant Borràs com Duch van recordar la poca repercussió del fracàs dels conreus transgènics en el gruix informatiu, així com que malgrat que hi ha molts més estudis i informes científics que demostren els problemes dels OMG que no pas de positius, aquests últims són els que apareixen més a la informació.

Hi ha relació, va subratllar Duch, entre la repercussió de certs missatges i la font que l'emet: "No és el mateix un missatge, com el del 15M, que ve dels moviments socials, antisistema, anticapitalistes, on en general no hi ha institucions formals, clàssiques".

Precarietat, desinterès, i estereotips vers les dones

La situació actual del periodisme va sorgir com un factor que afecta l'enfocament ecològic i de gènere a les informacions. Rovira va deixar a l'aire una qüestió sobre el desinterès, manca de coneixement i ús d'estereotips pel que fa a la informació del món rural, i més sobre dones, especialment a Barcelona. Però també va reconèixer

des de la seva perspectiva com a font de la informació la repercussió de les retallades de personal en els mitjans sobre la feina diària de les i els periodistes; dificultats afegides que van tenir en compte totes les persones a la taula.

De tota manera, van exposar-se males pràctiques periodístiques, com ara manca de preparació de les entrevistes i documentació prèvia, poc contrast de les informacions, poca recerca de temes. Marta Corcoy va intervenir per confirmar això i la reproducció d'estereotips que encara fan els mitjans, especialment sobre les dones. Segons Corcoy, en la situació actual és molt important la feina dels gabinets –en temes, continguts i forma-, tenint en compte que les i els periodistes reproduïen molt literalment les informacions. Anna González, que va donar suport a aquestes opinions, també va suggerir la possibilitat d'oferir formació sobre la ruralitat a periodistes perquè la puguin explicar millor.

Alba Garcia va donar una altra volta

a la necessitat de claredat informativa: "Un dels problemes que tenim quan volem fer arribar el missatge és que no som conscients que hi ha homes i dones". Com va dir també Anna González, més enllà de la discussió si les dones són més ecologistes, o més de la terra, "hi ha una realitat palpable, i és que, per molt que les excepcions siguin cada cop més nombroses, la divisió social del treball encara adjudica a les dones el paper de tenir cura".

D'altra banda, Rovira va recordar la importància de trencar l'estereotip de 'dones del món rural', que ha arribat a excloure'n les dones no pageses –mestres, farmacèutiques, metges, etc.-.

Sobre el llenguatge

Les i els participants a la taula defensaren la necessitat de fer un ús no sexista del llenguatge, i la qüestió es va debatre per aprofundir en l'abast que ha de tenir. Alba Garcia va aportar una visió molt crítica: "Vivim en un món patriarcal i androcèntric, i això no només perjudica les dones, sinó la majoria dels grups de persones que

Gustavo Duch: "S'ha de denunciar la connivència dels mitjans de comunicació amb la investigació formal. Cal buscar fonts diferents, contrastades, reconegudes, però al marge del model instaurat com a únic veritable de la ciència, les universitat i els experts sostinguts pel sistema"

Xavier Borràs: "Cal trencar l'estereotip, la idealització del món rural, perquè la realitat és molt més dura: s'ha passat de l'autarquia a l'agricultura i ramaderia extensiva, a una visió androcèntrica del treball rural"

Anna González: "Quan parlem de producte o agricultura ecològica, cal aclarir si es va més enllà; si es posa sobre la taula el paper de les dones. A més de la qualitat, si en la producció hi ha hagut interès en tenir en compte la mirada de les dones"

formen la societat, en tots els quals hi ha dones". Treballar des de la perspectiva de gènere, per tant, ha de voler dir aportar solucions per a tothom. Garcia va donar suport a l'ús del llenguatge no sexista, però va recordar que s'ha d'anar més enllà d'afegir el terme o sufix femení a un missatge neutre: "L'important és plantejar un model i una visió diferents perquè la gent se'ls faci seus". Tothom va assentir. El feminisme i l'ecologisme són aquestes noves visions, va afegir Gustavo Duch, que tanmateix va defensar la duplictat d'articles i de gèneres, com un "primer element per no oblidar" la discriminació de les dones arreu, i en el món rural també —dificultat d'accés a la propietat de la terra, triple jornada, etc—. I en aquest sentit Rovira —única dona a l'executiva d'Unió de Pagesos, entre 14 homes— va defensar també la redacció doble, de femení i masculí, "encara que ho repetim. Perquè si no, no se'n recorda que les dones hi som".

María Rovira Duran

Pagesa, cap de l'explotació de fruita dolça a La Fortesa. És sindicalista agrària, responsable de política territorial de la comissió permanent nacional d'Unió de Pagesos —havia estat coordinadora territorial de les comarques de Barcelona—.

Col·labora en la revista *La Terra* amb articles d'opinió. El 2005 va rebre la Creu de Sant Jordi per la seva tasca pel reconeixement de l'aportació social i econòmica de les dones i les pageses en el desenvolupament rural.

Quants, quants estereotips

Un titular del diari del dia: "Los payeses protestan por el bajo precio a que se venden sus cosechas". A més de presentar-lo com un dels temes sobre agricultura més tractats pels mitjans perquè no qüestiona de fons el sistema, Duch va fer-lo servir per reivindicar, a més de la quantitat d'informació rural, l'abandó dels continguts i estereotips de sempre. Per això, va animar Duch, la ruralitat ha de ser transgressora, atraure l'interès dels mitjans; i seguir fent "missatges molt potents, transformadors; actes i activitats que sí que tenen ressò, potser no en els grans mitjans, però sí en altres alternatius que no hem d'infravalorar".

En la mateixa línia, Xavier Borràs va recordar que donar notícies en positiu és trencar estereotips perquè "el

concepte "desastre" sempre passa per damunt de coses positives". Per exemple, la violència de gènere, sovint tema de portada però poc analitzat; o Fukushima. Aquest tractament, va dir Borràs, potser sí que ajuda a donar consciència, "però també hem de ser capaços de donar alternatives". Presentar visions diferents.

Anna González va qüestionar la divisió de les persones, i les dones, del món rural i de l'urbà; visions estereotipades que, va dir Borràs, s'haurien de trencar. Segons Gustavo Duch d'alguna manera tots som rurals i venim de la terra: "Hem de reivindicar-ho, però no només per una qüestió romàntica, sinó també molt revolucionària. Per recuperar valors més propers a la ruralitat: austeritat, decreixement, cura... Valors femenins i rurals".

D'altra banda, Alba Garcia va recordar que ni les dones ni la societat

Alba Garcia Sánchez

Llicenciada en Història de l'Art, Màster d'Estudis de les Dones, Postgrau en Gènere i Igualtat d'Oportunitats i Màster en Polítiques d'Igualtat de Gènere: Agents d'Igualtat. Col·labora com a docent en el Màster de Participació i Polítiques Locals (UAB i Institut de Seguretat Pública de Catalunya) i és la responsable del Programa de la Dona de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat.

Fins fa poc va dirigir el Programa de Seguretat Contra la Violència Masclista del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya.

Gustavo Duch Guillot

Llicenciat en Veterinària i Postgrau en Direcció d'Empresa. Dirigeix la revista *Soberanía Alimentaria. Biodiversidad y culturas*, col·labora en diversos mitjans generalistes de premsa escrita i manté el seus blocs *Palabre-ando* i *Lo que hay que tragar*. Col·labora amb els moviments i campanyes relacionats amb la lluita per a la Sobirania Alimentària.

Va ser cofundador de Veterinaris Sense Fronteres el 1987 i director entre 1991 i 2009; membre de la junta directiva de la Federació Catalana d'ONGD i president d'AGORA NordSud.

no són grups homogenis, i que cal incorporar aquesta mirada, ser-ne conscients a l'hora d'emetre el missatge i trencar els estereotips. Per aconseguir-ho, va suggerir, “una de les possibilitats, és prendre's seriosament quines propostes s'han fet al llarg de la història, de l'ecofeminisme, per exemple, en disciplines com l'economia, o la recerca”; i va reivindicar formació transversal en gènere i ecologisme.

Finalment, va alertar-se del perill d'estereotipar l'ecologisme i, en general, l'activisme, així com del perill per part dels mitjans de traslladar un cop més la culpa dels problemes a la ciutadania. Cal denunciar, va dir Duch, que no es tracta només de decisions individuals, sinó de com aquestes decisions han estat condicionades per polítiques i subvencions que han afavorit, per exemple, els supermercats, grans superfícies, o l'agricultura industrialitzada.

Senzillesa, omnipresència i transversalitat

Anna González va reconèixer que la confusió davant la complexitat dels temes sobre ecologia o agricultura pot dificultar-ne l'explicació. La mateixa necessitat de matisar termes amb la qual havia començat aquesta conversa. De tota manera, segons Gustavo Duch, “darrera de la complexitat hi ha trampa (...). Les injustícies són simples. I s'han de denunciar. I és fàcil”. Va posar l'exemple del debat dels agrocombustibles, que es

va presentar als mitjans amb gran complexitat, i va confondre l'opinió pública: “És tan senzill com que competeixen directament amb el menjar de les persones. El que passa és que dir això és atacar directament aquesta injustícia”. Una falsa complexitat carregaria periodistes i mitjans amb la responsabilitat d'haver de dominar coneixements i dificultaria comunicar amb contundència missatges que revelen falles del sistema. “Els grans temes són molt clars, no tenen volta de full”, va resumir Anna González.

Per corregir aquesta representació desigual, on hauria de sortir la informació? Hi va haver unanimitat en les diverses aportacions; a tot arreu. “A mitjans especialitzats, generalistes, a tots”, va dir Anna González; també a espais propis a internet i les xarxes socials. Alba Garcia va recordar la importància dels mitjans locals. I Gus-

tavo Duch va apuntar que sobretot ha de ser una informació transversal: “A internacional o economia és molt important. I també ho és a les pàgines d'opinió (...), perquè si no, ens trobem el que diu la Vandana Shiva, del monocultiu de pensament. Hem de posar el canvi de visió a tot arreu”.

Els i les assistents a la taula van apuntar la transformació de les bases del sistema que busquen ecologisme i feminisme, les dues revolucions del món d'avui. Els estereotips, totes les complexitats, hi són per alguna raó; “moltes vegades es tracta d'intentar aturar uns moviments que estan atacant directament el model patriarcal i el capitalista”, va exposar Duch. Alba Garcia va remarcar que temes com els tractats a la taula són, en uns moments com els actuals, els que poden donar solucions, propostes que, treballades i amb consciència, poden treure'ns de les crisis. Borràs, per acabar, va tenir paraules de recordatori per a Wangari Maathai, exemple inequívoc d'ecofeminista i que havia mort pocs dies abans. ■

Xavier Borràs Calvo

Periodista, traductor i escriptor. Dirigeix la publicació digital ecologista *Ecodiari* i manté el seu bloc *Bandera Negra*.

Va dirigir diverses publicacions, *El Llamp*, *L'Independent de Gràcia* i la revista *Userda*; i ha estat redactor a, *Canigó*, *Diario de Barcelona*, *Catalunya Ràdio* o *El Triangle*, entre d'altres.

Va ser cofundador de SocorsCatalà i del Moviment Ecologista Català. L'abril del 2011 va ser elegit membre del Consell Permanent de l'Assemblea Nacional Catalana.

Anna González Batlle

Periodista, treballa des del 1984 en l'administració local, en els camps de comunicació, informació, participació ciutadana, relacions institucionals i cooperació. Dirigeix el projecte europeu COR, de residus i comunicació, dins l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Va ser coorganitzadora de les Jornades Catalanes de la Dona el 1976 i fundadora de la Coordinadora Feminista de Barcelona; forma part de la junta directiva de l'ADPC, del Consell de Dones de Barcelona i del Consell de la Ciutat. Manté el seu bloc *El Mirador de les Dones*

“El feminisme hauria de caminar cap a un humanisme polític”

Victoria Sendón

FOTO: LIES WAJER

Polifacètica i apassionada per la seva feina.

Així es podria definir a Victoria Sendón, professora de filosofia, guionista, realitzadora en mitjans audiovisuals, professora convidada a diverses universitats per impartir seminaris i conferències, articulista en diferents mitjans, fundadora i presidenta de la Fundació Matria i, sobretot, dona convençuda dels seus ideals

Licenciada en Filosofia per la Universitat Complutense de Madrid, en la formació de Victoria Sendón també s'inclou la diplomatura de Pedagogia i Didàctica, en paral·lel amb un màster en Cultura d'Occident; i ha seguit diferents cursos sobre direcció i guió cinematogràfics, a més de posseir un Diploma d'Estudis Avançats (DEA) sobre Creadores en les avantguardes del segle XX.

En la seva faceta d'escriptora, des del 1981 ha publicat llibres com *Sobre diosas, Amazonas y vestales*; *La España herética*; *Más allá de Itaca*; *Agenda pagana*; *Feminismo holístico*; *Marcar las diferencias*; *Mujeres en la era global*, i *Matria, el horizonte de lo posible*.

Preguntada pel paper a jugar per la dona davant l'actual situació econòmica no dubta en afirmar que “som molt diverses i vivim circumstàncies molt diferents”. “Una altra cosa –afegeix– és que pot fer el feminisme, que també és divers, però que sí pot buscar camins i orientacions específiques”. Al respecte, conclou, “em dona la impressió que el que hem vingut fent fins ara pot servir-nos com a base important per seguir caminant, si bé ara mateix caldria transformar-se radicalment perquè estem davant d'un canvi radical”.

Més enllà d'aquestes consideracions, té clar que “el feminisme és un moviment social que hauria de caminar avui cap a un humanisme polític”. I és que si bé “els polítics no estan a l'alçada de la crisi econòmica actual, les feministes sí que hauríem de saber que el que està en crisi no és l'euro, ni els mercats de l'economia, sinó el sistema patriarcal, que és insostenible a tots els nivells”.

Sobre la paritat, Sendón subratlla que hi està d'acord, tot i matissar que “no és cap solució a excepció que aquesta paritat suposés la incorporació de dones independents, feministes i amb bones dosis de rebel·lió”.

Per donar a conèixer tots aquests arguments, i a través del seu bloc *Cassandra*, Sendón ha trobat en les noves tecnologies un bon canal per transmetre la seva visió “d'una dona feminista, això sí”. Sobre la importància d'aquestes eines tecnològiques com a plataforma per donar a conèixer la visió de les dones sobre la societat actual, acaba confirmant que li sembla “molt interessant l'experiència”. Malgrat això, afegeix que creu que: “hauríem de començar a obrir-nos a projectes més inclusius. O, més ben dit, hauríem de crear-los sense deixar-nos prendre l'autoritat, no el poder, sinó l'autoritat”.

Preguntada pels seus projectes de futur, Sendón subratlla que “estem en un temps tan nou que necessito molta més calma per pensar què puc, què haig i què vull fer”. D'aquesta manera, afegeix, “seguiré escrivint perquè no concebo la meua vida sense fer-ho, però les xerrades, els cursos i totes aquestes intervencions públiques les reduiré dràsticament”.

Quant a la seva presidència de la Fundació Matria, subratlla que “estem en un impàs perquè no està clar l'horitzó cap al qual dirigir-se, tot i que ara mateix sembla que el més urgent és formar xarxes de mútua ajuda perquè les necessitem en el pla psicològic, polític i possiblement econòmic”. Un apunt que la porta a reflexionar sobre l'individualisme. Individualisme que, segons Sendón, “està cridat al fracàs. Tant en allò personal com en allò polític estic disposada a situar-me en un present continu. És com pilotar un vaixell de vela: cada situació requereix maniobres diferents i no sabem mai en quina direcció i amb quina força bufarà el vent”. ■

Per **Marta Olivé**

Ha ensenyat a generacions d'universitàries i activistes que les fronteres de realitats que altres creuen utopies, com el desarmament, una societat més igualitària i la fi de la mort del planeta, són més pròximes amb accions quotidianes. “Coherència”, etziba, “cal tenir coherència amb les nostres vides, no podem anar a una manifestació anti-guerra i després tenir un fons de pensions a bancs i caixes que inverteixen en armament amb els nostres diners”.

La coherència ha estat també l'estela del seu camí activista en moviments pacifistes, de drets humans i de denúncia de les relacions d'espoli Nord-Sud. Una manera d'esguardar el món heretada, diu, en part pel seu pare, qui després de lluitar tres anys a la Guerra Civil i d'un en un camp de concentració franquista “es negava d'una manera rotunda que a casa entrés cap joguina o conte bèl·lic”.

De la seva mare, activista del moviment veïnal de l'Eixample barceloní, va aprendre a vincular-se amb les preocupacions socials de l'entorn, així com d'altres llegats dels professors de l'escola dels Escolapis. Aquell refugi de catedràtics represaliats pel franquisme li va regalar la preocupació per la fam a l'altra punta del món del missioner Francesc Botey, o l'enorme carisma del pacifista Lluís Maria Xirinacs: “El primer dia que va entrar a l'aula ens va dir: això no és una classe, és una república”, recorda Oliveres.

Alimentat, doncs, per aquesta visió crítica en el context “d'un govern de criminals”, Oliveres creu que era lògic que seguís vinculant-se a moviments antifranquistes. Va formar part del clandestí Sindicat Democràtic d'Estudiants i de l'Assemblea de Catalunya, i més tard va anar a parar a organitzacions d'arrels cristianes i pacifistes com Cristians pel Socialisme, Pax Christi o Justícia i Pau, organització social que presideix des del 2001.

“El pacifisme m'ha influenciat molt, ha plantejat no només el què suposa una guerra, sinó també altres formes de viure”, explica mentre subratlla que coses com el fet que a l'“Europa Civilitzada” “la policia pugui matar-te en el transcurs d'una manifestació si considera que es tracta d'una insurrecció popular, són inadmissibles”.

La seva militància, ampliada més tard a altres organitzacions ecologistes i vinculades a temes de “subdesenvolupament”, l'ha vertebrada sobre els seus coneixements profunds entorn de com es belluguen els fils de l'economia mundial i els engranatges polítics. Fils globals i locals que Oliveres despulla sovint per argumentar denúncies entorn de les violacions dels drets humans. I ho fa des de la càtedra; a través dels més de 60 títols de llibres que ha escrit o en els quals ha col·laborat - com *Contra la fam i la guerra* (2005), *Un altre món* (2006), *El meu camí cap a la utopia* (2008) i *¿En qué mundo vivimos!* (2009)- i des del seu paper de conferenciant per a múltiples organitzacions i moviments socials. Les 37 places indignades que ha visitat, en són un recent exemple.

Entorn dels feminismes, Oliveres allibera aquesta sinceritat que també el caracteritza: “Sovint els moviments socials han acceptat el paper de les dones i les seves reivindicacions, però probablement no els han interioritzat” i amb un somriure, afegeix: “Perquè per moltes especulacions *progres* que faci, les camises les planxa la meua dona”. ■

“Sovint els moviments socials han acceptat, però no han interioritzat, el paper i les reivindicacions de les dones”

Arcadi Oliveres

Mestre i referent dels moviments socials de Catalunya, aquest catedràtic d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona des de fa 18 anys omple places i aules

Per **Neus Ràfols**

“Parlar de coeducació i d'ecofeminisme és tirar d'un fil que ho toca tot”

Mercè Otero

Mercè Otero Vidal és assessora en coeducació i experta en ginecocrítica. És catedràtica de Llatí i es va llicenciar en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona el 1969. Després de dedicar-se durant 38 anys a l'ensenyament secundari es va jubilar fa poc. Dona activa i compromesa, va formar part, el 1986, de l'Assemblea de Dones Ensenyants i actualment col·labora a la Secretaria de la Dona d'Ensenyament de CCOO i forma part del moviment feminista de Ca la Dona i la Xarxa Feminista. Després d'un activisme de gairebé quatre dècades que ha aplicat a les aules, assegura que és “d'aquest col·lectiu feminista que creu que un altre món és possible”

Per **Cristina Mora**

La coeducació, dins del programa d'innovació del Departament d'Educació, l'aplica cada escola segons criteris particulars amb la finalitat de promoure una educació que impulsi la igualtat d'oportunitats i elimini qualsevol discriminació per raons de sexe. També qüestiona l'androcentrisme imperant en l'ensenyament de moltes matèries i l'absència en el currículum de dones escriptores, matemàtiques, filòsofes o científiques. L'ús d'un llenguatge que invisibilitza el femení, la preponderància de la utilització de l'espai lúdic de l'escola pel futbol, l'assetjament escolar, o els condicionaments en l'orientació professional de nois i noies, són algunes de les pràctiques habituals i que fan imprescindible posar l'accent en aquest programa coeducatiu que es remunta a l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia.

Van ser ensenyants feministes com Mercè Otero Vidal les que a les conclusions de les Primeres Jornades Catalanes de la Dona del maig del 76 van incloure el tipus d'escola que volien, i van denunciar d'aquesta manera la segregació a les aules, així com van procurar que les labors no fossin cosa de nenes. El 1986, veient que encara hi havia molta feina a fer, van engegar una campanya on sota el lema de: “les nenes bones van al cel i les dolentes a tot arreu” van voler promocionar novament la coeducació.

Otero va començar a fer recerca per trobar tots aquests noms femenins que han construït la història, tal i com proclamava el joc de paraules anglosaxó “una cosa és la *history* i una altra la *hers-tory*”- i a analitzar el llenguatge; qüestions que encara avui dia no estan resoltes. “Vaig estudiar les dones de Grècia, Roma, de l'Edat Mitjana... I vaig començar a traduir Duoda, Christine de Pizan... Vaig tenir l'oportunitat de fer activisme i política de les dones, d'una banda, i recerca cultural de l'altra, amb una pràctica professional que a més a més era la coeducativa”, explica qui també va ser exdirectora de l'IES de Santa Eulàlia de l'Hospitalet de Llobregat.

Els 90 van ser els anys de la LOGSE i la LODE i segons la cate-dràtica “va sorgir la trampa de la transversalitat. Què va passar a les escoles? Que els uns pels altres, la casa sense escombrar. Que si això s'havia de tractar des de la literatura, que si des de l'ètica, en tutories... I el que s'hauria de fer són les dues coses: la transversalitat i posar unes fites molt clares, amb uns crèdits i unes assignatures. A l'actualitat la sensació és que a tothom li sona la coeducació, però realment no s'està fent res”.

I tot i que amb el govern tripartit i la situació social i multicultural diferent de la dècada del 2000, la coeducació va arribar també a altres àrees, com són les secretaries de les dones dels sindicats d'USTEC, CCOO i UGT o les regidories de les dones, novament tot està aturat, “sembla que la crisi sigui l'excusa per tirar-ho enrere, tot i que la coeducació no requereix de cap esforç extra, sinó d'un canvi de perspectiva. Al cap i a la fi, el que nosaltres diem és que la coeducació és l'educació”.

Mercè Otero Vidal, lluitadora a favor de la no discriminació i estudiosa de la situació de la dona al món escolar, creu que la coeducació va molt més enllà i inclou també aspectes com l'educació en sostenibilitat, la cura o la qualitat de vida, tots ells valors que pretenen en definitiva “despertar l'esperit crític i un coneixement emocional, afectiu i sexual, perquè el dia de demà la gent pugui viure més feliç”. ■

Montse Benito defineix l'entitat com “una organització formada i conduïda per gent activa socialment, no professional en aquest terreny, que vol contribuir als moviments de transformació social a casa nostra a partir de la solidaritat internacional amb moviments similars a països del Sud”. “Una altra cosa –afegeix– és que aquesta organització compti amb un equip professional, que contribueix a assolir els reptes més tècnics que implica aquesta tasca. Però el que es considera la part essencial de l'organització és la participació activa en forma d'activisme associatiu”. En paral·lel, una altra de les característiques que defineix Entrepobles és la seva independència i la visió crítica, “imprescindibles per a una tasca de transformació social sense condicionants externs”, explica la seva secretària general.

Entrepobles, a més, és una organització sorgida del moviment social de solidaritat amb Amèrica Central, i aquest origen l'ha dotada de major capacitat per a relacionar-se, col·laborar i formar part dels moviments socials emancipadors, tant en el nostre país com en els països en els quals cooperen, explica Benito, que destaca entre aquests moviments socials, “especialment el moviment feminista d'alliberament de les dones, el treball amb el qual ha estat una de les nostres senyes d'identitat”.

La seva relació més activa amb l'organització es va iniciar l'any 1993, si bé com explica “abans havia participat activament durant més d'una dècada al moviment feminista de Catalunya, tant a nivell general, com en el moviment de base, al meu barri”.

Més enllà d'aquesta faceta, té experiència en projectes d'educació emancipadora relacionats amb l'equitat entre homes i dones des d'una perspectiva feminista. Ha col·laborat en el seguiment de projectes de cooperació al Nord del Marroc, i compta, a més, amb experiència en formació a delegacions solidàries a Centre-amèrica i Sud-amèrica. Així mateix, va formar part de la Junta de la Federació Catalana d'ONGs per al Desenvolupament durant cinc anys.

A l'actualitat, té el càrrec de vicepresidenta del Consell Municipal de Cooperació de l'Ajuntament de Barcelona a proposta de la FCONGD i participa en el Consell de Ciutat. Tot això a més de donar suport a iniciatives com l'Aliança per la Sobirania Alimentària (ASAC), cooperatives de consum, finances ètiques (COOP57). Fa uns mesos, va viure el 15M a través de Feministes Indignades, compromesa amb diversitat d'iniciatives de justícia social.

Amb aquesta intensa activitat com a teló de fons, Montserrat Benito apunta entre els seus projectes de futur “fonamentalment treballar la meua coherència personal, la meua opció de vida en equilibri amb les meues idees i els meus discursos crítics i de compromís social”. En aquest aspecte, subratlla, “són temps difícils i complicats, les certeses de vegades són poques, però sí tinc algunes coses clares: sentir-me a prop en accions i pensaments de dones i homes que avui, contra l'ordre establert, formen part de diverses organitzacions socials (feministes, indígenes, medi ambientalistes, defensores dels DDHH, promoció de la pau...) que arreu lluiten per un món més just, equitatiu, lliure i solidari en defensa de la vida i el planeta”. ■

“Fonamentalment vull treballar la meua coherència personal”

Montse Benito

Llicenciada en Història Contemporània, en l'especialitat d'Antropologia per la Universitat de Barcelona, Montserrat Benito és una activista feminista, sòcia de Ca la Dona, de la Xarxa Feminista i que dona suport a iniciatives com 'La Independent', agència de notícies amb visió de gènere. Al llarg de la seva trajectòria també ha demostrat el seu rol actiu tant en cooperació com en solidaritat internacional. És la secretària general d'Entrepobles-Entrepueblos-Entrepobos-Herriarte, i pertany a la Comissió de Gènere d'aquesta entitat

Per **Marta Olivé**

En permanent
debat

Rosa Binimelis

Doctora en Economia Ecològica i membre fundadora de la European Network of Scientists for Social and Environmental (ENNSER), la investigadora de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la UAB, Rosa Binimelis, porta mitja vida dedicada, tant des de la vessant acadèmica com de l'activitat social, a estudiar temes relacionats amb l'agricultura i l'alimentació des de la perspectiva de la Sobirania Alimentària

Es defineix com una persona compromesa amb els seus ideals, que no pot romandre quieta més de 5 segons seguits sense no fer res. I ho avala l'extens catàleg de publicacions sobre conflictes ambientals relacionats amb l'agricultura i la conservació de la biodiversitat que ha conreat en els darrers anys, dels quals n'afirma estar força orgullosa. De fet, pot presumir de ser l'autora del primer estudi de camp fet a Europa sobre la convivència impossible dels cultius tradicionals i ecològics amb els transgènics. "L'any 2009 vaig publicar una sèrie d'articles sobre transgènics en un moment de forta discussió sobre aquests, i van tenir una repercussió social molt forta. Va ser un moment molt bonic perquè va ser la mostra que el meu treball havia generat un debat públic. I per a mi, aquest és el gran objectiu de la recerca", afirma Rosa Binimelis.

I és que, explica la investigadora, el model agroalimentari capitalista industrial, que ha provocat greus problemes ambientals, sanitaris i culturals a tot el món, es troba en plena crisi: "hi ha hagut una destrucció sistemàtica de les economies pageses locals, i ha augmentat any rere any el nombre de persones desnodrides mentre creixen els beneficis de les poques empreses que controlen el gruix del mercat internacional d'aliments i consums agrícoles. Prova d'això és que els sectors de població més perjudicats pel sistema agroalimentari capitalista són aquells que es dediquen a la producció d'aliments; ja sigui als països empobrits, on la majoria de persones famolenques viuen al medi rural, o bé als països desenvolupats, on el sector primari passa per una situació extremadament crítica".

Una nefasta tendència que, segons Binimelis, s'ha de començar a combatre amb la implantació definitiva de principis com el de la Sobirania Alimentària, dels quals n'és una autèntica precursora. "Sobirania Alimentària és el dret de cada poble a definir les seves pròpies polítiques d'agricultura i alimentació, basades en els conceptes de cura i manteniment. És, doncs, no només una proposta alternativa per a la situació de crisi que afecta l'agricultura a nivell mundial, sinó també una aposta ètica per l'agricultura relocalitzada, a petita escala, familiar, diferenciada i de qualitat, que faci viable la pagesia no només com un negoci sinó també com una forma de vida socialment i ambientalment sostenible".

Per a la docent, un altre dels greus problemes que es respiren al món rural és la invisibilització i desvalorització històrica que la dona pagesa pateix encara a dia d'avui. "No són escoltades, de fet no existeixen en dades ni en xifres i són tractades com un element passiu. Cal destacar el paper de les dones en la generació de nous discursos que reivindiquen els sabers i unes pràctiques sostenibles, en contraposició a un sistema agrícola productivista, malmetedor del medi ambient, homogeneïtzador i descohesionador".

Entre els reptes de futur més immediats de la investigadora destaquen marxar a viure durant alguns anys a l'estranger, perquè vol que la seva filla conegui "altres formes de viure i de pensar" i, a la vegada, tenir la possibilitat de treballar més estretament amb alguns centres de recerca internacionals amb els quals ja té relació. "Ara mateix a l'àmbit internacional, amb el Protocol de Cartagena sobre Bioseguretat, s'ha obert un debat sobre els aspectes socioeconòmics dels transgènics, i m'encantaria poder contribuir-hi", conclou Rosa Binimelis. ■

Per Anna Cabanillas

Amb la perspectiva actual, Duch pot fer balanç. El 1986/87, quan la cooperació catalana i espanyola “eren gairebé inexistents”, el plantejament de treball a Veterinaris sense Fronteres (VSF) era “ingènua i equivocada anar a resoldre amb la nostra saviesa i tecnologia els problemes de la ramaderia del Tercer Món (llavors aquest era el terme) i foragitar la fam”. Paulatinament es va passar “de la caritat a la solidaritat, de la cooperació a l’apoderament, de la neutralitat al posicionament, de la supervisió a la fidelitat, etc.”, i Gustavo Duch espera i anima que se segueixi evolucionant i debatent en el si de les ONG.

Els moviments rurals del Sud els van “rescatar”, explica amb molt de respecte per les companyes i companys: “La seva demanda, que tot ho engloba, no és la falta de democràcia en el model agrari, que ho és, no és la manca de justícia, que ho és, és la capacitat per decidir què és justícia i quina democràcia volen construir-se, per recuperar la dignitat i el futur camperol. És a dir, Sobirania Alimentària (SbA)”. Es va emprendre un nou camí: “VSF va apostar per deixar de ser una organització que treballa contra la pobresa rural, per esdevenir una organització de suport als moviments que lluiten per la SbA. Semblant però molt diferent”.

Gustavo Duch va ser també membre de la junta directiva de la Federació Catalana d’ONGD i president d’AGORA NordSud, així com de la junta directiva de la Plataforma Rural. “Una de les virtuts que ha tingut la SbA és precisament evidenciar que les i els camperols d’aquí i d’allà han perdut la seva sobirania. Igual que la gent consumidora hem perdut espais de decisió per escollir amb què alimentar-nos”, explica.

“La crisi real de la pobresa al món és la despietada lluita pels recursos naturals, i per fer-ne el màxim negoci possible”, afirma Duch, que confirma la vigència ecofeminista: “parlem de la defensa de les sobirania. Per al camp, també per a la dona. El patriarcat manté les dones encadenades a unes parcel·les molt delimitades. Elles són les primeres víctimes, però també el sòl i l’aigua, que són tractats per un model d’agricultura masclista del poder, de la dominació, de l’exigència”.

Per eliminar les discriminacions “hi ha molt camí a recórrer -afirma Duch-. Sembla que el conjur de la invisibilitat ja s’ha desfet, però hem de desaprendre allò après”. D’aquí el seu ús no sexista del llenguatge: “El llenguatge ens mostra qui no va participar en les decisions idiomàtiques. Qui tenia la seva sobirania desterrada. Sóc dels que penso que cada vegada que redoblem els termes som com un tambor que alerta que el patriarcat està per tot arreu”.

De fet, a Gustavo Duch el mou a escriure la intenció d’explicar “tot allò que no entenc però que sospito que deu ser interessant o crucial”, i la voluntat de difondre: “col·leccionar aquells aprenentatges que escolto de sàvies persones que aquest món em permet conèixer”. Explica notícies i fets molt quotidians, però poc coneguts; aguts, de vegades terribles, però sempre de forma serena. Com en els seus *Pensa-mentos contra el monocultivo de la mente*, breus relats, posicionaments, reflexions, diversos en fonts i en temes: “Les paraules et deixen que juguis amb elles, són molt generoses. I passa que hi ha qui juga amb paraules marcades, amb paraules falsejades, amb paraules mentideres. Així que caldrà replicar amb les mateixes armes: les paraules pacífiques però punxants”. ■

Paraules pacífiques i punxants

Gustavo Duch

Gustavo Duch Guillot és llicenciat en Veterinària i postgrau en Direcció d’Empreses. Cofundador de Veterinaris sense Fronteres (VSF) el 1987, va ser-ne director des del 1991 al 2009; ha viscut en primera persona els canvis esdevinguts en l’àmbit de la cooperació i el desenvolupament al nostre país. Actualment dirigeix la revista ‘Soberanía Alimentaria. Biodiversidad y Culturas’ i escriu en els seus blocs ‘Palabre-ando’ i ‘Lo que hay que tragar’, en diferents mitjans de premsa escrita, i ha publicat dos llibres

La valentia d'abraçar la complexitat

Virginia Vargas

Virginia Vargas ha dedicat el seu treball teòric i el seu activisme als feminismes. Des de fa temps promou, estudia i treballa les diversitats dins un moviment del qual reivindica les enormes possibilitats transformadores. Fundadora del centre Flora Tristán, al Perú, i membre del Comitè Internacional en el Fòrum Social Mundial, assumeix la causa dels ecofeminismes com a central: la perspectiva d'una relació igualitària i diversa culturalment amb la natura és clau en l'altre món possible' que proposa el FSM

Sociòloga, especialista en Ciències Polítiques, Virginia Vargas va fundar el Centro de la Mujer Peruana Flora Tristán el 1978, centre on és membre del comitè directiu i en el qual segueix treballant al Programa Estudios y Debates Feministas. També treballa en el Programa Democracia y Transformación Global de la Universidad Nacional Mayor de San Marcos, a Lima, on forma part del Consell Consultiu. Des de sempre ha combinat la tasca teòrica i de recerca amb el seu activisme, que, afirma, “em nodreix per poder reflexionar”. El 1995 va ser coordinadora d'ONGs de Llatinoamèrica i el Carib en el Fòrum Internacional d'ONGs amb motiu del Quart Congrés Mundial de les Dones de Nacions Unides a Beijing. La seva trajectòria com a defensora dels drets humans continua fins al present. Des del 2001 participa com a part del Comitè Internacional en els processos del Fòrum Social Mundial (FSM), en nom d'Articulación Feminista Marcosur. D'aquesta “confrontació amb la realitat”, explica, ha sorgit la seva preocupació principal en els últims anys, a més de repte com a feminista: la diversitat dins del feminisme.

Vargas recorda la necessitat d'escoltar i identificar les diferents veus entre els moviments de dones, així com de revelar el biaix occidental i colonial de les categories d'anàlisi en gènere per obrir-les a altres coneixements i perspectives que havien estat obviades i incloure les dimensions que proposen altres identitats sexuals i cultures. Reptes i qüestionaments que enriqueixen el coneixement i espanten els autoritarismes de tot tipus, perquè “les teories no serveixen per si soles”, afirma Vargas, que aposta per “prendre distància, no rebutjar el que construïm com a part fonamental de la nostra teoria feminista, sinó fer-la més complexa permanentment a la llum de les noves realitats”.

El conflicte entre modernitat i sostenibilitat és al centre de les dinàmiques i reflexions feministes en el nou mil·lenni, explica Vargas. Aquesta teòrica i activista té una gran capacitat per treballar en la complexitat, per incloure, i no excloure, visions i perspectives diverses. Ha orientat les seves reflexions i pràctiques polítiques a alimentar diàlegs interculturals entre perspectives i cosmovisions que aporten les diversitats actuals presents en els feminismes d'Amèrica Llatina: “La creixent crítica des de diverses i noves expressions feministes, com els feminismes indígenes, o afro-llatins, confronten una modernitat que les va invisibilitzar i les va equiparar a formes i continguts de lluita en els quals no sempre se sentien reconegudes”. En aquest posicionar la diferència es fan visibles perspectives i cosmovisions més enllà de la modernitat, explica Vargas, com ara el Sumak Kausak, o Bon Viure de la cosmovisió indígena andina, i conclou: “La comprensió del món és més àmplia que la comprensió occidental del món”.

La teoria feminista ha estat, és, una arma crítica per analitzar la realitat. Però “cap teoria és absoluta i tancada, per sort!”. Si ho fos, conclou Vargas, donaria peu al totalitarisme. El debat és imprescindible. Virginia Vargas, lluitadora incansable, recupera una de les frases del FSM per presentar la possible solució al perill de l'essencialisme i el fonamentalisme o la negació del valor de les diferències. Senzillament: “No al pensament únic”. ■

Per **Laia Serra Valls**

“Heroïna del medi ambient”. Així és com la va definir el setmanari nord-americà *Time* el 2008 per enfrontar-se “a poderosos”, com el sector de la construcció. “El moment realment heroic de Narbona va arribar quan va implantar un pla per limitar la construcció a la costa en un intent per tornar les platges espanyoles a un estat més natural”, deia a les seves pàgines.

L'Estratègia per a la Sostenibilitat de la Costa, que preveia enderrocaments massius, no va ser l'única “gesta heroica” de Cristina Narbona com a ministra de Medi Ambient. En un moment en què la política ambiental era encara molt incipient a Espanya –tot i que estem parlant de fa pocs anys–, es va proposar com a objectiu el compliment del Protocol de Kyoto. Va suspendre el transvasament de l'aigua del riu Ebre, amb la proposta de construir dessaladores i aprofitar els recursos hídrics de cada territori per solucionar la manca d'aigua. També va impulsar un projecte d'ampliació de l'ús de les energies renovables i es va posicionar a favor del tancament progressiu de les centrals nuclears.

Nascuda a Madrid el 1951, va emigrar a Roma als 12 anys perquè el seu pare, Francisco Narbona, va ser nomenat corresponsal de RNE en aquesta ciutat; la seva mare, María Francisca Ruiz, també va fer de corresponsal del *Diario Pueblo* a la capital italiana. Després de doctorar-se en Ciències Econòmiques, el 1975 torna a Espanya per treballar com a professora d'Economia Internacional a la Universitat de Sevilla.

És allà on Narbona comença la seva trajectòria política, i esdevé, el 1982, viceconsellera d'Economia a la Junta d'Andalusia. Sis anys més tard, va ser la primera dona nomenada directora general en un banc d'Espanya, el Banc Hipotecari, que aleshores encara era un banc públic. Afiliada al PSOE des del 1993, ha ocupat molts altres càrrecs, com ara el de regidora a l'Ajuntament de Madrid o el de secretària d'Estat de Medi Ambient i Habitatge. En l'actualitat, és ambaixadora d'Espanya davant l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) i membre del Panell de Nacions Unides sobre Sostenibilitat Global. Recentment, ha coordinat la ponència de la conferència política que va aprovar el programa electoral d'Alfredo Pérez Rubalcaba, candidat del PSOE a la presidència del govern espanyol.

Apassionada per la vida i per un món més just, amant de la natura, la cuina i la lectura, com afirma ella mateixa, Narbona ha dedicat bona part de la seva trajectòria personal i professional a temes relacionats amb el medi ambient i el feminisme. “Tots els ciutadans, els que viuen avui i els que viuran demà, tenen exactament el mateix dret a respirar aire pur, a una alimentació adequada, a suficient aigua potable...”, sentència l'exministra. I continua: “El deteriorament del planeta, causat principalment per la forma de vida dels països més rics, afecta sobretot, injustament, als ciutadans més desfavorits, als països més pobres. I en el cas del feminisme, és obvi que no hi cap en un projecte socialista la més mínima concessió al masclisme”.

La crisi econòmica actual està provocant una sèrie d'impactes greus i, sovint, irreversibles, com és el cas de la crisi ecològica. En aquest sentit, la ciutadania en general, i les dones en particular, juga un paper molt rellevant. Segons Narbona, “a Espanya, la crisi és una oportunitat per superar una certa síndrome de ‘país de nous rics’ i reorientar la jerarquia de valors socials cap a un pes més gran de la solidaritat, l'equitat i l'ús responsable de tots els recursos com a ingredients bàsics per a la convivència i el progrés durador”. I per aconseguir-ho, ens proposa “estimular el debat social, amb una mirada més feminista i més comprensió de la relació entre la nostra vida i la resta d'éssers vius”. ■

Compromís en ferm per crear un món més just

Cristina Narbona

Han passat més de tres anys des que va deixar la cartera de Medi Ambient, però el cert és que sempre ha lluitat, i encara avui dia ho fa, per la natura i la seva conservació i per la igualtat entre homes i dones. Eficàcia i perseverança són algunes de les floretes que acostumen a sentir-se en boca dels qui l'han envoltada al llarg de la seva trajectòria personal i professional

Per **Anabel Herrera**

“La societat que volem les dones està basada en la biodiversitat i la bellesa”

Ángeles Parra

Ángeles Parra té un ampli recorregut en qüestions referents a l'ecologia. Va treballar com a infermera a la maternitat d'un hospital a Barcelona fins que la seva inspiració personal la va portar a conèixer altres formes de veure el món, com l'alimentació ecològica, el part natural o l'autogestió de la salut.

Directora de la fira Biocultura i presidenta de L'Associació Vida Sana, Ángeles Parra fuig de la definició estàtica d'ecofeminisme: “El feminisme ha begut de les formes i maneres del tecnopatriarcat i això forma part del passat, ja no serveix”

Al marge de la seva tasca professional com a infermera, Ángeles Parra sentia la necessitat de ser útil a la societat. La seva recerca d'informació sobre formes de salut i d'alimentació alternatives la va portar a cercar persones afins: “així va sorgir l'oportunitat de Vida Sana i Biocultura”. Professional, mare de quatre fills i dues filles i dona, Ángeles Parra pensa que hem de promocionar la idea que som natura, “les dones portem a dins la llavor de vida. La visió de la dona del passat és la d'una dona sotmesa al patriarcat tradicional i la de la dona moderna està sotmesa a l'estat i les empreses”, per tant, afirma, “és important trobar un equilibri entre les dues visions, perquè no estem en lluita contra els homes sinó contra l'estat capitalista, la tecnologia agressiva”.

Fuig de definicions tancades i afirma que la lluita que van defensar ecopensadores com Vandana Shiva no es pot definir ja només com ecofeminisme: “No podem continuar utilitzant aquests termes i el llenguatge de la mateixa societat tecnopatriarcal”. La lluita de l'ecofeminisme diu Parra que està arrelada al *vernacisme* (que defensa les cultures autòctones, l'economia local, etc.) i a propòsit d'això explica que “la societat de les dones està basada en la biodiversitat i la bellesa, com la del món que ens envolta, i el meu marit, els meus fills, els meus pares o germans, són cabdals en aquesta lluita”. Referint-se a les dones, afirma: “no cerquem oposició sinó complementarietat”.

Parra també dirigeix el festival ecològic Mama Terra, on les criatures prenen contacte amb la natura i l'ecologia. Conscient de la importància de l'educació, explica que “els infants són molt porosos, no és difícil tenir una educació oberta que tingui en compte valors ambientals, o alimentació sana, la natura està de la nostra part”. Creu que hi ha homes i dones conscienciats i no es poden crear parcel·les en aquest lluita: “des del tecnopatriarcat se'ns obliga a viure d'una manera determinada, però la força que tenim com a dones que comprenen el funcionament de la família, del camp, de l'alimentació, no hem de perdre-la, sinó aprofitar-la”.

Fruit de les seves vivències, comenta la importància de l'espiritualitat dins el món ecologista, més enllà de gèneres. Ha conegut persones que li han mostrat quin camí no s'ha de seguir. I explica l'anècdota d'un home que pretenia ser guru de l'ecologisme: “Era conscient del seu poderós discurs i lideratge però va jugar amb foc i va acabar sent menyspreat per les persones que l'envoltaven”. Per a Ángeles Parra, el moviment ecologista hauria d'inspirar-se en la vida de persones de gran santedat espiritual: “La humilitat, la capacitat de perdonar, haurien de ser el pa nostre de cada dia. El veritable camí, jo l'he trobat estudiant la vida i obra de persones d'una gran espiritualitat.” Desenganyada de les institucions, afirma que és la part ingrata de la seva feina, perquè no volen entendre res. “En canvi és molt gratificant el contacte directe amb camperols i camperoles, amb nens i nenes que aprenen ecologia al Mama Terra o amb persones que s'han curat de malalties greus amb formes de vida alternativa”, diu. El seu missatge final per a les dones és clar: “Tenim una feina molt important a fer en l'àmbit petit, i si els discursos no van acompanyats d'una plena coherència en l'àmbit familiar, laboral i personal, són paper mullat”. I remarca: “No podem canviar el món, si per començar, no som capaços de canviar el nostre interior.” ■

Per **Isabel Cidoncha**

Es defineix com una dona treballadora, intel·lectualment inquieta i bastant tímida que, cada vegada més, sent la necessitat de recuperar la seva infantesa pagesa. Sobretot arran de la seva implicació en la lluita per la Sobirania Alimentària, un dels eixos d'acció principal de la Marxa Mundial de Dones, de la qual forma part des de fa més d'una dècada. “La Marxa Mundial de Dones és un moviment feminista que treballa contra les causes estructurals de la pobresa i la violència contra les dones. Llitem perquè temes com la Sobirania Alimentària -que planteja un model agrari en el qual les productores puguin viure dignament del seu treball i en controlin el resultat, amb la producció d'aliments saludables per a les persones, que no contribueixi a la crisi climàtica, energètica i alimentària, i que reconeix el paper central de les dones-, es converteixi en realitat algun dia”, afirma Carmen Murias.

Segons l'activista i professora, la dona té un paper clau en la producció dels aliments que consumim des de qual·sevol punt del planeta, però mai no se li ha reconegut. “Tot i que no posseeixen ni el 2% de les propietats de la terra de tot el planeta, les dones camperoles tenen un paper central en la producció, elaboració i distribució dels aliments. Són elles les que practiquen una agricultura de subsistència per alimentar les persones, respectuosa amb les necessitats de la terra avui també sota la cobdícia capitalista. Però poc a poc, estan perdent la seva autonomia econòmica, fet que per a tota la població pobre del món, és un risc de fam. Hem de treballar per construir una Sobirania Alimentària amb criteris d'igualtat de gènere, on les dones tinguin accés a la terra, a l'aigua i a les llavors en igualtat als homes, i formin part de les decisions”.

No obstant això, Murias adverteix que el camp no és l'únic món on la dona no ha assolit una plena igualtat de drets i que, cal encara recórrer un llarg camí per poder escriure aquesta paraula en lletres majúscules. “La igualtat formal no és la igualtat real. La nostra incorporació al mercat laboral es caracteritza per la precarietat, les desigualtats i les discriminacions i l'hem aconseguida a costa d'assumir una doble o triple presència/absència, sense trencar el pacte que adjudica als homes el paper de proveïdors i a les dones el de cuidadores. A sobre, en aquests moments veiem com les retallades socials i les mesures dels governs per sortir de la crisi aprofundeixen les desigualtats entre els homes i les dones”, es queixa.

Per a l'asturiana, és molt important no baixar la guàrdia, en moments com el present. “Tot allò que hem guanyat amb la nostra lluita de més de 40 anys, no està garantit per sempre. És moment de seguir-ho defensant”.

Un últim desig? “Ara mateix és difícil oblidar-se de la crua realitat que ens està caient al damunt, així que els meus reptes més immediats passen per aturar les retallades socials i les privatitzacions dels serveis públics, que tothom tingui garantit un ingrés digne i un habitatge, i que la xenofòbia i el racisme no formin part del nostre dia a dia”. ■

Retrobament amb el seu passat camperol

Carmen Murias

Nascuda a un petit poble de l'occident d'Astúries en el si d'una família pagesa, Carmen Murias va emigrar a Barcelona amb poc més de 20 anys en busca d'una nova vida i es va trobar de ple amb un univers de moviments socials, com la lluita feminista, l'obra o la veïnal, que omplirien la seva vida per sempre. I és que, segons aquesta professora d'adults en risc d'exclusió social, que forma part de la Marxa Mundial de Dones i del moviment 15M, el seu principal repte a la vida és posar el seu gra de sorra per aconseguir un món millor, habitable per a les properes generacions on les dones siguin lliures, però de debò

Per Anna Cabanillas

T'ajudem a arribar més lluny

Centres d'Informació i Recursos per a Dones

T'ofereim atenció, informació i participació. La Diputació de Barcelona i els ajuntaments de la província estem al teu costat per oferir-te atenció i informació, i per fomentar la teva participació en la societat.

Més informació: www.diba.cat/aic Tel. 934 049 095

**Diputació
Barcelona**